

Rapport om arbeidsmarkedet

Nummer 1

2005

Utviklingen i arbeidsledigheten

Arbeidsledigheten økte med nesten 50 prosent fra 2001 til 2004

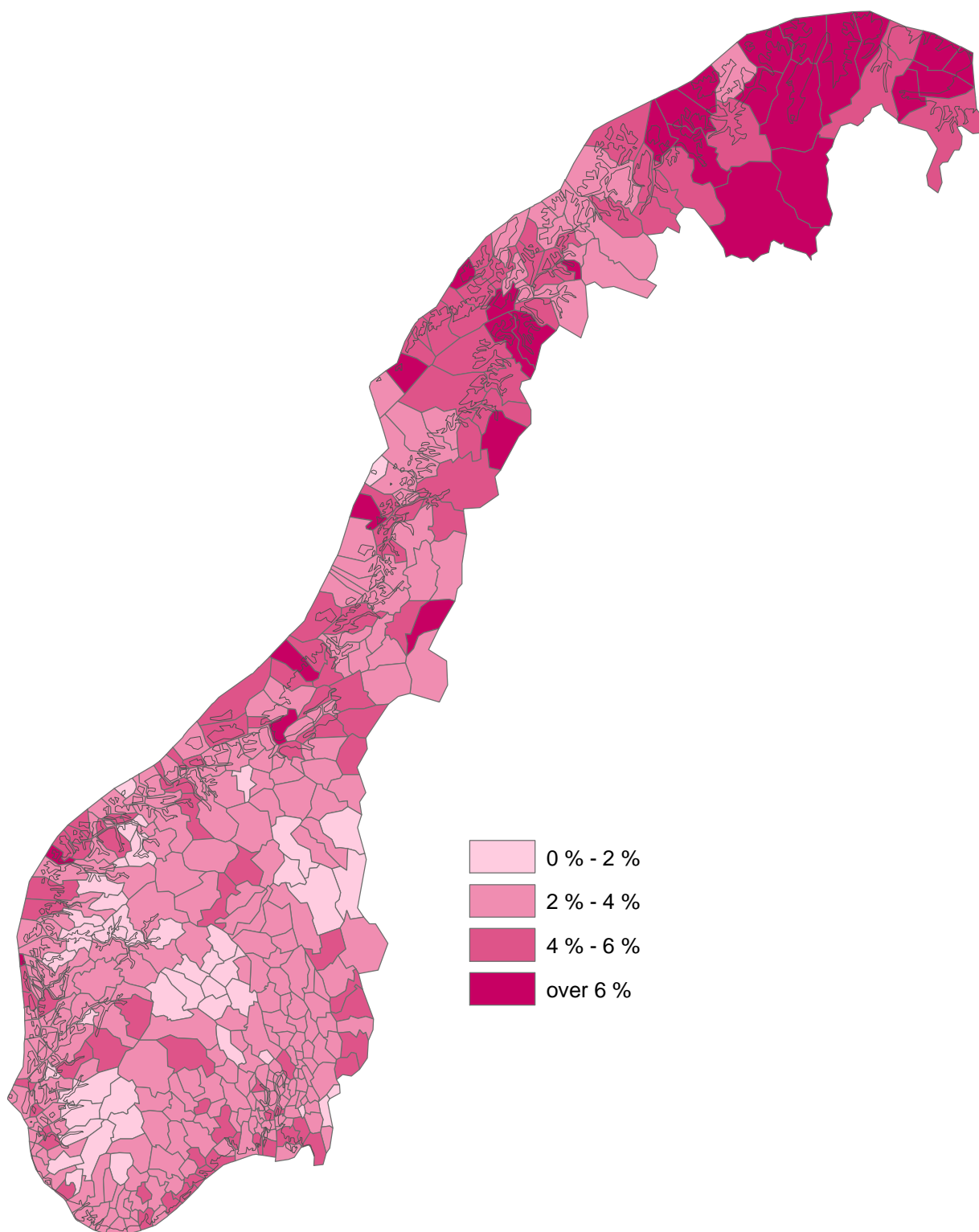
Ledighetsutvikling i offentlig sektor

Tilpassing på arbeidsmarknaden etter avslutta dagpengeperiode

Ventelønn gir lavere jobb-sannsynlighet

Trenger vi en ny konjunkturindikator for arbeidsmarkedet?

Arbeidsledighet i prosent av arbeidsstyrken, februar 2005

Innhold

Utviklingen i arbeidsledigheten	2
Arbeidsledigheten økte med nesten 50 prosent fra 2001 til 2004	13
Ledighetsutvikling i offentlig sektor	19
Tilpassing på arbeidsmarknaden etter avslutta dagpengeperiode.....	24
Ventelønn gir lavere jobb-sannsynlighet	30
Trenger vi en ny konjunkturindikator for arbeidsmarkedet?	40
Begreper og yrkesklassifisering	48

Redaksjonen ble avsluttet onsdag 2. mars 2005.

Rapport om arbeidsmarkedet gis ut av
Aetat Arbeidsdirektoratet.

Rapport om arbeidsmarkedet er tilgjengelig på internett:
www.aetat.no → Tall og analyser → Rapport om arbeidsmarkedet

Bestilling kan foretas ved henvendelse til:
Aetat Arbeidsdirektoratet
Telefon: 23 35 24 00

Utviklingen i arbeidsledigheten

Arbeidsledigheten var i gjennomsnitt omtrent uendret fra 2003 til 2004 med om lag 92.000 helt ledige. Mot slutten av 2004 og i løpet av de to første månedene i 2005 har imidlertid tallet på antall registrerte ledige gått ned. Aetat Arbeidsdirektoratet forventer at bedringen på arbeidsmarkedet vil fortsette i 2005 og 2006. Sysselsettingen ventes å øke med 25.-30.000 personer i 2005 og 2006, mens arbeidsstyrken ventes å øke med om lag 20.000 personer i begge årene. Antall deltakere på ordinære tiltak forutsettes å gå ned fra 17.000 i 2004 til 11.000 i 2005 og 2006. På denne bakgrunn anslår vi at det vil være i gjennomsnitt om lag 85.000 helt ledige i 2005 og 77.000 helt ledige i gjennomsnitt i 2006.

Norsk økonomi har siden 2. kvartal 2003 vært inne i en oppgangskonjunktur som har blitt drevet fram av lave renter og økt privat konsum, og et høyt nivå på oljeinvesteringene. Etter en periode med økt produktivitet og økning i arbeidstiden blant personer som allerede er i jobb ser det nå ut til at bedriftene i større grad ansetter nye personer slik at sysselsettingen øker, og arbeidsledigheten går ned.

Aetat legger til grunn at oppgangskonjunktoren vil vedvare i 2005. I 2006 vil veksten i norsk økonomi trolig bli mer avdempet. Det ligger an til at kommunene får en reell inntektsvekst i 2005 på om lag 3 prosent. Sammen med en fortsatt lav rente, vil dette trolig bidra til at etterspørselen etter arbeidskraft fra kommunal sektor

vil ta seg opp i 2005. Dermed kan ledighetsveksten innen pleie- og omsorgsyrkene reduseres.

Arbeidsmarkedet er nå i bedring, men mens ledigheten faller mest innenfor konjunkturutsatte yrker, stiger den for en del yrker innen offentlig sektor.

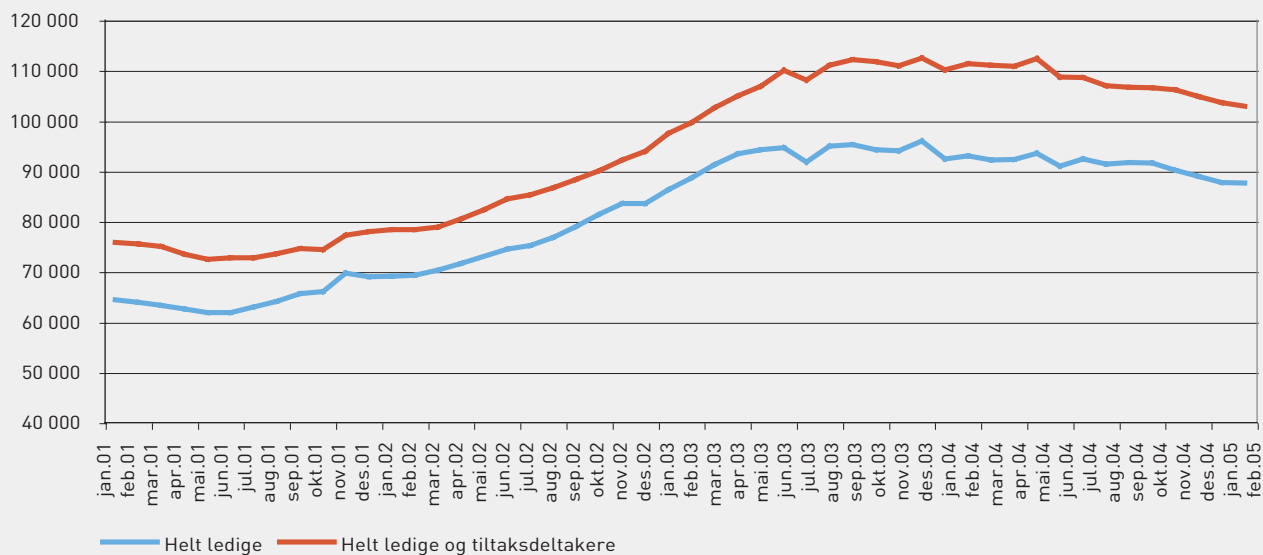
REDUSERT LEDIGHET VED INNGANGEN TIL 2005

Ved utgangen av februar var det registrert 91.100 helt ledige arbeidssøkere ved Aetat. Dette utgjør 3,8 prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert har ledigheten gått noe ned de siste månedene, se figur 1. Arbeidsledigheten gikk bare litt ned i februar etter en tydelig nedgang de tre foregående månedene. I løpet av januar og februar sank antall helt arbeidsledige og deltakere på ordinære tiltak med nesten 1.900 personer, når man justerer for vanlige sesongvariasjoner. Siden oktober 2004 har tallet på helt ledige falt med over 4.000.

Tilstrømningen av nye arbeidssøkere til arbeidskontorene har falt gjennom 2004, og den avtok spesielt sterkt siste halvdel av året. Tilgangen har fortsatt å falle i 2005, som vist i figur 2. Korrigert for normale sesongvariasjoner var tilgangen av nye arbeidssøkere til Aetat i januar den laveste som er registrert i løpet av perioden vi har tall over, perioden 1999–2005.

Figur 1.

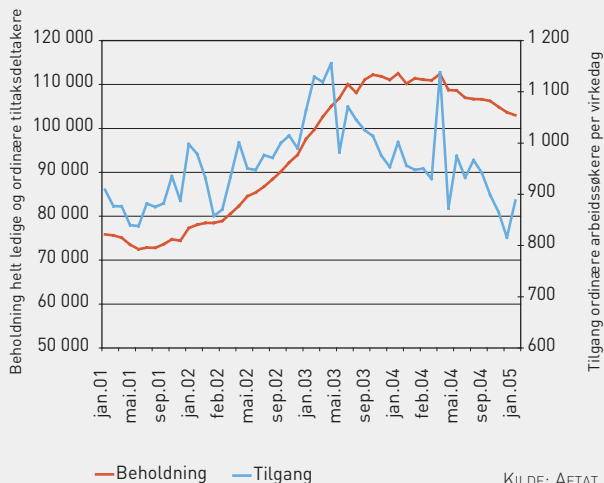
Utviklingen i antall helt ledige og summen av antall helt ledige og ordinære tiltaksdeltakere. Januar 2001 – februar 2005. Sesongjusterte tall.

KILDE: AETAT

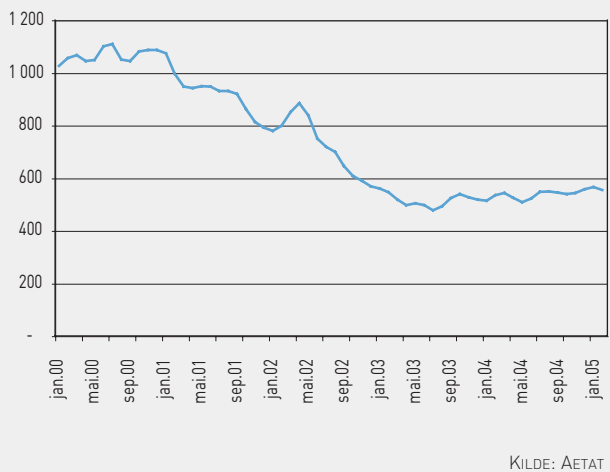
Figur 2.

Utviklingen i tilgangen av nye arbeidssøkere og summen av antall helt ledige og ordinære tiltaksdeltakere. Januar 2001 – februar 2005. Sesongjusterte tall.

Figur 3.

Utviklingen i antall ledige stillinger utlyst i media, per virkedag. Januar 2000 – februar 2005. Sesongjusterte tall.

I februar gikk tilgangen av nye arbeidssøkere imidlertid litt opp igjen, noe vi velger å tolke som en korleksjon i den noe ustabile tidsserien.

Figur 3 viser at tilgangen på ledige stillinger utlyst i media økte svakt gjennom 2004. Økningen i tallet på ledige stillinger har vært mindre enn forventet tatt i betraktning at tallet på helt ledige gikk noe ned og at tilgangen av nye arbeidssøkere gikk sterkt ned i denne perioden. Dette kan blant annet skyldes at arbeidsgivere i økende grad benytter andre kanaler til rekruttering enn offentlig utlysning.

UTVIKLINGEN PÅ ARBEIDSMARKEDET DE SISTE MÅNEDENE

I 2002 og første halvår av 2003 var det sterk vekst i den registrerte arbeidsledigheten. Siden sommeren 2004 har utviklingen gått i retning av nedgang i ledigheten innen privat sektor, og mest tydelig innen industri, bygg og anlegg, ingeniørarbeid og IKT-relaterte yrker. Innen deler av offentlig sektor går ledigheten opp. Dette gjelder spesielt yrker innen helse, pleie og omsorg. Men flere yrker innen offentlig sektor har fortsatt et lavt ledighetsnivå, og undervisningsarbeid har den laveste ledigheten. Også innenfor helse, pleie og omsorg er ledigheten stort sett meget lav for personell med fagutdanning eller utdanning på høyere nivå.

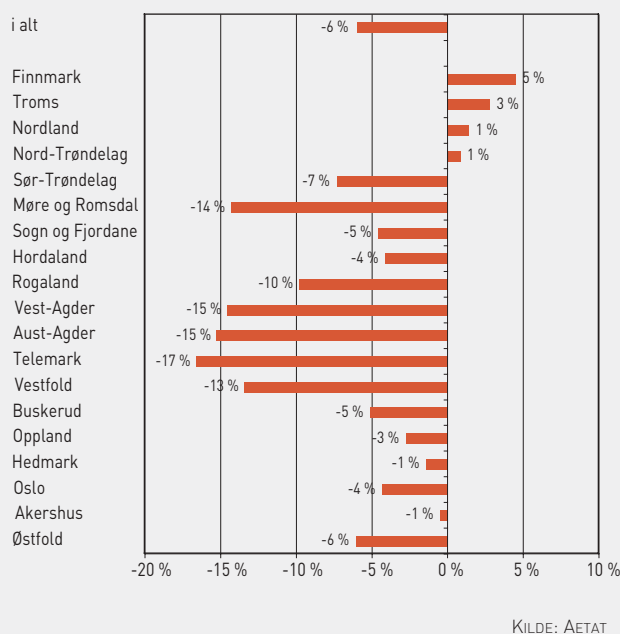
Flest ledige i Finnmark og i Oslo, færrest i Akershus og Oppland

Figur 4 viser at i de fire nordligste fylkene Nord-Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark har ledigheten gått opp i februar 2005 sammenliknet med ett år tidligere. Veksten er kraftigst i Finnmark.

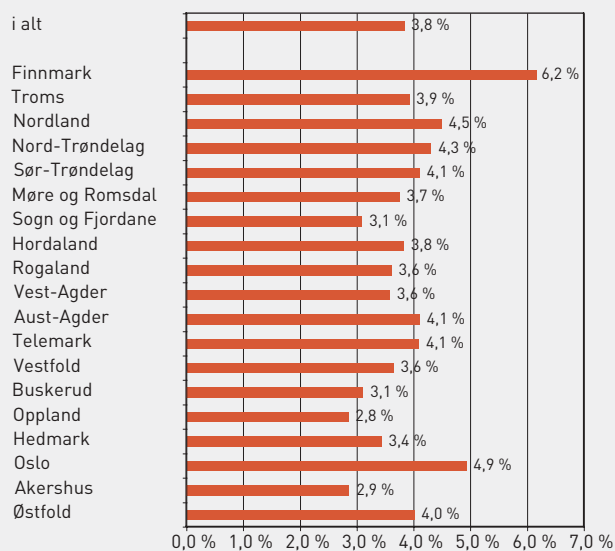
I et 12 måneders perspektiv har det vært en nedgang i ledigheten på Sør- og Vestlandet. Dette har sammenheng med økte investeringer i oljerelatert virksomhet, samt bedret konkurransevne for industrien som følge av svekkelse av kronen mot Euro. Denne utviklingen har medført at arbeidsmarkedet i

Figur 4.

Prosentvis endring i ledigheten, etter fylke. Februar 2004 – februar 2005.

Figur 5.
Ledigheten målt i prosent av arbeidsstyrken, etter fylke. Februar 2005.

KILDE: AETAT

Agderfylkene og Rogaland nå er tilbake på nivået rundt 2002/2003.

Et annet område som har hatt tydelig nedgang i ledigheten det siste året er regionene bestående av Telemark, Vestfold og Buskerud. Det er spesielt innenfor industri og bygg og anlegg at reduksjonen i ledigheten har kommet i dette området.

De fylkesvise endringene i ledigheten må delvis ses i sammenheng med endringene i tiltaksnivået i de ulike fylkene.

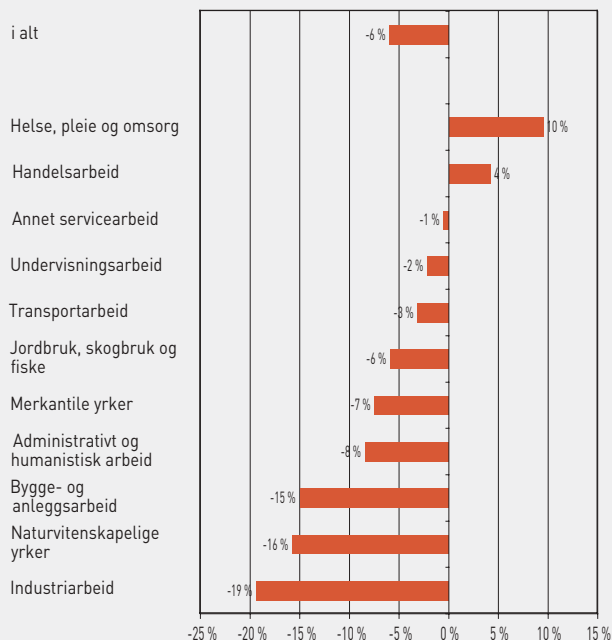
Målt i prosent av arbeidsstyrken er 6,2 prosent ledige i Finnmark, og 4,9 prosent ledige i Oslo. Fylkene med færrest ledige er Oppland og Akershus, med henholdsvis 2,8 og 2,9 prosent av arbeidsstyrken uten jobb, se figur 5.

Færre arbeidsledige i konjunkturutsatte yrker

Figur 6 og 7 viser henholdsvis prosentvis endring i ledigheten etter yrke og ledighetsnivået innenfor de ulike yrkene i prosent av arbeidsstyrken.

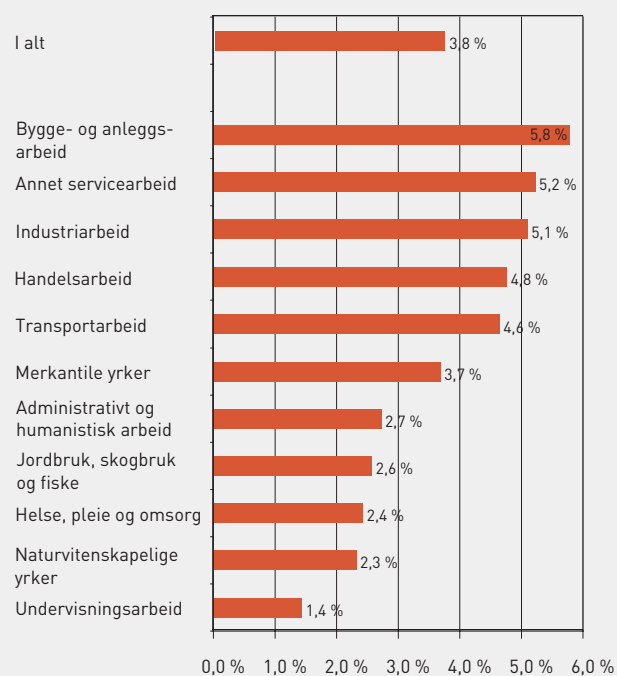
Vi ser at ledigheten er høyest i prosent av arbeidsstyrken for bygge- og anleggsarbeid, servicearbeid og industriarbeid, og ledigheten er særlig høy blant ufaglærte industriarbeidere. Det er også innenfor industriarbeid og bygg- og anleggsarbeid at ledigheten har hatt en størst prosentvis nedgang i et 12 måneders perspektiv. Ledigheten for disse yrkesgruppene har gått mest ned blant elektrikere, elektronikere og liknende, samt støpere, sveisere og

Figur 6.
Prosentvis endring i ledigheten, etter yrkesbakgrunn. Februar 2004 – februar 2005.

KILDE: AETAT

Figur 7.
Ledighetsnivå målt i prosent av arbeidsstyrken, etter yrkesbakgrunn. Februar 2005.

KILDE: AETAT

platearbeidere. Arbeidsledigheten går også ned for mekanikere og i yrkesgruppen andre håndverkere og hjelpearbeid innenfor industrien. Sistnevnte er en yrkesgruppe med mange ufaglærte, og nedgangen i arbeidsledigheten i denne yrkesgruppen viser at det er økende etterspørsel etter arbeidskraft i industrien. Innen bygg og anlegg går arbeidsledigheten mest ned blant tømrere og snekkere, samt rørleggere.

Vi ser også at innen de naturvitenskapelige yrkene har reduksjonen i ledigheten vært betydelig. Det har vært nedgang blant annet for ingeniører og teknikere, samt for sivilingeniører, sivilarkitekter og liknende, noe som reflekterer nedgangen i arbeidsledigheten innen industri og bygg og anlegg, som er næringer som sysselsetter mange ingeniører og teknikere. IT-bransjen ble hardt rammet av nedgangskonjunktoren etter et høyt aktivitetsnivå på slutten av 1990-tallet. Vi ser nå en nedgang i ledigheten blant annet for systemutviklere og programmerere.

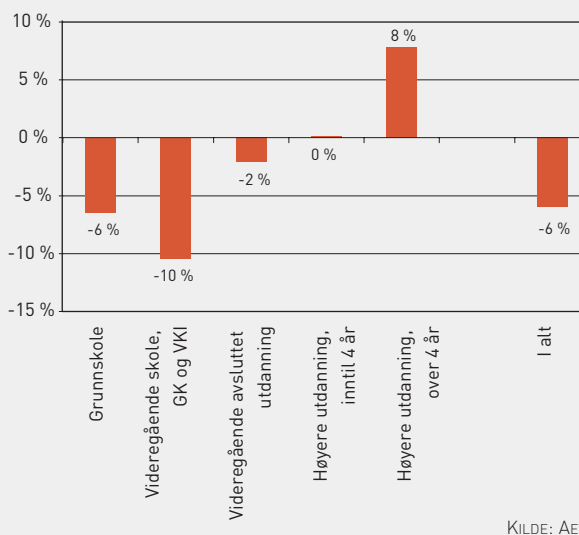
Helse, pleie og omsorg samt undervisningsarbeid er vanlige yrkesgrupper for offentlig sektor. De har blant de laveste andelene helt ledige målt i prosent av arbeidsstyrken. Det har vært en økning i ledigheten innen helse, pleie og omsorg når man sammenligner med februar ett år tidligere. Innen undervisningsarbeid har det vært en svak nedgang, men utviklingen varierer mellom ulike grupper. I denne perioden har tallet på ledige førskolelærere økt noe, mens tallet på ledige grunnskolelærere er redusert med 10 prosent.

Handelsarbeid er en annen gruppe med økende ledighet. Det er en markert økning innenfor salgsarbeid. For butikkmedarbeidere, som er den største gruppen, har det vært en økning i ledigheten. I følge Statistisk sentralbyrås varekonsumindeks var det sterk vekst i varekonsumet fra 2003 til 2004, og det er også vekst i sysselsettingen blant butikkmedarbeidere. Ledigheten har imidlertid vært økende i et 12 måneders perspektiv innen handelsarbeid som vist i figur 6. Innen varehandel er det stor tilgang på ufaglært arbeidskraft, og dette kan være noe av forklaringen på at ledigheten ikke går ned. Mange innenfor denne gruppen har midlertidige jobber og veksler mellom å være sysselsatt og arbeidsledig. Noen personer som ikke er i arbeid vil melde seg på arbeidsmarkedet først når sjansene for å få jobb er store, og slik kan både sysselsettingen og ledigheten øke samtidig.

Færre arbeidsledige med lav utdanning

Sammenliknet med februar i fjor går arbeidsledigheten ned blant personer med grunn- og videregående skole. For personer med inntil fire års høyere utdanning er ledigheten stabil. Figur 8 viser at det er blant personer med videregående skole (GK og VK1)

Figur 8.
Prosentvis endring i den registrerte ledigheten, etter utdanningsnivå. Februar 2004 – februar 2005.

at nedgangen er størst. Denne nedgangen kan ses i sammenheng med den avtakende ledigheten innen bygg og anlegg samt industri, som er næringer hvor mange personer har grunnskole og inntil to års videregående skole. Figur 8 viser også at det kun er personer med høyere utdanning over fire år som har økning i ledigheten. Selv om ledigheten øker mest for dem med høyest utdanning, er det fortsatt her ledighetsnivået er lavest i prosent av arbeidsstyrken.

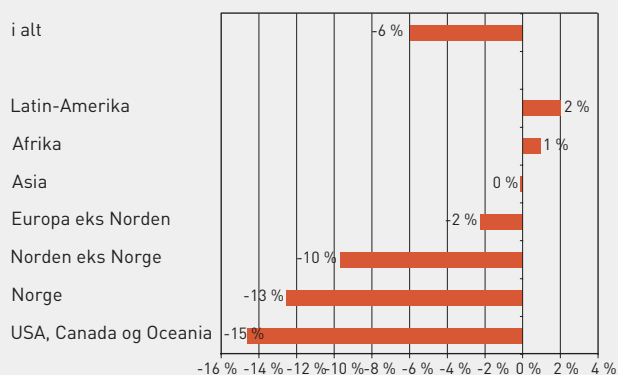
Økning i innvandrerledigheten

Tall for februar viser at blant registrerte ledige med fødeland utenfor Norge, er personer fra Asia den største gruppen. Deretter er det personer født i Europa eksklusiv Norden, og Afrika som utgjør de største gruppene.

Figur 9 viser at ledigheten totalt sett for februar 2005 har gått ned med 6 prosent sammenliknet med ett år tidligere. Av figuren ser vi også at blant personer med fødeland i Afrika og Latin-Amerika har ledigheten økt, mens den er uendret for personer med fødeland i Asia. Når det gjelder arbeidssøkere fra de nye EU-landene, utgjør de registrerte ledige herfra en svært lav andel av den samlede ledigheten.

Aetat fokuserer i sitt oppfølgingsarbeid spesielt på de problemene innvandrere møter i det norske arbeidsmarkedet. Tiltaksintensitet, det vil si hvor stor andel av de ledige som er på tiltak, er betydelig høyere for innvandrere enn for personer med norsk bakgrunn. Som vi ser av tabell 1 var den gjennomsnittlige tiltaksintensiteten i 2004 totalt for alle ledige 16 prosent. Tiltaksintensiteten var på 14 prosent for

Figur 9.
Prosentvis endring i ledigheten etter fødeland.
 Februar 2004 – februar 2005.

KILDE: AETAT

Tabell 1.
Tiltaksintensitet. Årsgjennomsnitt 2004.

Alle ledige	16 %
Norsk bakgrunn	14 %
Innvandrerbakgrunn	22 %
Innvandrer fra OECD-land	13 %
Innvandrer fra ikke-OECD land	25 %

KILDE: AETAT.

¹ Aetat grupperer etter OECD-land og ikke OECD-land fordi innvandrere fra OECD-land oftere enn personer som kommer fra land utenfor OECD har kvalifikasjoner som etterspørres av arbeidsgivere og som tilsvarende kvalifikasjonene til personer som er født i Norge enn personer som kommer fra land utenfor OECD.

ledige med norsk bakgrunn, mens den var 22 prosent for innvandrere.

Deler vi innvandrere inn etter om de er født i OECD-land¹ eller ikke, ser vi at det er betydelig høyere andel innvandrere som er på tiltak fra ikke-OECD land. Hele 25 prosent av de ledige er på tiltak, mens dette gjelder for 13 prosent av ledige innvandrere fra OECD-land. Majoriteten av de europeiske landene er medlem av OECD. I Asia er det kun Japan og Korea som er medlem av OECD, mens det i Latin-Amerika kun er Mexico. Ingen land i Afrika er medlem av OECD. Sammenliknet med figur 9 ser vi at ledige med fødeland i land utenfor OECD er blant de landene med minst nedgang i ledigheten det siste året.

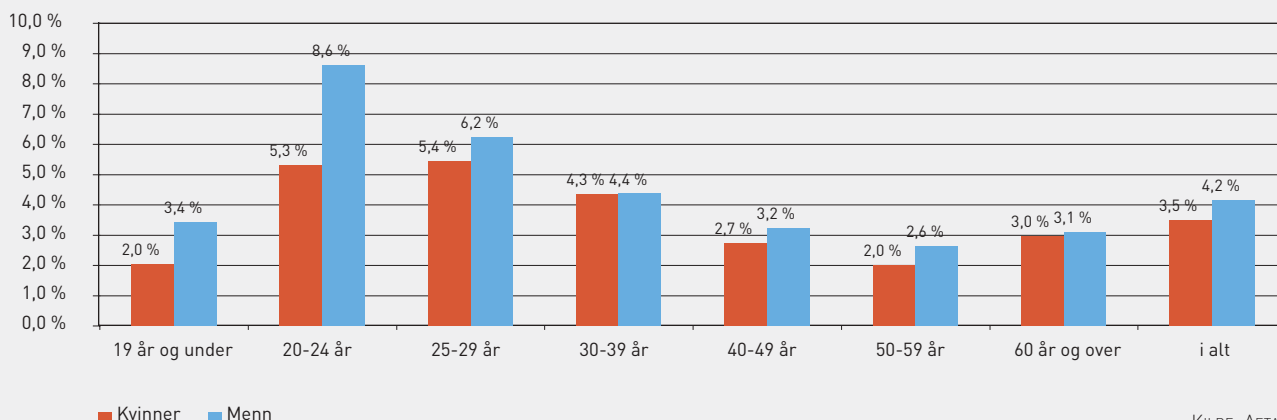
Ledigheten faller for menn og øker for kvinner

Ledigheten har historisk sett vanligvis vært høyere for menn enn for kvinner. De siste månedene har det imidlertid vært en større nedgang i ledigheten for menn enn kvinner. Antall kvinner som er delvis sysselsatte arbeidssøkere har også økt i løpet av de siste månedene. Registrerte delvis sysselsatte arbeidssøkere er personer som arbeider deltid og som ønsker lengre arbeidstid. Økningen i antall både helt ledige og delvis sysselsatte kvinner må ses i sammenheng med et svekket arbeidsmarked blant helse- og omsorgsarbeidere. Dette er yrkesgrupper hvor det er en stor overvekt av kvinner.

I perioden februar 2004 til februar 2005 sank ledigheten blant alle ledige med 6 prosent. Mens den steg med 1 prosent for kvinner, sank den med 10 prosent for menn. Selv om ledigheten nå avtar raskere for menn enn for kvinner, er det fortsatt høyere ledighet for menn (4,2 %) enn for kvinner (3,5 %), se figur 10.

For kvinner er det i aldersgruppen 25–29 år at ledigheten er høyest målt i prosent av arbeidsstyrken

Figur 10.
Arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken etter kjønn og alder. Februar 2005.

KILDE: AETAT

(5,4 %), se figur 10, mens den er lavest for dem under 20 år og i aldersgruppen 50–59 år (2 %). Også for menn er ledigheten høy i aldersgruppen 25–29 år (6,2 %), men den er enda høyere for menn i alderen 20–24 med 8,6 prosent av arbeidsstyrken uten jobb. Nedgangen i ledigheten blant menn skyldes avtakende ledighet i mannsdominerte yrker innen bygg- og anleggsarbeid og industri.

Blant de arbeidsledige under 30 år har en stor andel ikke fullført videregående skole samtidig som mange ikke har fått fotfeste på arbeidsmarkedet i samme grad som de noe eldre. I en konjunkturedgang er det derfor ofte personer i aldersgruppen 20–29 år som rammes sterkest av ledighet. Det er også i denne aldersgruppen at ledigheten reduseres sterkest i en konjunkturoppgang.

For begge kjønn sett under ett var nedgangen i ledigheten i et 12 måneders perspektiv størst for personer i alderen 25–39 år, mens nedgangen var minst i de eldre aldersgruppene fra 40 år og eldre.

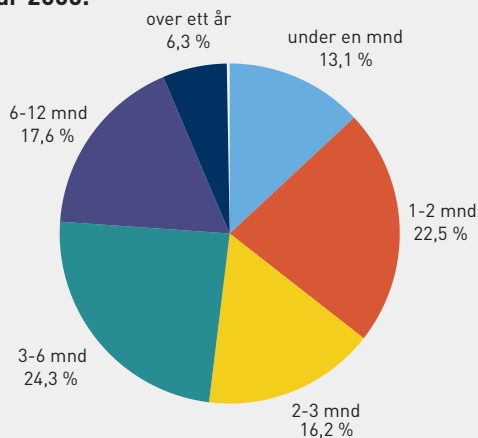
Nedgang i langtidsledigheten

Ved utgangen av februar var det registrert 22.900 langtidsledige, noe som er en nedgang på 10 prosent i forhold til samme måned i fjor. Langtidsledigheten utgjør dermed 25 prosent av den totale ledigheten. Tall fra Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser (AKU) viser, i motsetning til tall fra Aetat, at andelen langtidsledige øker moderat.²

Målt i prosent av arbeidsstyrken var 1,0 prosent langtidsledige ved utgangen av februar. Langtids-

Figur 11.

Registrerte helt ledige i Aetats register, etter ledighetens sammenhengende varighet. Februar 2005.

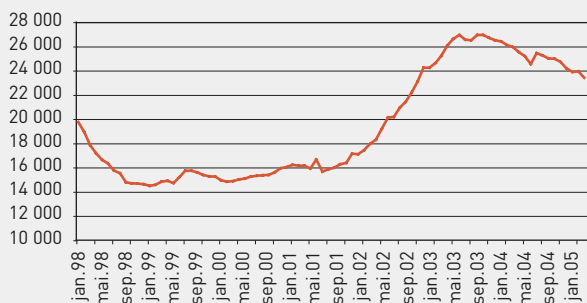

KILDE: AETAT

² Se avsnittet «Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser (AKU)» senere i artikkelen.

Figur 12.

Utviklingen i antall langtidsledige. Januar 1998 – februar 2005, sesongjusterte tall.

KILDE: AETAT

ledigheten er høyere for menn (1,0 %), enn for kvinner (0,9 %).

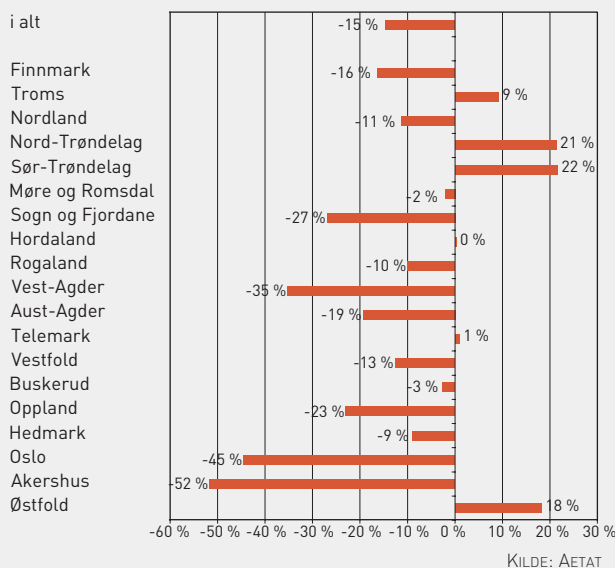
Figur 12 viser utviklingen i antall langtidsledige justert for sesongvariasjoner, og vi ser at i 2004 og i de to første månedene av 2005 har det vært en nedadgående trend.

Færre på tiltak

18.000 personer var deltakere på ordinære tiltak ved utgangen av februar. Dette er 3100 færre enn samme tid i fjor, og er en nedgang på 15 prosent. Det er store forskjeller mellom fylkene når det gjelder endringene i tiltaksaktiviteten. I Akershus var det 52 prosent færre ordinære tiltaksdeltakere enn samme tid i fjor, mens det er 22 prosent flere i Sør-Trøndelag, se figur 13.

Figur 13.

Prosentvis endring i ordinære tiltaksdeltakere, fordelt på fylke. Februar 2004 – februar 2005.

KILDE: AETAT

Tabell 2.

Hovedtall for arbeidsmarkedet. 4. kvartal 2003 og 4. kvartal 2004. 1000 personer.

	4. kvartal 2003	4. kvartal 2004
Yrkesdeltakelse (16-74 år)	72,4 %	72,3 %
Arbeidsstyrke	2359	2371
Sysselsatte	2 260	2274
Arbeidsledige AKU	98	97
Registrerte ledige Aetat	89	85
Ordinære tiltaksdeltakere	19	17

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ OG AETAT

Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser (AKU)³

Tall fra AKU 4. kvartal 2004 viser et stabilt arbeidsmarked. 4. kvartal 2004 utgjorde de arbeidsledige 4,1 prosent av arbeidsstyrken, 4,6 prosent for menn og 3,6 prosent for kvinner. Antall arbeidsledige i henhold til AKU har holdt seg omtrent uendret sammenlignet med 4. kvartal 2003. Ifølge AKU har andelen av de ledige som er langtidsledige gått moderat opp fra 25 til 26 prosent det siste året.

Tallet på sysselsatte økte med 14.000 fra 4. kvartal 2003 til 4. kvartal 2004. Innenfor blant annet varehandel, forretningstjenester og helse- og sosialtjenester har sysselsettingen økt, mens den har gått ned innen jordbruk og industrien.

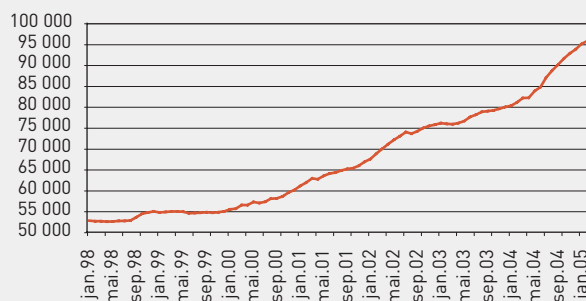
Arbeidsstyrken økte med 12.000 personer fra 4. kvartal 2003 til 4. kvartal 2004. Målt i prosent av befolkningen har yrkesdeltakelsen likevel gått litt ned fra 72,4 til 72,3 prosent, men nedgangen har blitt mindre de siste kvartalene. Yrkesdeltakelsen har gått ned for både menn og kvinner.

UTVIKLINGEN I ANTALL YRKESHEMMEDE
Fortsatt sterk vekst i antall yrkeshemmede

Ved utgangen av februar var det registrert 95.600 yrkeshemmede, noe som er en økning på 18 prosent i forhold til februar i fjor. Vi ser fra figur 14 at det har vært en betydelig økning i antall yrkeshemmede de siste fire årene. Den fortsatt sterke veksten i antall yrkeshemmede henger sammen med blant annet

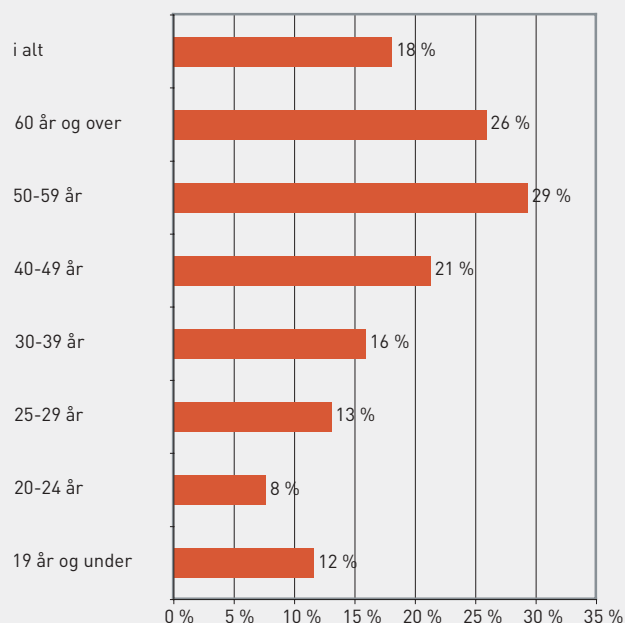
³ AKU er en utvalgsundersøkelse som blir gjennomført kvartalsvis av Statistisk sentralbyrå. Undersøkelsen klassifiserer befolkningen i yrkesaktiv alder (16-74 år) som sysselsatte, arbeidsledige og utenfor arbeidsstyrken.

Figur 14.

Utviklingen i antall yrkeshemmede. Januar 1998 – februar 2005. Sesongjusterte tall.

KILDE: AETAT

Figur 15.

Prosentvis endring i antall yrkeshemmede, fordelt på alder. Februar 2004 – februar 2005.

KILDE: AETAT

endringer i ansvarsforholdet mellom Trygdeetaten og Aetat fra 1. juli 2004. Dette innebærer at Trygdeetaten henviser trygdemottakerne til Aetat for yrkesrettet attføring tidligere i sykeperioden. Videre stilles det strengere krav til at yrkesrettet attføring skal være forsøkt før eventuell innvilging av uføretrygd.

Den største prosentvise endringen i antall yrkeshemmede arbeidssøkere finner vi i aldersgruppen 50-59 år, se figur 15. For arbeidssøkerne i denne aldersgruppen var veksten på 29 prosent.

UTSIKTER FOR ARBEIDSMARKEDET I 2005 OG I 2006

Internasjonal konjunkturoppgang mot slutten?

Siden våren 2003 har det vært sterk vekst i USAs økonomi. Positive trekk for USAs økonomi er et sterkt boligmarked, økte investeringer, høy eksportvekst og stigende oljepriser som følge av høyere oljelagre. Statistisk sentralbyrå antyder at et normalt konjunkturførløp tilsier avtakende vekst i USA fra 2005.

Veksten i Euroområdet ble trolig lavere enn tidligere forventet i 2004. Veksten i dette området har i hovedsak vært eksportledet og i langt mindre grad vært drevet av innenlandsk etterspørsel. Øvrige EU-land hadde noe sterkere økonomisk vekst. En eventuell svakere utvikling i USA vil gi negative impulser med hensyn til veksten i Europa.

Kinas økonomi har økt sterkt de siste årene og har ved siden av USA vært den sterkeste drivkraften bak det internasjonale oppsvinget. Det legges til grunn at dette vil fortsette. Imidlertid fører myndighetene i Kina nå en mer forsiktig økonomisk politikk for å unngå overoppheting av økonomien.

Den amerikanske dollaren svekket seg inntil nylig betydelig mot blant annet norske kroner og Euro. De siste par månedene har dollaren styrket seg noe igjen. Det knytter seg usikkerhet til kursutviklingen for dollar, og i hvilken grad dette vil påvirke verdensøkonomien. Et fall i dollaren gjør amerikanske varer og tjenester rimeligere på bekostning av andre land og kan svekke etterspørselen etter andre lands varer og tjenester. I tillegg kan en svekket dollar skape usikkerhet i aksje- og valutamarkeder, noe som igjen vil kunne påvirke realøkonomien.

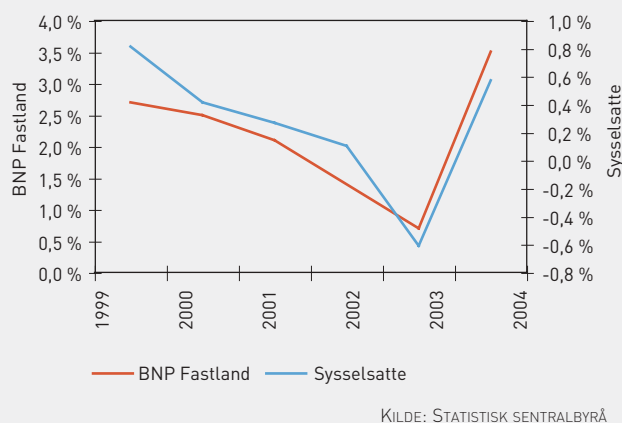
Fortsatt konjunkturoppgang i Norge

Internasjonal konjunkturoppgang har sammen med høye oljeinvesteringer og lave renter bidratt til økt aktivitet i norsk økonomi det siste året.

Den internasjonale konjunkturoppgangen har sammen med styrket konkurransevne ført til økt aktivitet innenfor den konkurranseutsatte delen av norsk industri. Både ordretilgangen og ordreserve viste i 4. kvartal 2004 klar vekst for store deler av industrien, kanskje særlig for produsenter av oljeplattformer og transportmidler herunder skipsbygging.

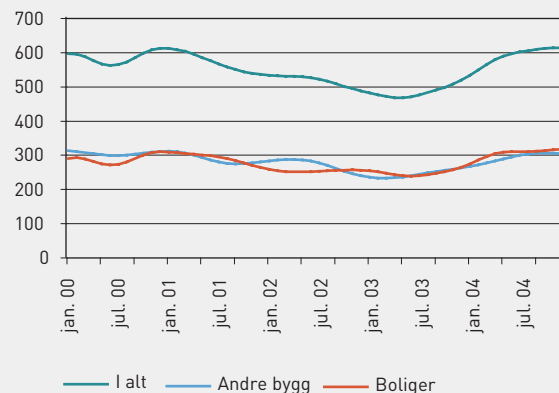
En eventuell svekket utvikling i internasjonal økonomi vil dempe eksporten av norske varer og tjenester. Dette vil gi ringvirkninger til det øvrige næringslivet. Aetat forventer imidlertid at oppgangskonjunktoren vil vedvare i 2005. I 2006 vil veksten i norsk økonomi trolig bli mer avdempet.

Figur 16.
Prosentvis endring sammenlignet med året før for perioden 1990-2004. Anslag for 2004.
Bruttonasjonalprodukt for fastlands-Norge og antall sysselsatte.

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ

Figur 17.
Igangsetting av nye bygg. Januar 2000 – desember 2004. Trend.

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ

Økte investeringer i 2005

Investeringer forventes å gi sterke positive impulser til arbeidsmarkedet i 2005. Investeringene påvirker særlig utviklingen i sysselsetting og arbeidsledighet innenfor industri og bygg og anlegg, men også for forretningsmessig tjenesteyting og varehandel.

De høye oljeinvesteringene er ventet å øke ytterligere i 2005. Statistisk sentralbyrås investeringstillinger for 1. kvartal 2005 viser det høyeste anslaget for oljeinvesteringene gitt i 1. kvartal inneværende år siden 1985. Utbygginger knyttet til Ormen Lange, Snøhvit og Kristin bidrar til å trekke investeringsnivået opp i 2005.

Igangsettingen av nye boliger har økt sterkt i hele 2004, se figur 17. Ordreservene er også høye. Dette

indikerer at boliginvesteringene vil øke i 2005. Også innenfor andre områder av bygg og anlegg venter vi noe vekst i investeringene.

Innenfor industrien ventes nedgang i investeringene blant annet som følge av avslutning av store investeringsprosjekter innenfor metallindustrien.

Etter en tid med oppgangskonjunktur øker bedriftenes utnyttelse av produksjonskapasiteten. Behovet for å foreta nye investeringer øker. Aetat forventer derfor at øvrige investeringer blant bedrifter i Fastlands-Norge vil øke i 2005. Investeringstillingene til Statistisk sentralbyrå støtter dette bildet.

I 2006 vil vekstimpulsene fra investeringene til norsk økonomi bli mer avdempet, noe som i første rekke vil skyldes at en mer moderat utvikling i oljeinvesteringene er sannsynlig.

Fortsatt sterk vekst i det private konsumet

Veksten i privat konsum var sterk i 2004. Dette har blant annet sammenheng med en relativt høy real-lønnsvekst og et lavt rentenivå. En eventuell økning i inflasjonen i 2005 og 2006 vil kunne bidra til at veksten i reallønnen blir mer moderat og at rentenivået settes noe opp. Dette er momenter som trekker i retning av en noe svakere vekst i det private konsumet i 2005 og 2006. Imidlertid vil en eventuell økning i sysselsettingen i 2005 og 2006 bidra til økt kjøpekraft for enkelte grupper, noe som trekker i retning av større økning i det private konsumet i 2005 og i 2006.

Alt i alt venter Aetat fortsatt sterk vekst i det private konsumet i 2005 og i 2006.

En økning i det private konsumet gir økt sysselsetting i varehandel, hotell og restaurant, forretningsmessig tjenesteyting, helse- og sosialtjenester og andre sosiale og personlige tjenester.

Bedret utvikling i offentlig sektor?

Sysselsettingen innenfor produksjon av tjenester som tradisjonelt har blitt utført i offentlig sektor har vist klart svakere utvikling enn det som har vært vanlig. Svak kommuneøkonomi fører til at mange kommuner må effektivisere driften, noe som gir seg utslag i økt arbeidsledighet og færre ledige stillinger innen for eksempel helse, pleie og omsorg. Helse, pleie og omsorg samt undervisning og barnehagedrift er de største utgiftspostene i kommunene, og endringer i kommuneøkonomien har derfor stor innvirkning på sysselsetting og ledighet i disse yrkesgruppene på kort sikt.

Det ligger an til at kommunene får en reell inntektsvekst i 2005 på om lag 3 prosent. Sammen med en fortsatt lav rente, vil dette trolig bidra til at etterspørselen etter arbeidskraft fra kommunal sektor vil ta seg opp i 2005. Dermed kan ledighetsveksten innen pleie- og omsorgsyrkene reduseres i år.

Større økning i sysselsettingen i 2005 og 2006

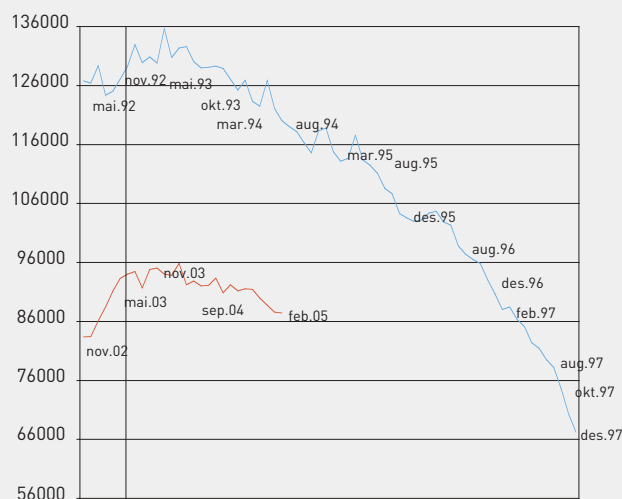
Før vi presenterer anslag for forventet utvikling i sysselsetting og ledighet i 2005 og 2006 kan det være nyttig med en sammenligning av utviklingen i arbeidsledigheten hittil i denne oppgangskonjunkturren sammenlignet med utviklingen i forrige oppgangskonjunktur.

Figur 18 viser utviklingen i den sesongjusterte ledigheten fra henholdsvis mai 1992 og november 2002. Dette er perioder med lavkonjunktur. Ved inngangen til 1990-tallet var norsk økonomi inne i et kraftig konjunkturtilbakeslag. Dersom man ser på samlet produksjon målt ved sesongjustert BNP for fastlands-Norge, tok veksten seg opp i 4.kvartal 1992. 2001 ble det året som markerte det neste tilbakeslaget i norsk økonomi. Bunnen ble nådd i 2. kvartal 2003, og veksten i sesongjustert BNP for fastlands-Norge tok til. Disse to vendepunktene i utviklingen i BNP er markert med den ekstra y-aksen i figur 18, og tidspunktene 4. kvartal 1992 og 2. kvartal 2003 er synkronisert. Figuren viser hvordan ledigheten faller ved den nåværende konjunkturoppgangen sammenliknet med den i 1992, og at ledigheten har holdt seg stabil lengre etter at konjunkturbunnen var nådd i 2003 enn i 1992.

Bedringen i norsk økonomi i den konjunkturoppgangen vi nå er inne i har først nylig vist seg i en tydelig bedring på arbeidsmarkedet. Nedgangen i ledigheten har kommet innen konjunkturutsatte yrker som industri og bygg og anlegg. I offentlig sektor har

Figur 18.

Sesongjusterte tall for helt ledige. Utviklingen fra mai 1992 og november 2002.

KILDE: AETAT

utviklingen vært en annen. Offentlig sysselsetting har steget jevnt hvert år fra midten av 90-tallet, men fra 2002 ble veksten i sysselsettingen mindre, noe som bidrar til at ledigheten blant personer med bakgrunn fra denne sektoren øker.

Sysselsettingen helhetlig sett økte med 7.000 personer i gjennomsnitt fra 2003 til 2004. Figur 16 viser at den gjennomsnittlige veksten i sysselsettingen har vært lav sammenlignet med hva veksten i BNP for Fastlands-Norge skulle tilsi. Hittil i oppgangskonjunkturen er det minst fire forhold som har dempet veksten i sysselsettingen og dermed nedgangen i arbeidsledigheten. Aetat forventer at flere av disse forholdene vil virke mindre dempende på veksten i sysselsettingen i 2005 og 2006 enn i 2004:

1. Sysselsettingen i offentlig sektor har økt mindre enn det som har vært vanlig. Aetat har ovenfor gjort rede for at vi venter noe sterkere vekst i sysselsettingen i offentlig sektor i årene framover.
2. Veksten i importen har vært rekordstor. Dette betyr at en stor andel av veksten i den innenlandske etterspørselen etter varer og tjenester retter seg mot produksjon i utlandet. Denne utviklingen vil trolig fortsette i 2005 og 2006.
3. Arbeidskraftsproduktivitet sier noe om produksjon per utført timeverk. Dersom produktivetsøkningen er sterk, blir behovet for flere ansatte mindre. I begynnelsen av en konjunkturoppgang pleier veksten i arbeidskraftsproduktiviteten å øke. Dette som en følge av at virksomhetene har noe ledig produksjonskapasitet blant annet fordi man ikke har fullt ut tilpasset antall ansatte til produksjonen i en lavkonjunktur. Det kan derfor ta noe tid før økningen i produksjonen gir seg utslag i tilsvarende økning i sysselsettingen. Også i begynnelsen av denne oppgangskonjunkturen har det vært en betydelig økning i produktiviteten. Utover i 2005 og

2006 venter Aetat at bedriftene har tatt ut mye av slakket i produksjonen slik at det blir større behov for å øke innsatsen av arbeidskraft for å øke produksjonen. Dette trekker i retning av at sysselsettingen vil øke sterkere i 2005 og 2006 enn i 2004 dersom oppgangskonjunkturen fortsetter.

4. En økning i antall utførte timeverk per sysselsatt gjør det også mulig å øke produksjonen uten å sysselsette flere personer. Foreløpige nasjonalregnskapstall tyder på at antall utførte timeverk per sysselsatt har økt sterkt i 2004. En eventuell sterk vekst i antall timeverk per sysselsatt har blant annet sammenheng med en nedgang i sykefraværet. Andre mulige forklaringer kan være økt bruk av overtid og lengre arbeidstid for personer med deltidsarbeid. Også potensialet for å øke antall timeverk per ansatt må antas å bli mindre etterhvert som oppgangskonjunkturen vedvarer. En lavere vekst i antall utførte timeverk per sysselsatt i 2005 og 2006 enn i 2004 trekker derfor også i retning av at sysselsettingen nå kan øke sterkere.

Aetat anslår på denne bakgrunn at sysselsettingen vil øke med 28.000 personer i gjennomsnitt fra 2004 til 2005 og med 27.000 personer i gjennomsnitt fra 2005 til 2006.

Økt yrkesdeltakelse i 2005 og 2006?

Fra 2003 til 2004 falt yrkesdeltakelsen⁴ fra 72,9 prosent til 72,7 prosent. Nedgangen må sees i sammenheng med at mulighetene for å få jobb ved å melde seg på arbeidsmarkedet i lengre tid var svekket, og at andelen av personene i alderen 16-74 år som er i aldersgrupper med relativt lav yrkesdeltakelse øker.

⁴ Andelen av befolkningen i alderen 16-74 år som er i arbeidsstyrken, det vil si sysselsatt eller arbeidsledig.

Tabell 3.

Aetats anslag for registrerte helt ledige i 2005 og 2006. Forutsetninger om tiltaksnivået i 2005 og 2006.⁵ Faktiske tall for 2004.

	2004	2005	2006
Helt ledige, antall personer	91.563	85.000	77.000
Helt ledige målt i prosent av arbeidstyrken	3,9 %	3,6 %	3,2 %
Tiltaksplasser (ordinære arbeidssøkere)	16.958	11.000	11.000
Langtidsledige (Registrerte)	24.985	23.000	20.000
Arbeidsledige, AKU, i prosent av arbeidstyrken	4,5 %	4,1 %	3,8 %

⁵ Tallet for 2003 viser observerte gjennomsnittlig antall deltakere på ordinære arbeidsmarkedstiltak. Tall for 2004 angir gjennomsnittlig antall tiltaksplasser vedtatt av Stortinget. For 2005 har vi lagt til grunn Regjeringens forslag i Stortingsproposisjon nr. 1 (2004-2005).

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ OG AETAT

Tabell 4.

Endringer i arbeidsstyrke, sysselsetting, arbeidsledige (AKU) og registrerte helt ledige (Aetat) fra året før.

	2004	2005	2006
Arbeidsstyrke (AKU)	+7.000	+20.000	+20.000
Sysselsatte (AKU)	+7.000	+28.000	+27.000
Arbeidsledige (AKU)	-1000	-8000	-7000
Registrerte helt ledige (Aetat)	-1067	-7.000	-8000
Ordinære tiltak (Aetat)	2649	-6000	0

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ OG AETAT

Etter hvert som mulighetene for å få jobb øker, vil imidlertid trolig flere melde seg på arbeidsmarkedet. Aetat legger derfor til grunn at yrkesdeltakelsen vil øke litt fra 2004 til 2005 og fra 2005 til 2006. I tillegg tilsier økt befolkning i yrkesaktiv alder at arbeidsstyrken vil øke.

Alt i alt legger Aetat til grunn at arbeidsstyrken vil øke med om lag 20.000 personer både i 2005 og 2006.

Nedgang i arbeidsledigheten i 2005 og i 2006

Forventet utvikling i sysselsetting og arbeidsstyrke tilsier at arbeidsledigheten vil gå ned i både 2005 og 2006. Antall deltakere på ordinære tiltak forutsettes å gå ned fra 17.000 i 2004 til 11.000 i 2005 og 2006.

I 2004 var det i gjennomsnitt 91.600 helt ledige. Aetat anslår at det i gjennomsnitt vil være 85.000 helt ledige i 2005 og 80.000 helt ledige i 2006. Dette vil i tilfelle fortsatt være om lag 20.000 flere helt ledige enn ved slutten av forrige oppgangskonjunktur i 1998/1999.

I beregningene er det tatt hensyn til at innstramningene i maksimal varighet på dagpenger vil kunne gi færre registrerte ledige i 2005 og i 2006. Vi har på usikkert grunnlag forutsatt at disse innstramningene vil gi om lag to-tre tusen færre ledige i gjennomsnitt i 2005 og ytterligere ett par tusen færre ledige i gjennomsnitt i 2006.

Aetats prognose for antall helt ledige i 2005 er ikke endret fra Rapport om arbeidsmarkedet nr 3/2004.

Arbeidsledigheten økte med nesten 50 prosent fra 2001 til 2004

AV FRØYDIS BAKKEN OG TORMOD REIERSEN

SAMMENDRAG

I perioden 2001 til 2004 sett under ett økte årsgjennomsnittet for arbeidsledigheten fra 62.600 til 91.600 personer. Det har vært en økning i ledigheten i alle landets fylker. Det er imidlertid store variasjoner i endringen i ledigheten mellom fylkene i perioden. Hovedstadsområdet viser størst vekst, spesielt Akershus med over en fordobling av ledigheten. Nord-Trøndelag har hatt lavest vekst. Generelt utgjør nå ledigheten i store deler av Østlandet og Nord-Vestlandet en økende andel av de ledige i Norge, mens ledigheten i innlandsfylkene på Østlandet, Sør-Vestlandet og de fem nordligste fylkene har fått redusert sin andel av de ledige.

Ledigheten økte innenfor alle yrkesgrupper i perioden 2001 til 2004. Økningen var størst innen administrative og humanistiske yrker, som blant saksbehandlere i offentlig sektor og ledere hvor ledigheten ble fordoblet. Også andre yrkesgrupper som er vanlige i offentlig sektor, slik som undervisningsarbeid og helse, pleie og omsorg, har hatt kraftig vekst i ledigheten i perioden.

I aldersgruppene 20-24 og 25-29 år er ledigheten høyest både i 2001 og 2004.

Disse gruppene har begge hatt en økning på 2,1 prosentpoeng i det aktuelle tidsrommet.

I perioden 2001 til 2004 har sysselsettingen holdt seg omtrent uendret totalt sett. Den har gått betydelig ned innenfor industrien og transport og kommunikasjon, mens det har vært en klar økning innenfor helse- og sosialtjenester og varehandel, hotell og restaurant i følge Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser.

Andelen av befolkningen i yrkesaktiv alder som deltar i arbeidsstyrken har gått litt ned. Dette er et vanlig fenomen i en konjunkturedgang: Når det blir vanskeligere å få jobb trekker flere personer seg ut av arbeidsmarkedet og færre personer melder seg på arbeidsmarkedet i håp om å få jobb. Om lag 73 prosent av befolkningen i alderen 16-74 år deltar i arbeidslivet, 76 prosent blant menn og 69 prosent blant kvinner.

I løpet av de siste fire årene har Norge gått gjennom en nedgangskonjunktur og inn i en ny oppgangskonjunktur. Vi vil her gi en oversikt over utviklingen på arbeidsmarkedet i løpet av denne perioden, med fokus på arbeidsledighet, sysselsetting og yrkesdeltakelse.

29.000 flere arbeidsledige i 2004 enn i 2001

I perioden 2001 til 2004 sett under ett økte årsgjennomsnittet for arbeidsledigheten fra 62.600 til

91.600 personer. Arbeidsledigheten gikk litt ned mot slutten av 2004, og det var i gjennomsnitt om lag 1.000 færre ledige i 2004 sammenlignet med 2003. De to foregående årene økte imidlertid arbeidsledigheten sterkt, slik at det i 2004 i gjennomsnitt var 29.000 eller nesten 50 prosent flere helt ledige enn i 2001.

Konkurransedyktighet og ledighet

Lønnsutviklingen og lønnsutgifter er av stor betydning for norske bedrifters konkurranseevne. I 1999 arbeidet LO og NHO sammen med regjeringen for å reetablere solidaritetsalternativet som hadde lagt premisene for lønnsoppgjørene gjennom 90-tallet. Formålet var å holde lønnsveksten på nivå med Norges hovedkonkurrenter, og da først og fremst EU. Imidlertid ble det under lønnsoppgjørene i 2000 og 2002 forhandlet frem store tillegg, noe som innebar betydelig økning i kostnadene for norske bedrifter. Dette førte også til at Norges Bank foretok en innstramming i pengepolitikken gjennom økte renter. Dette bidro til at norsk valuta styrket seg kraftig slik at norske varer og tjenester ble dyrere målt i andre lands valuta. Disse faktorene førte samlet til at norske bedrifter fikk svekket sin konkurransevne, noe som bidro til redusert sysselsetting og økt arbeidsledighet innenfor industrien i 2002. Det relativt høye rentenivået bidro også til at veksten i privat konsum ble svakt.

Norges Bank satte ned renten flere ganger gjennom 2003, og den norske kronen svekket seg igjen. Sammen med mer moderate lønnsoppgjør og sterkere vekst internasjonalt bedret dette situasjonen for konkurranseutsatte virksomheter. Det private konsumet tok seg igjen opp, og økte oljeinvesteringer bidro til at norsk økonomi på ny gikk inn i en oppgangskonjunktur i 2. kvartal 2003. Sysselsettingen i offentlig sektor har imidlertid økt mindre enn vanlig, noe som fortsatt gir økt ledighet blant personer med bakgrunn fra yrker som er vanlige i kommunesektoren.

Ledigheten i offentlig sektor økte mest

Ledigheten økte innenfor alle yrkesgrupper i perioden 2001 til 2004, som vi ser av figur 1. Økningen var størst innen administrativt og humanistisk arbeid både når vi ser på prosentvis endring og økning i absolutte tall. Tallet på ledige innenfor disse yrkene ble mer enn fordoblet i denne perioden. Denne gruppen omfatter blant annet saksbehandlere innen

offentlig sektor og ledere. Tall fra Statistisk sentralbyrå viser en betydelig nedgang i antall sysselsatte ledere de siste to årene, mens sysselsettingen blant saksbehandlere i offentlig sektor har vist en mer stabil utvikling.

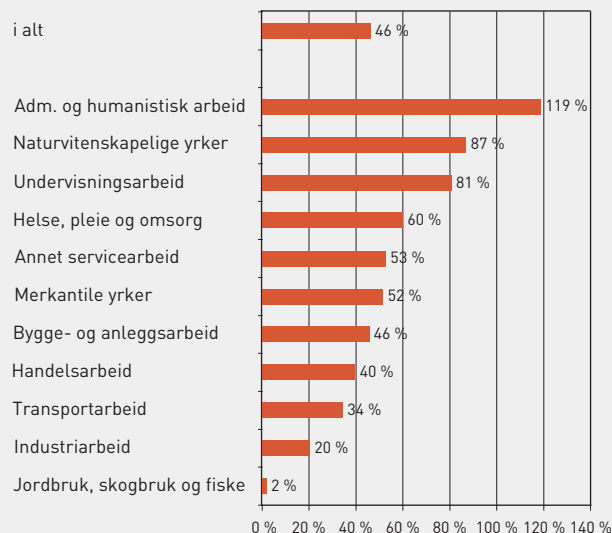
Arbeidsledigheten har økt sterkt også blant personer med bakgrunn fra helse, pleie og omsorg. Mange grupper som sykepleiere og hjelpepleiere/omsorgsarbeidere har imidlertid fortsatt betydelig vekst i sysselsettingen, men antall sysselsatte innenfor gruppen «annet pleie- og omsorgspersonale», som omfatter mer ufaglært arbeidskraft, har gått betydelig ned de siste par årene. Det er også blant denne typen arbeidskraft ledigheten har økt mest i antall personer innefor helse, pleie og omsorg de siste årene.

Også undervisningsarbeid og naturvitenskapelige yrker hadde en betydelig økning i ledigheten med henholdsvis 81 og 87 prosent vekst, men det var i 2001 relativt sett få ledige innen disse yrkene, slik at i absolutte tall er ledighetsøkningen her blant de laveste.

Den prosentvise veksten innen merkantile yrker og servicearbeid ligger på gjennomsnittet med en økning på om lag 50 prosent fra 2001 til 2004. Dette er store yrkesgrupper i utgangspunktet, og økningen i absolutte tall er sammen med administrativt og humanistisk arbeid blant de største. Ifølge Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser har sysselsettingen blant sekretærer som inngår i gruppen merkantile yrker avtatt sterkt de siste to årene.

Figur 1.

Prosentvis endring i den registrerte ledigheten fra 2001 til 2004. Fordelt på yrke. Årsgjennomsnitt.

KILDE: AETAT

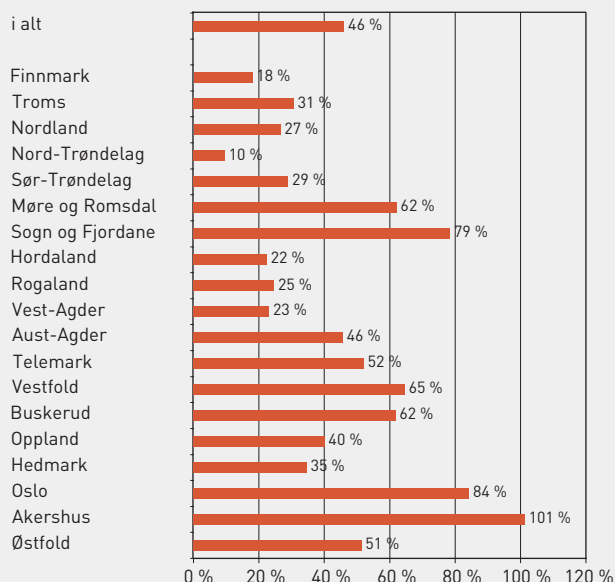
Arbeidsledigheten mest opp i Akershus og Oslo

Av figur 2 ser vi at det er store fylkesvise forskjeller når vi ser på prosentvis endring i den registrerte ledigheten fra 2001 til 2004. Oslo og Akershus er de fylkene med sterkeste prosentvis økning i ledigheten, og arbeidsledigheten ble fordoblet i Akershus i denne perioden. Den kraftige forverringen på arbeidsmarkedet i hovedstadsområdet i disse fire årene sett under ett gav seg blant annet utslag i økning i ledigheten for personer med bakgrunn fra IKT, bygge- og anleggsarbeid og administrativt arbeid. Også mange med høyere utdanning ble rammet her. Oslo var i 2004 det fylket som nest etter Finnmark hadde høyest ledighet. Imidlertid var det bare Oppland som hadde lavere ledighet enn Akershus.

Fram til 2003 hadde Sogn og Fjordane lavest ledighet. Mange industrifylker ble rammet av at norske virksomheter fikk svekket konkurransevne som følge av sterk krone og store lønnstillegg i 2002. Som følge av dette har ledigheten i Sogn og Fjordane økt, og fylket har nå tredje laveste ledighet. De siste månedene av 2004 har situasjonen for verkstedsindustrien forbedret seg, og ledigheten i Sogn og Fjordane er nå på vei nedover.

Figur 2.

Prosentvis endring i den registrerte ledigheten fra 2001 til 2004. Fordelt på fylker. Årsgjennomsnitt.

KILDE: AETAT

Sør-Vestlandet drar nytte av økte oljeinvesteringer

Ved utgangen av 2004 har oljeinvesteringene økt til et svært høyt nivå, og for perioden 2001 til 2004 sett under ett, har særlig Agderfylkene, Rogaland og Hordaland dratt nytte av dette. I 2004 falt derfor ledigheten relativt mye i disse fylkene, og noe av økningen i ledigheten fra 2001–2003 er reversert. Ledighetsutviklingen i både Rogaland og Vest-Agder er følsom for utviklingen i oljeinvesteringene. Også før 2001 hadde denne regionen betydelig økning i ledigheten blant annet som følge av nedgang i oljeinvesteringene på den tiden.

Minst økning i ledigheten i Nord-Trøndelag og Finnmark

Nord-Trøndelag og Finnmark er de to fylkene med minst økning i ledigheten fra 2001 til 2004. Finnmark

er imidlertid fortsatt det fylket som har høyest ledighet. I Nord-Trøndelag var ledigheten i 2004 som for landsgjennomsnittet, mens det tre år tidligere bare var Finnmark som hadde høyere ledighet. Nord-Trøndelag har i løpet av perioden 2001 til 2004 hatt nedgang i ledigheten blant personer med bakgrunn fra jordbruk, skogbruk, fiske og industriarbeid.

Store endringer for enkeltkommuner

I tabell 1-4 vises kommunene med høyest og lavest ledighet og størst økning og nedgang i ledigheten. For tabellene med endringer har vi imidlertid ikke tatt med kommuner med ledige under 100 da disse lett kan få store prosentvise endringer i ledigheten.

Nedgang i ledigheten i Stord og Farsund

Flere kommuner i blant annet Nord-Trøndelag har

Tabell 1.

De ti kommunene med færrest helt ledige i prosent av arbeidsstyrken i gjennomsnitt i 2004.

	Antall 2001	Antall 2004	Prosent av arbeidsstyrken i 2004	Endring	Prosentvis endring
1114 Bjerkreim	17	14	1,1	-3	-18
0544 Øystre Slidre	9	20	1,2	11	122
0616 Nes	18	22	1,2	4	22
1525 Stranda	19	31	1,2	12	63
0619 Ål	14	30	1,3	16	114
1418 Balestrand	6	10	1,4	4	67
1133 Hjelmeland	16	20	1,4	4	25
0615 Flå	8	7	1,4	-1	-13
0437 Tynset	37	40	1,4	3	8
0940 Valle	11	10	1,4	-1	-9

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ / AETAT

Tabell 2.

De ti kommunene med flest helt ledige i prosent av arbeidsstyrken i gjennomsnitt i 2004.

	Antall 2001	Antall 2004	Prosent av arbeidsstyrken i 2004	Endring	Prosentvis endring
2002 Vardø	101	150	12,1	49	49
2028 Båtsfjord	77	146	10,6	69	90
2014 Loppa	33	61	9,9	28	85
2023 Gamvik	48	56	9,5	8	17
2011 Guovdageaidnu-Kautokeino	153	142	9,5	-11	-7
2015 Hasvik	26	49	9,4	23	88
2022 Lebesby	49	64	9,0	15	31
2024 Berlevåg	35	47	8,6	12	34
2018 Måsøy	40	62	8,6	22	55
1857 Værøy	27	33	8,3	6	22

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ / AETAT

fått redusert ledigheten i perioden. Kommunene hadde imidlertid så få ledige i utgangspunktet at de ikke er inkludert i tabell 3. Av kommunene med litt flere ledige hadde imidlertid Stord i Hordaland og Farsund i Vest-Agder størst nedgang i ledigheten.

Kraftig økning i Re og Ulstein

Re i Vestfold er derimot ledigheten nesten tredoblet i løpet av perioden 2001 til 2004. Ulstein i Møre og Romsdal er et annet eksempel på en kommune som har fått kraftig økning i ledigheten. Ulstein er en kommune hvor sysselsettingen er sterkt knyttet til verft og utstyrproducenter i skipsindustrien, som er en sårbar industri i forhold til norsk konkurransevne. Skipsindustrien generelt, som er en internasjo-

nalisert næring med oppgjør i dollar, slet spesielt i 2001-2003 som følge av sterk krone. 2004 var et bedre år for denne næringen.

Finnmarkskommunene har flest ledige

Ni av ti av de kommunene med høyest ledighet er i Finnmark. Arbeidsledigheten i 2004 var høyest i Vardø og Båtsfjord med hhv. 12,1 og 10,6 prosent ledighet. Lavest ledighet hadde Bjerkreim i Rogaland med 1,1 prosent og Øystre Sildre i Oppland, Nes i og Stranda i Møre og Romsdal med hhv. 1,1 og 1,2 prosent arbeidsledige.

Tabell 3.

De ti kommunene med størst prosentvis nedgang i antall helt ledige i fra 2001 til 2004¹. Årsgjennomsnitt.

	Antall 2001	Antall 2004	Prosent av arbeidsstyrken i 2004	Endring	Prosentvis endring
1221 Stord	430	277	3,3	-153	-36
1003 Farsund	232	179	3,9	-53	-23
1228 Odda	140	120	3,3	-20	-14
2004 Hammerfest	159	144	3,0	-15	-9
2011 Guovdageaidnu-Kautokeino	153	142	9,5	-11	-7
1149 Karmøy	741	707	3,8	-34	-5
1146 Tysvær	136	130	2,7	-6	-4
1235 Voss	218	209	3,0	-9	-4
1130 Strand	147	143	2,7	-4	-3
1866 Hadsel	185	180	4,6	-5	-3

¹ Kun kommuner med minst 100 ledige i 2001 er inkludert.

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ / AETAT

Tabell 4.

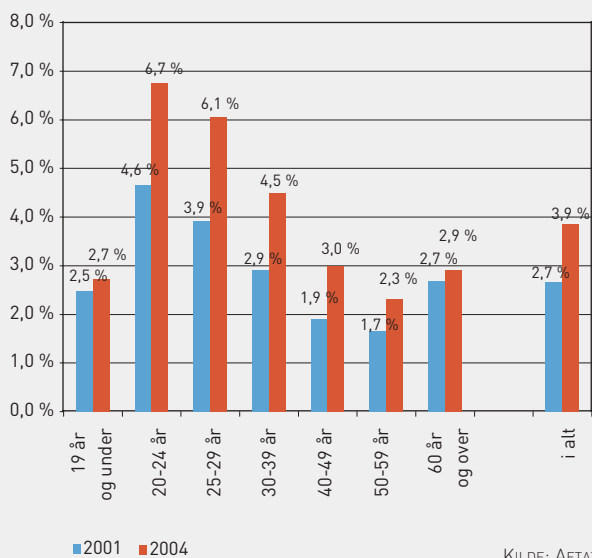
De ti kommunene med størst prosentvis økning i antall helt ledige fra 2001 til 2004². Årsgjennomsnitt.

	Antall 2001	Antall 2004	Prosent av arbeidsstyrken i 2004	Endring	Prosentvis endring
0716 Re (fra 2002, Våle til 2001)	35	137	3,2	102	291
1516 Ulstein	68	203	5,8	135	199
1624 Rissa	66	176	5,8	110	167
1532 Giske	52	130	3,9	78	150
1534 Haram	73	181	4,0	108	148
1517 Hareid	60	138	5,9	78	130
0713 Sande	50	115	2,9	65	130
0235 Ullensaker	201	452	3,5	251	125
0230 Lørenskog	297	667	3,8	370	125
0219 Bærum	581	1285	2,4	704	121

² Kun kommuner med minst 100 ledige i 2004 er inkludert.

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ / AETAT

Figur 3.
Ledigheten i prosent av arbeidsstyrken i 2001 og 2004. Fordelt på alder. Årsgjennomsnitt.

Høy ledighet for unge

I gjennomsnitt for 2004 var 3,9 prosent av arbeidsstyrken uten jobb, og i 2001 gjaldt dette 2,7 prosent av arbeidsstyrken. Det er økning i antallet ledige for alle aldersgrupper, men nivået på økningen varierer. Økningen er lavest for personer under 19 år og over 60.

Figur 3 viser ledigheten i prosent av arbeidsstyrken etter alder. Fra 2001 til 2004 er det størst økning for personer i alderen 20–24 og 25–29 år når vi ser på ledighetsnivået i prosent av arbeidsstyrken. Disse gruppene har begge hatt en økning på 2,1 prosentpoeng, og som figuren viser er det i disse aldersgruppene at ledigheten er høyest i begge de aktuelle årene. Stor økning i ledigheten i alderen 20–29 år gjenspeiler at det ofte er personer i denne alderen som rammes hardest av en konjunkturedgang. På den annen side går ledigheten sterkest ned for disse aldersgruppene i en konjunkturoppgang. Store svingninger med konjunktorene har sammenheng med at personer i denne aldersgruppen i mindre grad enn de litt eldre har fått fotfeste på arbeidsmarkedet.

Mange langtidsledige

Av den gjennomsnittlige beholdningen helt ledige i 2001 på 62.600 var omkring 16.000 langtidsledige, tilsvarende var omkring 25.000 av de 91.600 ledige i 2004 langtidsledige. Dette utgjør en andel langtidsle-

dige i 2001 på 26 prosent, og 27 prosent i 2004. Andelen av de ledige som er langtidsledige har dermed endret seg lite i perioden sett under ett.

Sysselsettingen gikk ned med to tusen fra 2001 til 2004

Sysselsettingen gikk ned med to tusen personer fra 2001 til 2004 basert på tall for årsgjennomsnitt. Sysselsettingen gikk noe opp fra 2001 til 2002 og fra 2003 til 2004, men dette var ikke nok til å oppveie for en betydelig nedgang i sysselsettingen fra 2002 til 2003.

Figur 4 viser at sysselsettingen ifølge AKU har økt med 32.000 innenfor helse- og sosialtjenester. Veksten i sysselsettingen innen helse- og sosialtjenester har imidlertid særlig de to siste årene vært mindre enn det som har vært vanlig i tidligere år³.

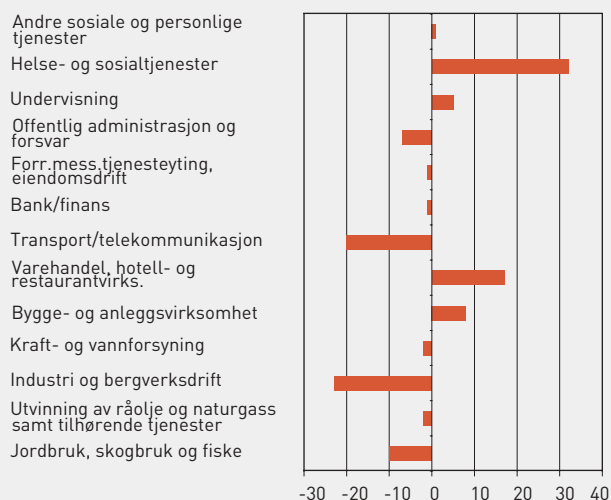
Også innenfor varehandel, hotell og restaurant og bygge- og anleggsvirksomhet var det noe vekst i sysselsettingen.

Nedgangen i sysselsettingen var størst innenfor industri og transport og kommunikasjon.

Innenfor disse næringene gikk sysselsettingen ned med hhv. 23.000 og 20.000 i perioden. Innen industrien tilsier den trendmessige utviklingen at sysselsettingen over tid går ned.

³ Veksten ser ut til å bli noe mindre i følge Nasjonalregnskapstall tom 3. kvartal 2004.

Figur 4.
Utviklingen i sysselsettingen fra 2001-2004 etter næring. Årsgjennomsnitt.

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅS ARBEIDSKRAFTUNDERSØKELSE

Redusert yrkesdeltakelse fra 2001 til 2004

Arbeidsstyrken økte med 21.000 personer fra 2001 til 2004 slik at det var 2.382.000 personer i arbeidsstyrken i gjennomsnitt i 2004. Arbeidsstyrken har imidlertid økt mindre enn det veksten i befolkningen skulle tilsi slik at yrkesdeltakelsen⁴ i samme tidsrom falt fra 73,5 prosent til 72,6 prosent.

Yrkesdeltakelsen faller ofte i en konjunkturedgang som følge av at flere personer permanent eller midlertidig trekker seg ut av arbeidslivet og færre

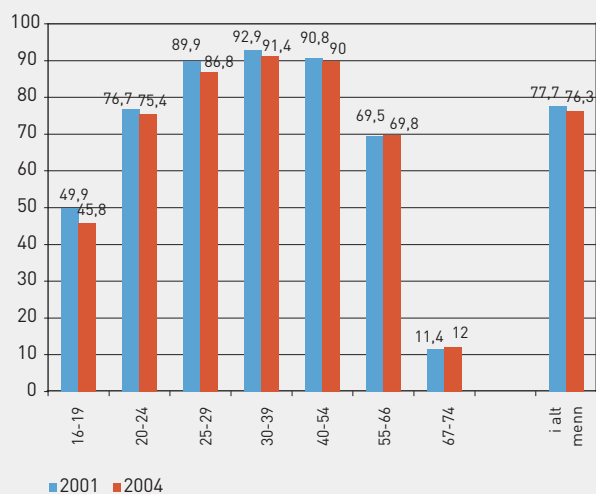
melder seg på arbeidsmarkedet når mulighetene for å få jobb svekkes.

Yrkesdeltakelsen har gått noe mer ned for menn enn kvinner. Forskjellene i kvinners og menns yrkesdeltakelse har dermed blitt noe mindre i perioden. I 2004 deltok 68,8 prosent av kvinnene og 76,3 prosent av mennene i alderen 16–74 år i arbeidsstyrken.

⁴ Yrkesdeltakelsen er definert som andelen av befolkningen i alderen 16–74 år som er i arbeidsstyrken, det vil si er sysselsatte eller arbeidsløse.

Figur 5.

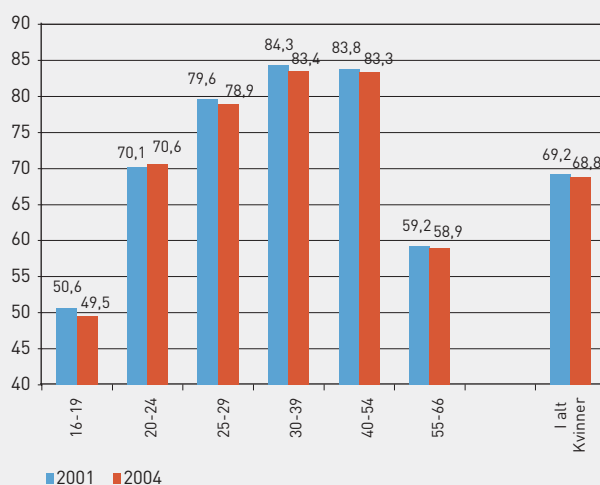
Utviklingen i yrkesdeltakelsen for menn fra 2001–2004 fordelt på aldersgrupper. Årsgjennomsnitt.

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅS ARBEIDSKRAFTUNDERSØKELSE

Figur 6.

Utviklingen i yrkesdeltakelsen for kvinner fra 2001–2004 fordelt på aldersgrupper. Årsgjennomsnitt.

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅS ARBEIDSKRAFTUNDERSØKELSE

Ledighetsutvikling i offentlig sektor

AV LENE RATHE

SAMMENDRAG

Ledigheten fortsetter å øke innen yrker som er vanlige i offentlig sektor. Dette skjer til tross for at norsk økonomi har opplevd en konjunkturoppgang siden våren 2003. Det siste året har ledighetsveksten vært relativt sterk i helse-, pleie- og omsorgssyrkene. Fra 2003 til 2004 økte ledigheten med gjennomsnittlig 13 prosent i denne yrkesgruppen. Ledighetsveksten fra 2003 til 2004 var på 5 prosent både for undervisning og administrativt og humanistisk arbeid. Innen administrativt og humanistisk arbeid er saksbehandlere i offentlig administrasjon en viktig undergruppe. For både undervisning og offentlig administrasjon har ledigheten stabilisert seg på et høyere nivå, etter ledighetsvekst over en lengre periode. Til sammenlikning kan nevnes at det til nå er klar nedgang i ledigheten i privat sektor. Til tross for ledighetsvekst og høyere ledighetsnivå er det viktig å understreke at det fortsatt er lav ledighet innen undervisningsarbeid og helse, pleie og omsorg. Også innen administrativt arbeid ligger ledigheten under gjennomsnittet.

I en årrekke har hovedtyngden av sysselsettingsveksten kommet i offentlig sektor, særlig i kommunene. Nå ser vi imidlertid at sysselsettingen i offentlig sektor øker i langt mindre grad enn i tidligere perioder med konjunkturoppgang.

Den svake sysselsettings- og ledighetsutviklingen i offentlig sektor skyldes blant annet innstramminger i kommunal økonomi og svak sykehusøkonomi. I artikkelen undersøkes noen utvalgte økonomiske størrelser for kommunene. Vi skal se at netto lånegjeld i kommunene har økt, og at netto driftsresultat holdt seg relativt stabilt fra 2002 til 2003, til tross for lavere rente- og avdragsbelastning for kommunene i 2003. En tilstrømming av kommunenes økonomi gir ringvirkninger i form av redusert etterspørsel etter arbeidskraft i kommunene. Svak kommuneøkonomi kan være en medvirkende faktor som holder igjen sysselsettingen innen offentlig virksomhet, noe som igjen gir utslag i økt arbeidsledighet for denne sektoren.

INNLEDNING

I 2002 og første halvår av 2003 var det sterk vekst i den registrerte arbeidsledigheten. Siden sommeren 2003 har utviklingen gått i retning av nedgang i ledigheten innen privat sektor, mens ledigheten har fort-

satt å øke i yrker som er vanlige i offentlig sektor. For nærmere informasjon om konjunkturutvikling og ledighet innenfor de ulike yrkene forbundet med privat sektor, se rapportens artikkel «Utviklingen i arbeidsledigheten».

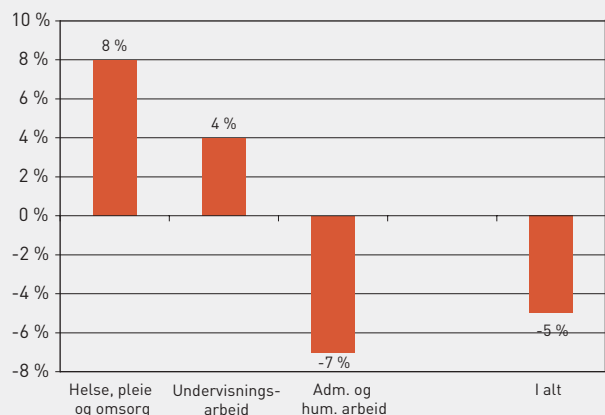
Aetat har ikke informasjon om hvilke bedrifter arbeidssøkerne eventuelt kommer fra. Vi kan dermed ikke si innen hvilke næringer personene har arbeidet. Aetats informasjon er basert på arbeidssøkernes yrkesbakgrunn. Med dette utgangspunktet grupperer vi i denne artikkelen arbeidssøkere inn i privat- og offentlig sektor, og det fokuseres på den sistnevnte sektoren. Innen offentlig virksomhet skal vi se nærmere på utviklingen innen helse, pleie og omsorg, undervisning og administrativt arbeid. Dette er yrker hvor de ansatte jobber i offentlig virksomhet, eller hvor det offentlige er med på å finansiere virksomheten.

SVAK UTVIKLING INNEN OFFENTLIG SEKTOR

Ledigheten går fortsatt opp i offentlig sektor. Offentlig virksomhet tar ikke del i veksten på samme måte som ved tidligere konjunkturoppganger. Dette får konsekvenser for sysselsettingen innenfor produksjon av tjenester som tradisjonelt har blitt utført i offentlig sektor. Disse har vist klart svakere utvikling enn det som har vært vanlig.

Figur 1.

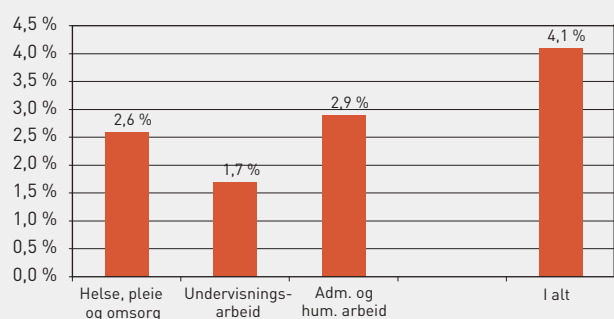
Prosentvis endring i antall helt arbeidsledige etter yrkesbakgrunn innen helse, pleie og omsorg, undervisningsarbeid og administrativt og humanistisk arbeid. Gjennomsnitt for alle yrker, januar 2004 – januar 2005.

KILDE: AETAT

Figur 2.

Ledighetsnivå målt i prosent av arbeidsstyrken for helse, pleie og omsorg, undervisningsarbeid, administrativt og humanistisk arbeid og gjennomsnitt for alle yrker ved utgangen av januar 2005.

KILDE: AETAT

Ledigheten gikk totalt ned 5 prosent fra januar 2004 til januar 2005. I samme periode økte ledigheten innen helse, pleie og omsorg og undervisningsarbeid med henholdsvis 8 og 4 prosent. Innen administrativt og humanistisk arbeid har ledigheten flatet ut siden andre halvår av 2003, og fra januar 2004 til januar 2005 avtok ledigheten med 7 prosent. Ledigheten i denne yrkesgruppen har imidlertid stabilisert seg på et høyere nivå, som vi senere skal se av figur 5.

Figur 2 viser at ledigheten innen helse, pleie og omsorgsarbeid utgjorde 2,6 prosent av arbeidsstyrken ved utgangen av januar. Den tilsvarende andelen var 1,7 prosent for personer med yrkesbakgrunn fra undervisningsarbeid, mens den var 2,9 for administrativt arbeid. Alle disse andelene ligger under gjennomsnittet for alle yrker, som ved utgangen av januar var en ledighet på 4,1 prosent av arbeidsstyrken.

Helse, pleie og omsorg

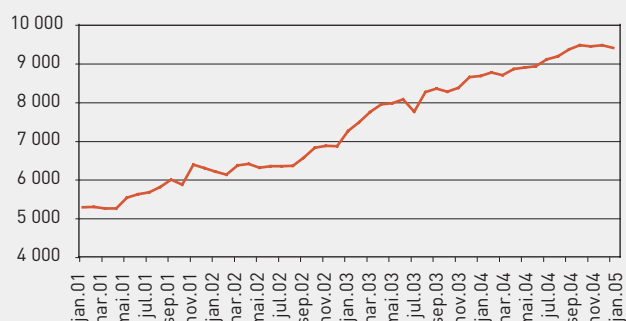
Figur 3 viser at ledigheten har økt tilnærmet kontinuerlig for yrker innen helse, pleie og omsorg fra 2001 til utgangen av januar 2005.

Innen helse, pleie og omsorg var hele 4,2 prosent av arbeidsstyrken til yrkesgruppen *annet pleie og omsorgspersonale* registrert som ledige i januar. Disse utgjorde samme måned 7.300 personer, og blant dem finner vi mange ufaglærte, for eksempel pleieassistenter. Til sammenlikning var bare 0,5 prosent av arbeidsstyrken innen *medisinske yrker* (leger, tannleger, veterinærer, farmasøyter etc.) og 0,8 prosent blant *sykepleiere, vernepleiere og jordmødre* ledige i samme periode. Disse utgjorde henholdsvis 120 og 660 personer.

I alle undergrupper av yrker innen helse, pleie og omsorg, bortsett fra medisinske yrker, var det vekst i ledigheten fra januar 2004 til januar 2005.

Figur 3.

Utviklingen i antall helt ledige innen helse, pleie og omsorg. Januar 2001 – januar 2005. Sesongjusterte tall.

KILDE: AETAT

Figur 4.

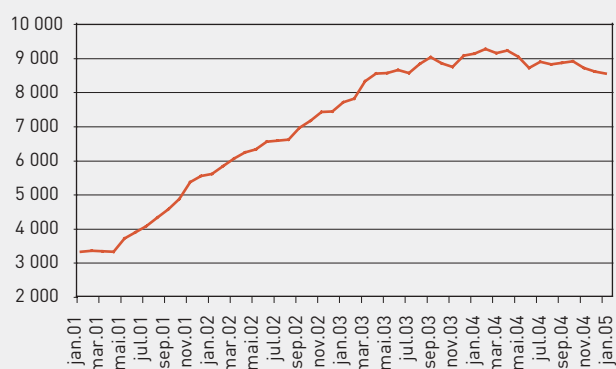
Utviklingen i antall helt ledige innen undervisning. Januar 2001 – januar 2005. Sesongjusterte tall.

KILDE: AETAT

Figur 5.

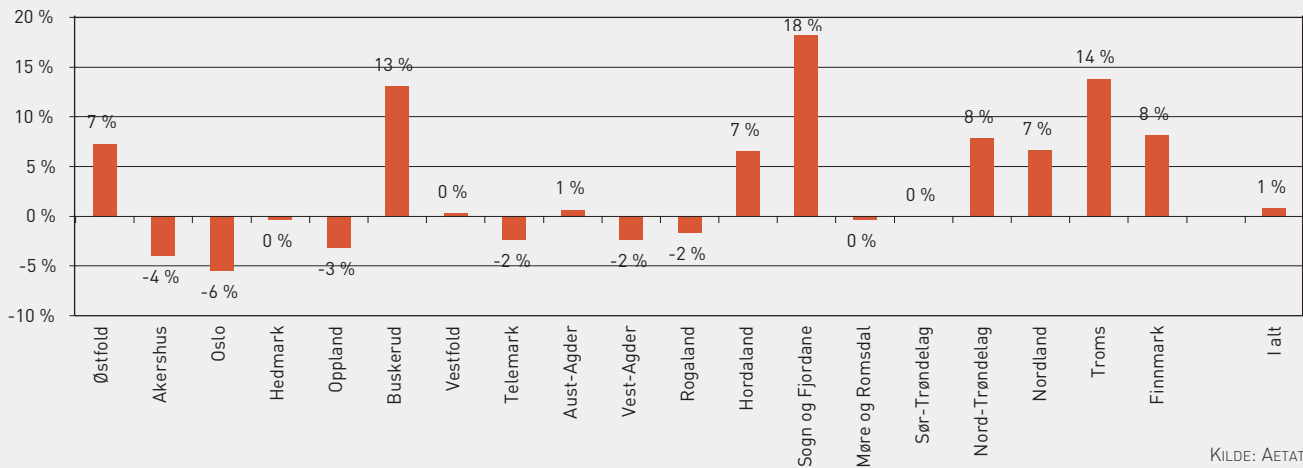
Utviklingen i antall helt ledige innen administrativt og humanistisk arbeid. Januar 2001 – januar 2005.

KILDE: AETAT

Figur 6.

Prosentvis endring i ledigheten i offentlige yrker (helse, pleie og omsorg, undervisningsarbeid og administrativt og humanistisk arbeid). Januar 2004 – januar 2005.

Undervisningsarbeid

Ledigheten for personer med yrkesbakgrunn fra undervisningsarbeid har lagt seg på et høyere nivå enn det som var vanlig for to-tre år siden, se figur 4. De siste månedene har det vært en svak økning i ledigheten for denne yrkesgruppen.

Innen undervisningsarbeid var det i januar 2005 flest antall ledige innen *annet undervisningspersonale*¹, med 1.200 registrerte ledige. Ledigheten økte i tillegg 7 prosent fra januar i fjor til januar i år. Målt i prosent av arbeidsstyrken var det i denne gruppen også flest ledige, med 1,9 prosent. Det var færrest ledige med yrkesbakgrunn som *førskolelærer* både i absolutte tall og målt i prosent av arbeidsstyrken, men ledigheten økte det siste året for denne yrkesgruppen.

Administrativt og humanistisk arbeid

I likhet med utviklingen innen undervisningsarbeid har ledigheten innen administrativt og humanistisk arbeid vokst og lagt seg på et høyere nivå, se figur 5. Administrativt og humanistisk arbeid består av yrkesgrupper som sysselsetter mange personer ansatt i offentlig sektor. De siste månedene har ledigheten innenfor denne yrkesgruppen gått noe ned.

Innen administrativt og humanistisk arbeid var det i januar flest ledige innen *underholdning og informasjon*² og *administrative ledere*, med henholdsvis 3,2 og 3,1 prosent av arbeidsstyrken. *Underholdning og informasjon* utgjorde imidlertid gruppen med færrest antall ledige innen administrativt og humanistisk arbeid målt i absolutte tall, med 1.200 registrerte ledige personer. *Administrative ledere* var den største gruppen målt i absolutte tall, med 5.400 helt ledige

arbeidssøkere. Ledigheten har avtatt for alle undergrupper av yrker innen administrativt og humanistisk arbeid siden januar i fjor.

Fylkesutvikling

I figur 6 har vi slått sammen yrkesgruppene helse, pleie og omsorg, undervisningsarbeid og administrativt og humanistisk arbeid. Figuren viser at det er store fylkesforskjeller med hensyn til ledighetsutviklingen i offentlige yrker. Ledigheten økte mest i Sogn og Fjordane, med 18 prosent. Denne økningen må ses i sammenheng med at Sogn og Fjordane har hatt et lavt gjennomsnittlig tiltaksnivå det siste året. I Oslo gikk ledigheten mest ned. Gjennomsnittlig økte ledigheten 1 prosent i offentlige yrker fra januar 2004 til januar 2005.

SYSSELSETTINGSUTVIKLINGEN I OFFENTLIG SEKTOR

Nasjonalregnskapet inneholder blant annet sysselsettingstall fordelt etter næringer. Tabell 1 viser utviklingen i årsgjennomsnitt for sysselsettingen i utvalgte næringer forbundet med offentlig sektor fra 1996 til 2004. Vi ser at sysselsettingen har vokst kontinuerlig innen helse- og sosialtjenester siden 1996.³

¹ Annet undervisningspersonale omfatter lærere/lektorer i videregående skole, universitets- og høyskolelærere/lektorer og ulike spesiallærere.

² Underholdning og informasjon omfatter blant annet dekoratører, designere, informasjonsmedarbeidere, journalister og bibliotekarer.

³ Med sykehusreformen overtok staten eierskapet for alle offentlige sykehus og annen spesialisthelsetjeneste fra 1. januar 2002. Dette har ført til at en del personer som tidligere ble ført under offentlig administrasjon nå registreres under næringsgruppen helse- og sosialtjenester.

Tabell 1.

Sysselsatte etter utvalgte næringer, 1996–2004. Årsgjennomsnitt. Lønnstakere og selvstendige i hele 1.000. (Nasjonalregnskapstall)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003*	2004**
Helse- og sosialtjenester	393	403	414	425	433	445	460	466	467
Undervisning	163	166	172	176	178	180	179	181	179
Offentlig administrasjon og forsvar	168	167	165	164	160	165	154	151	151
Alle næringer, Fastlands-Norge	2 093	2 154	2 208	2 225	2 236	2 241	2 241	2 229	2 230

* 2003 = Foreløpige tall fra Statistisk sentralbyrå. ** 2004 = Estimert av Aetat Arbeidsdirektoratet basert på foreløpige nasjonalregnskapstall for 1.-3. kvartal 2004.

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ

Foreløpige tall for 2003 viser at sysselsettingsveksten fra 2002 til 2003 imidlertid har vært noe lavere enn i de foregående år. Dette gjelder også for de estimerte verdiene for 2004. Innen undervisning var det vekst i sysselsettingen fra 1996 til 2001. Fra 2001 til 2002 var det en svak nedgang, før sysselsettingen tok seg opp igjen i 2003. Fra 2003 til 2004 estimeres det at sysselsettingen vil gå tilbake til nivået fra 2002. Innen offentlig administrasjon og forsvar har sysselsettingen hatt en trendmessig nedgang siden 1996. Det estimeres at sysselsettingen vil holde seg uendret fra 2003 til 2004.

Til tross for økt økonomisk vekst og oppgangskonjunktur i perioden 2003 til 2004, ser vi at sysselsettingsveksten estimeres til å bli lavere enn tidligere i disse næringene innen offentlig sektor, se tabell 1.

KOMMUNEØKONOMI

Når kommuneøkonomien svekkes fører det til at etterspørselen etter arbeidskraft i kommunene avtar. Dette er bakgrunnen for at vi i det kommende avsnittet tar for oss noen sentrale indikatorer for kommuneøkonomien.

I all hovedsak er kommunenes økonomiske virksomhet styrt via de inntektsrammene Stortinget setter. Kommunenes inntekter består av skatteinntekter, gebyrer, bevilgninger over statsbudsjettet og finansinntekter (renteinntekter, aksjeutbytte og lignende). Overføringene fra staten er enten øremerket særskilte formål eller frie inntekter. Kommunenes inntekter går til å dekke utgifter til både lovpålagte tjenester og tjenester kommunene selv ønsker å prioritere.

Driftsresultat og gjeldsbyrde

I det følgende vil vi analysere utvalgte nøkkeltall når det gjelder utviklingen i kommuneøkonomien basert på KOSTRA, for så å kunne sette det i sammenheng med ledighetsutviklingen i offentlig sektor.

Netto driftsresultat⁵ er et uttrykk for kommunenes økonomiske handlingsrom. Det er et mål på hvor mye

KOSTRA⁴ (KOMmune-STat-RApportering) er et nasjonalt informasjonssystem for frembringning av styringsinformasjon om kommunal virksomhet. Informasjonen om kommunale tjenester og bruken av ressurser på ulike tjenesteområder registreres og sammenstilles på en måte som er relevant og interessant for beslutningstakere både nasjonalt og lokalt. Informasjonen skal tjene til bedre grunnlag for analyse, planlegging og styring, herunder gi grunnlag for å vurdere om nasjonale mål oppnås.

kommunene sitter igjen med etter at alle utgifter er betalt. Målt i prosent av driftsinntektene uttrykker netto driftsresultat hvor stor andel av inntektene kommunene kan disponere til finansiering av investeringer eller avsettes til senere bruk. I 2003 utgjorde netto driftsresultat 945 millioner kroner, det vil si 0,5 prosent av driftsinntektene. Dette er tilnærmet samme nivå som i 2002, hvor resultatet endte på 875 millioner kroner. Med andre ord kan vi si at handlingsrommet i 2002 og 2003 var tilnærmet likt. Til tross for lavere rente- og avdragsbelastning for kommunene i 2003 i forhold til 2002, ble ikke netto driftsresultat bedre. Noe av årsaken er at driftsutgiftene har økt mer enn driftsinntektene. Netto driftsresultat er med på å bekrefte oppfatningen av kommunenes økonomiske situasjon som stram.

Indikatoren i figur 8 viser netto lånegjeld i kroner per innbygger. Netto lånegjeld defineres som langsiktig gjeld fratrukket totale utlån og ubrukte lånemidler.⁷

Brutto driftsresultat viser underskudd i kommunene i 2003.⁸ Utviklingen i brutto driftsresultat

⁴ Teksten i faktaboksen er hentet fra <http://odin.dep.no/krd>

⁵ «Netto driftsresultat beregnes ut fra brutto driftsresultat, men tar i tillegg hensyn til resultat eksterne finansieringstransaksjoner, dvs. netto renter, netto avdrag samt kommunale utlån, utbytter og eieruttak, og er i tillegg korrigert for avskrivninger slik at disse ikke gis resultat effekt.» (Kilde: SSB)

⁷ «I langsiktig gjeld inngår pensjonsforpliktelser fra og med regnskapsåret 2002. I totale utlån inngår formidlingslån og ansvarlige lån (utlån av egne midler). Indikatoren omfatter dermed utlån hvis mottatte avdrag skal innføres i investeringsregnskapet, i tillegg til innlån som skal avdras i driftsregnskapet.» (Kilde: SSB)

forholder seg til utviklingen i netto lånegjeld i et motsatt forhold i perioden fra 2002 til 2003. Underskudd på brutto driftsresultat vil ofte være forbundet med høy grad av netto lånegjeld, mens overskudd på brutto driftsresultat ofte går sammen med lav eller negativ netto lånegjeld.

Et alternativ til å øke gjelden er å selge annen formue som kommunen eventuelt er i besittelse av. Slik vil et underskudd på brutto driftsresultat kunne være forbundet med lavere grad av netto lånegjeld.

Noe av årsaken til underskudd på brutto driftsresultat er økende grad av netto lånegjeld. Kommunenes utgifter økte i tillegg mer enn inntektene fra 2002 til 2003. Dette har også bidratt til underskudd på brutto driftsresultat.

Kommuner i økonomisk ubalanse

ROBEK (Register om betinget godkjenning og kontroll) er et register over kommuner og fylkeskommuner som er i økonomisk ubalanse og derfor må ha godkjenning fra Kommunal- og regionaldepartementet for å kunne foreta gyldige vedtak om låneoptak eller langsiktige leieavtaler.⁹ ROBEK ble opprettet 1. januar 2001. På dette tidspunkt var det 57 kommuner i registeret. Etter en del inn- og utmeldinger var antallet per 22. februar 2005 økt til 122 kommuner. Dette innebærer at det er stadig flere kommuner og fylkeskommuner som befinner seg i økonomisk ubalanse. Økningen forsterker bildet av at mange kommuner sliter med svak økonomi, se figur 9.

SVAK KOMMUNEØKONOMI OG ØKENDE LEDIGHET I OFFENTLIG VIRKSOMHET

Sysselsettingstall hentet fra nasjonalregnskapet viser at sysselsettingen i offentlig sektor ikke utvikler seg i takt med oppgangskonjunktoren og det økte økonomiske aktivitetsnivået i Norge.

Informasjon om størrelser hentet fra KOSTRA forteller blant annet at netto lånegjeld har økt, og at netto driftsresultat holdt seg relativt stabilt fra 2002 til 2003, til tross for lavere rente- og avdragsbelastning for kommunene i 2003.

Økning i antall ROBEK-kommuner viser at det er

⁶ Fra og med regnskapsåret 2002 inngår fremtidige pensjonsforpliktelser i kommunenes langsiktige lånegjeld. 2001 er derfor ikke sammenlignbart med årene etterpå, og ikke representert i figuren.

⁸ Brutto driftsresultat er et uttrykk for kommunenes brutto driftsinntekter fratrukket brutto driftsutgifter, inkludert avskrivningskostnader. Indikatoren viser med andre ord hva som er igjen av driftsinntektene når utgiftene til den løpende driften av kommunen er dekket. I 2003 hadde kommunene samlet et negativt brutto driftsresultat på 1,3 milliarder kroner (-0,7 prosent av driftsinntektene i 2003). Dette er en nedgang på 1,8 milliarder kroner fra 2002.

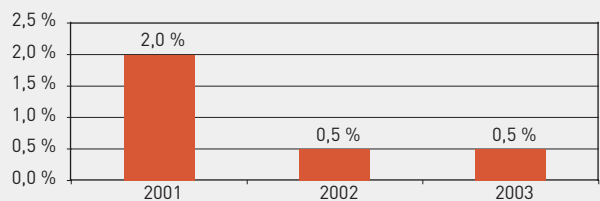
⁹ Kommuneleien § 60 (§ 59a) nr. 1 definerer hva økonomisk ubalanse innebærer.

stadig flere kommuner og fylkeskommuner som befinner seg i økonomisk ubalanse.

En oppgangskonjunktur som Norge nå befinner seg i gir i utgangspunktet forventninger om et bedret arbeidsmarked både innen privat- og offentlig sektor. Undersøkelsen av kommuneøkonomiske størrelser i artikkelen viser at svak kommuneøkonomi er en viktig forklaringsfaktor på redusert sysselsettingsvekst innen offentlig virksomhet, noe som igjen gir utslag i økt arbeidsledighet for denne sektoren.

Figur 7.

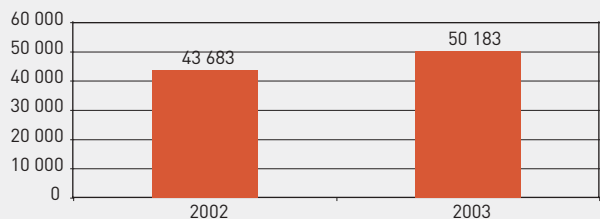
Netto driftsresultat i kommunene i prosent av brutto driftsinntekter, landsgjennomsnitt i perioden 2001 til 2003.

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ

Figur 8.

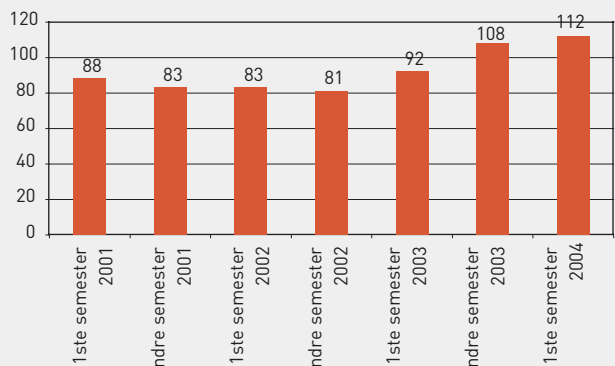
Netto lånegjeld i kommunene i kroner per innbygger, landsgjennomsnitt i perioden 2002 til 2003.⁶

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ

Figur 9.

Antall ROBEK-kommuner fra 2001 til og med 1. semester 2004.

KILDE: KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENTET

Tilpassing på arbeidsmarknaden etter avslutta dagpengeperiode

AV JORUNN FURUBERG

SAMANDRAG

Dagpengar er ei trygdeytning som skal kompensera for tap av inntekt under arbeidsløyse. Retten til dagpengar er avhengig av storleiken på tidlegare inntekt. Om lag 59 prosent av dei ordinære arbeidssøklarane som var registrert hos Aetat i 2004 mottok dagpengar, blant dei heilt arbeidslause var dette talet 63 prosent.

Blant dagpengemottakarane som slutta å melde seg til Aetat i løpet av første halvår 2004, slutta 8 av 10 å melde seg før dei hadde brukt opp 60 prosent av maksimal stønadsperiode. Gruppa som har brukt opp retten til dagpengar når dei sluttar å melde seg til Aetat utgjorde 2700 personar, eller 7 prosent av dagpengemottakarane som slutta å melde seg 1. halvår 2004.

Blant dei ordinære arbeidssøklarane som slutta å melde seg til Aetat skil dagpengemottakarane seg ut som ei gruppe som i gjennomsnitt er godt etablerte på arbeidsmarknaden. Dei er eldre enn andre arbeidssøklarar, og dei arbeider oftare i yrke der det er vanleg med heiltidsarbeid. Dagpengemottakarane har lengre arbeidssøklarforløp enn dei som ikkje har dagpengar, men når dei sluttar å melde seg til Aetat går langt fleire blant dagpengemottakarane til arbeid.

Prosentdelen som går til arbeid fell med aukande forbruk av dagpengar, og blant dei som går til arbeid aukar andelen i deltidsarbeid. Blant dei som har brukt opp retten til dagpengar når dei sluttar å melde seg går likevel 6 av 10 til arbeid, men nesten halvparten av desse igjen går til deltidsarbeid. Blant kvinnene i denne gruppa er fleirtalet av dei som er i arbeid i deltidsarbeid, men også blant mennene er mange av dei som har brukt opp retten til dagpengar i deltidsarbeid. 20 prosent av dei som har brukt opp retten til dagpengar då dei slutta å melde seg er arbeidslause.

Gruppa som har brukt opp retten til dagpengar ved avgang har lågare utdanning enn andre dagpengemottakarar, og dei er overrepresenterte i aldersgruppene under 25 år og over 50 år. Kvar 4. arbeidssøklar som har brukt opp retten til dagpengar har yrkesbakgrunn frå Servicearbeid (mellom anna reinhaldsarbeid og restaurantarbeid), medan dette berre gjeld 16 prosent av alle som har hatt dagpengar i arbeidssøklarperioden.

INNLEIING

Med utgangspunkt i ordinære arbeidssøklarar som slutta å melde seg til Aetat i løpet av 1. halvår 2004

fokuserer denne artikkelen på korleis mottakarar av dagpengar tilpassar seg på arbeidsmarknaden etter avgang frå Aetat.

Artikkelen samanliknar arbeidsmarknadstilpassing mellom mottakarar av dagpengar og andre ordinære arbeidssøklarar som ikkje har dagpengar. Vi ser på om dei som har hatt dagpengar i ein kort periode tilpassar seg annleis på arbeidsmarknaden enn dei som har hatt dagpengar i ein lengre periode. Særleg vil vi sjå på tilpassinga hos arbeidssøklarane som har brukt opp, eller står i ferd med å bruka opp, retten til dagpengar når dei sluttar å melde seg til Aetat.

Utgangspunktet for analysen er 88 200 ordinære arbeidssøklarar som slutta å melde seg til Aetat i løpet av første halvår 2004. Dette er arbeidssøklarar som har vore så lenge ute av Aetat sitt register at dei har fått tilsendt sluttmeldekort¹. Utvalet består av personar som var under 60 år då dei sist melde seg til Aetat, og blant dagpengemottakarane i utvalet er det ingen som har vore permittert det siste halve året dei stod meldt til Aetat.

På desse personane har vi opplysningar om bakgrunnskjenneteikn, som til dømes alder, utdanning og yrkeserfaring ved tidspunktet for avgang frå Aetat. I tillegg har vi opplysningar om varighet på den siste samanhengande arbeidssøklarperioden og kor stor prosentdel av dagpengeretten som er brukt opp ved avgang. Data frå sluttmeldekortet er brukt til opplysningar om arbeidsmarknadstilpassing. Permitterte arbeidssøklarar, som i utgangspunktet har eit arbeidstilhøve dei skal tilbake til etter permitteringsperioden, er ikkje med i analysen. Om ein er permittert eller ikkje vil truleg påverka både søkeaktivitet i arbeidssøklarperioden, og tilpassing på arbeidsmarknaden etter at ein har slutta å melde seg.

Dagpengemottakarane er etablerte på arbeidsmarknaden

Blant dei 88 200 ordinære arbeidssøklarane som slutta å melde seg til Aetat i løpet av første halvår 2004 hadde 41 800, eller 47 prosent, hatt rett til dagpengar i løpet av perioden som arbeidssøklar.

Prosentdelen dagpengemottakarar aukar med aukande alder. Blant dei under 20 år er det berre 5 prosent som hadde rett til dagpengar i arbeids-

¹ Alle arbeidssøklarar som har slutta å melde seg til Aetat får etter vel 2 månader tilsendt eit sluttmeldekort der ein ber om opplysningar om hovudaktivitet i høve til arbeidsmarknaden.

Definisjonar

Ordinære arbeidssøkjjarar med avgang 1. halvår 2004 er definert som alle arbeidssøkjjarar som ikkje har vore registrert som yrkesvalhemma i løpet av dei to siste åra før avgang, og som sluttar å melde seg til Aetat. Personar som har fylt 60 år ved avgang frå Aetat er ikkje med i utvalet. Årsaka til dette er at det gjeld spesielle reglar for dagpengar for personar i denne aldersgruppa.

Avgang frå Aetat er i denne artikkelen definert som at ein har vore ute av Aetat sitt register i vel 2 månader, og dermed fått tilsendt eit sluttmeldekort.

Siste periode som arbeidssøkjjar er her definert som siste samanhengande periode i løpet av dei siste fem åra før avgang. Starten på arbeidssøkjjarperioden er definert som siste start på ein periode som arbeidssøkjjar der ein minimum har vore ute av arbeidssøkjjarregisteret i 4 veker. Opphald i arbeidssøkjjarperioden på mindre enn 4 veker er rekna med i arbeidssøkjjarperioden.

Dagpengemottakar er her definert som personar som har fått innvilga søknad om dagpengar i den siste arbeidssøkjjarperioden, avgrensa til to år før avgang frå Aetat sitt regis-

ter. Dagpengemottakarar som har vore permitterte i løpet ein kortare eller lengre periode i løpet av det siste halve året før avgang er ikkje med i utvalet.

Forbruk av dagpengar er her rekna som kor stor prosentdel ein har brukt av den maksimale stønadsperioden. Denne variabelen gir oss høve til å sjå om dei som bruker lite av maksimum stønadsperiode tilpassar seg annleis enn dei som bruker opp meir av den maksimale dagpengeperioden, og dei som bruker opp heile stønadsperioden sin før dei sluttar å melde seg til Aetat. Også personar med rett til dagpengar kan ha periodar registrert hos Aetat utan å få utbetalt dagpengar. Dette gjeld t.d. personar som er i tiltaket lønstilskott, der dei vil motta løn frå arbeidsgjevar i den perioden dei er i tiltaket.

Den maksimale stønadsperioden er avhengig av tidspunktet ein sette fram krav om dagpengar, innteksnivå det siste året (eventuelt dei 3 siste åra) før stønadsåret, og om ein er permittert eller ikkje. For personar over 60 år og for dimitterte soldatar gjeld det egne reglar.

For å ha rett til dagpengar per januar 2004 må ein, i løpet av det siste kalenderåret før ein søker om

stønad, ha hatt ei arbeidsinntekt som svarar til minimum 1,5 G² på søknadstidspunktet. Alternativt kan ein i løpet av dei tre siste avslutta kalenderåra i gjennomsnitt ha hatt ei arbeidsinntekt som svarer til minst 1 G per år på søknadstidspunktet.

Dersom inntekta som danner grunnlaget for rett til dagpengar har vore minimum 2 gonger G kan ein få utbetalt dagpengar i 104 veker, for inntekter mellom 1,5 G og 2 G er maksimum stønadsperiode 52 veker. Nydimitterte soldatar kan få dagpengar i 26 veker uavhengig av tidlegare inntekt.

Dei siste åra har det vore ei rekke endringar i ordninga med dagpengar. Frå 01.01. 2003 blei maksimum dagpengeperiode for dei med inntekt på 2 G og over redusert frå 156 til 104 veker, og frå 01.01. 2004 blei maksimum dagpengeperiode for dei med lågare grunnlag enn 2 G redusert frå 78 til 52 veker.

Ei nærare utgreiing om ordninga med dagpengar er å finna på www.aetat.no.

² G= grunnbeløpet i Folketrygda. Grunnbeløpet i Folketrygda vert vanlegvis regulert ein gong kvart år, per mai 2004 utgjorde grunnbeløpet kr 58 778.

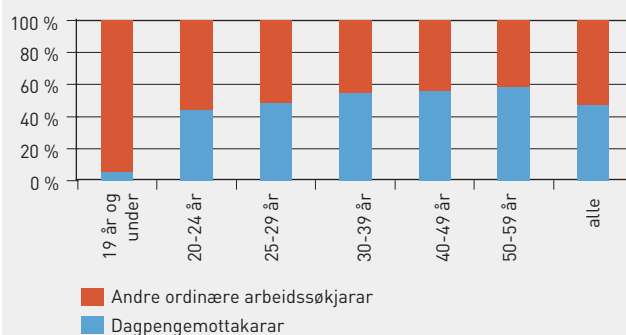
søkjjarperioden, medan talet var 44 prosent for dei i aldersgruppa 20–24 år. Deretter aukar prosentdelen jamt til 58 prosent i aldersgruppa 50–59 år.

Med unnatak for nydimitterte soldatar byggjer retten til dagpengar på tidlegare opptent inntekt. Ei samanlikning mellom mottakarar av dagpengar og andre ordinære arbeidssøkjjarar viser difor ikkje overraskande at dagpengemottakarane i gjennomsnitt er meir etablerte på arbeidsmarknaden enn andre.

Fleire menn enn kvinner har hatt dagpengar i arbeidssøkjjarperioden. Blant dagpengemottakarane er det 55 prosent menn, medan det er 52 prosent menn blant dei ordinære arbeidssøkjjarane som ikkje hadde dagpengar då dei var registrert hos Aetat.

Figur 2 viser kor stor andel av arbeidssøkjjarane som mottok dagpengar, fordelt på yrkesgruppe. Blant personar med bakgrunn frå *naturvitskaplege yrke* har nesten to av tre, eller 65 prosent, hatt dag-

Figur 1:
Prosentdel dagpengemottakarar blant tidlegare arbeidssøkjjarar i ulike aldersgrupper. Ordinære arbeidssøkjjarar som slutta å melde seg til Aetat i løpet av 1. halvår 2004

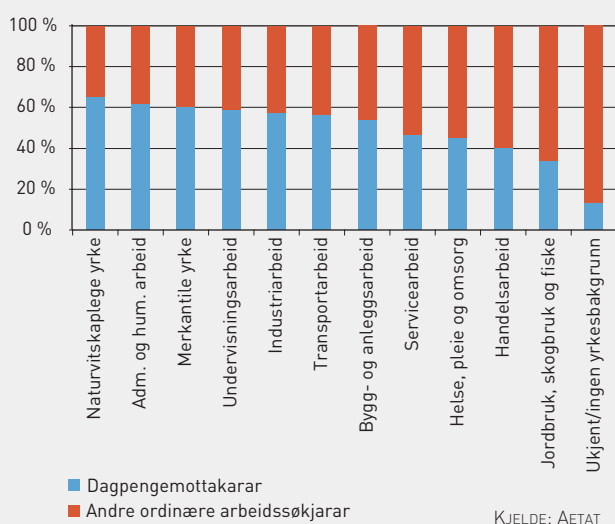
KJELDE: AETAT

pengar medan dei var arbeidssøklarar. Også blant dei med bakgrunn frå *administrativt og humanistisk arbeid* (som til dømes sakshandsamar innan offentlig administrasjon) og frå *merkantile yrke* (diverse kontoryrke) er over 60 prosent dagpengemottakarar. Færrest dagpengemottakarar finn vi blant dei som har bakgrunn frå yrke innan *jordbruk, skogbruk og fiske* der berre vel ein tredel, eller 34 prosent, har hatt dagpengar i arbeidssøklarperioden. Også blant

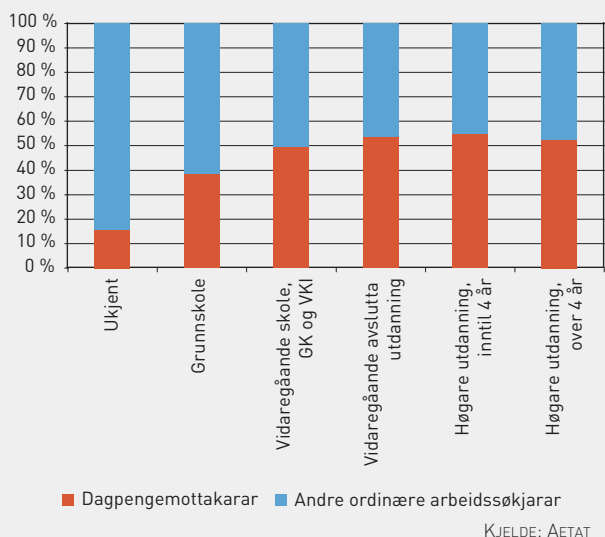
personar med yrkesbakgrunn frå *handelsarbeid og helse, pleie og omsorg* er det relativt sett få dagpengemottakarar.

Blant personar med registrert opplysning om utdanning er det færrest dagpengemottakarar i gruppa med utdanning på grunnskolenivå. Denne gruppa skil seg ut med berre 39 prosent dagpengemottakarar. Blant dei som har utdanning på nivå med fullført vidaregåande utdanning eller høgare er det liten forskjell i andelen med og utan dagpengar, men andelen dagpengemottakarar er høgast blant dei med utdanning på nivå med inntil 4 års høgare utdanning.

Figur 2:
Prosentdel dagpengemottakarar blant arbeidssøklarar som slutta å melda seg til Aetat 1. halvår 2004, etter yrkesbakgrunn.

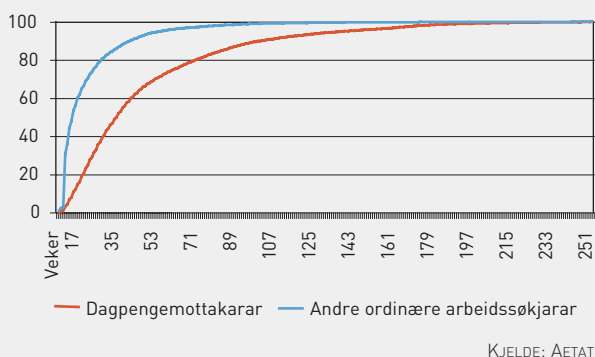
Figur 3 :
Prosentdel dagpengemottakarar blant ordinære arbeidssøklarar som slutta å melda seg til Aetat 1. halvår 2004, etter utdanningsnivå.

Dagpengemottakarane har lengst arbeidssøklarforløp

I gjennomsnitt har dagpengemottakarar som ikkje har vore permitterte vore registrert hos Aetat i 44 veker før dei sluttar å melda seg til Aetat. Andre ordinære arbeidssøklarar som ikkje har motteke dagpengar har i gjennomsnitt vore registrert hos Aetat i 15 veker før dei sluttar å melda seg. Ei viktig årsak til at dagpengemottakarane har lengre arbeidssøklarvarighet enn andre er at denne gruppa har eit større insentiv til å stå tilmeldt Aetat. Så å seia alle arbeidssøklarane med rett til dagpengar må vi rekna med vil melda seg til Aetat, medan personar utan rett til dagpengar ikkje vil ha same økonomiske interesse av å stå tilmeldt. Figur 4 viser prosentdelen av dei ulike arbeidssøkjargrubbene som har avgang frå Aetat etter kor mange veker dei har vore registrert som arbeidssøklarar. 84 prosent av arbeidssøklarane som ikkje har hatt dagpengar har hatt ein arbeidssøklarperiode på mindre enn eit halvt år, medan dette gjeld 47 prosent av dagpengemottakarane.

Figur 4:
Prosentdelen av arbeidssøklarar som har avgang frå Aetat 1. halvår 2004 etter varighet på arbeidssøklarperioden, dagpengemottakarar og andre ordinære arbeidssøklarar.

Tabell 1:

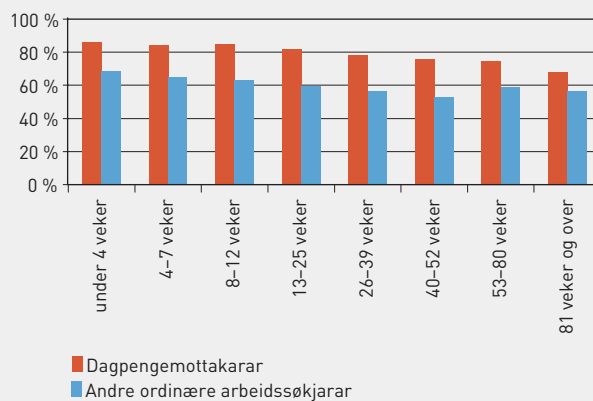
Ordinære arbeidssøkjjarar som slutta å melda seg til Aetat i løpet av 1. halvår 2004, etter om dei har motteke dagpengar i arbeidssøkjjarperioden og etter tilpassing på arbeidsmarknaden

	Dagpenge- mottakarar	Andre ordinære arbeidssøkjjarar
- Heiltidsarbeid	65 %	45 %
- Deltidsarbeid	14 %	18 %
Sum i arbeid	79 %	63 %
Skole/utdanning/kurs	3 %	9 %
Arbeidslaus	4 %	14 %
Langvarig sjukmelding	6 %	6 %
Uføretrygd	0 %	1 %
Anna	8 %	7 %
Sum	100 %	100 %
Svarprosent	74 %	53 %

KJELDE: AETAT

Figur 5:

Prosentdelen av tidlegare arbeidssøkjjarar som er i arbeid, etter varighet på arbeidssøkjjarperioden for dagpengemottakarar og andre ordinære arbeidssøkjjarar med avgang i 1. halvår 2004.

KJELDE: AETAT

Dei fleste dagpengemottakarane kjem i arbeid etter at dei sluttar å melda seg til Aetat

Tabell 1 viser at dagpengemottakarane oftare kjem i arbeid enn andre ordinære arbeidssøkjjarar, og langt fleire i denne gruppa arbeider heiltid. Blant tidlegare dagpengemottakarar opplyser 79 prosent at dei er i arbeid, 65 prosent arbeider heiltid og 14 prosent deltid. Blant dei som ikkje har hatt dagpengar i arbeidssøkjjarperioden kjem 63 prosent i arbeid, 45 prosent i heiltidsarbeid og 18 prosent i deltid.

I gruppa som ikkje har hatt dagpengar i arbeidssøkjjarperioden sluttar 9 prosent å melda seg for å ta meir utdanning, medan dette berre gjeld 3 prosent av dei med dagpengar. 14 prosent av dei utan dagpengar svarer at dei framleis er arbeidslause, medan dette berre gjeld 4 prosent av dei som har hatt dagpengar. Dette gjenspeglar at det er mange unge i gruppa av ordinære arbeidssøkjjarar utan dagpengar.

Figur 5 viser prosentdelen av tidlegare arbeidssøkjjarar som hadde avgang i 1. halvår 2004 og som er i arbeid etter at dei har slutta å melda seg hos Aetat, etter kor lenge dei var registrert som arbeidssøkjjarar og om dei har hatt dagpengar eller ikkje.

Dagpengemottakarar har høgare avgang til arbeid enn andre ordinære arbeidssøkjjarar, dette gjeld i alle varighetsgrupper. Prosentdelen som er i arbeid minskar med aukande arbeidssøkjjarvarighet. Blant dei som ikkje har motteke dagpengar fell avgangen til arbeid med aukande varighet inntil eitt år, for dei som har lengre varighet er det ein liten auke i avgangen til arbeid. Ei forklaring på dette kan vera at

mange i denne gruppa kan vera personar som avsluttar tiltak.

Dei fleste dagpengemottakarane har avgang før dei har brukt opp retten til dagpengar

58 prosent av dagpengemottakarane som sluttar å melda seg til Aetat har brukt 30 prosent eller mindre av maksimal stønadperiode. Ytterlegare 24 prosent av dagpengemottakarane sluttar å melda seg ved eit forbruk av dagpengar på mellom 31 og 60 prosent. 2 700 personar, eller 7 prosent av dagpengemottakarane, har brukt opp maksimal stønadperiode når dei sluttar å melda seg til Aetat. Gruppa som har brukt opp mellom 91 og 99 prosent av maksimal

Tabell 2:

Dagpengemottakarar som slutta å melda seg til Aetat i 1. halvår 2004 etter forbruk av dagpengar.

Forbruk av maks. dagpengerett	Dagpengemottakarar	
	Personar	Prosent
0 %	3908	9 %
1 til 30 %	20497	49 %
31 til 60 %	9920	24 %
61 - 90 %	3635	9 %
91 - 99 %	1084	3 %
100 %	2747	7 %
Alle	41791	100 %

KJELDE: AETAT

stønadperiode kan vi definera som personar som er i ferd med å bruka opp retten til dagpengar. Denne gruppa utgjer 1 100 personar, eller 3 prosent av alle dagpengemottakarne som slutta å melda seg 1. halvår 2004.

Høgast prosentdel til arbeid finn vi i gruppa som har fått innvilga, men ikkje utbetalt, dagpengar. Dette er personar som finn seg nytt arbeid så raskt at det likevel ikkje blei aktuelt med dagpengar. Blant dei som har fått utbetalt dagpengar, fell prosentdelen til heiltidsarbeid med aukande forbruk av dagpengar, medan prosentdelen som går til deltidarbeid aukar. Prosentdelen som går til arbeid samla sett, heiltid og deltid, minkar med aukande forbruk av dagpengar. I gruppa som har brukt opp dagpengeretten sin går 6 av 10 til arbeid, men her er deltidarbeid nesten like vanleg som heiltidsarbeid (28% mot 32%). I gjennomsnitt avsluttar 3 prosent av dagpengemottakar-

ane arbeidssøklarforholdet til fordel for utdanning. I gruppa som har brukt opp dagpengeretten går 6 prosent til utdanning.

Tabell 3 viser at prosentdelen som er arbeidslause ved det tidspunktet dei svara på sluttmeldekortet i gjennomsnitt er 4 prosent, men blant dei som har brukt opp dagpengeretten før dei slutta å melda seg er heile 20 prosent arbeidslause.

Prosentdelen som svarar at dei er langvarig sjukmelde aukar med aukande forbruk av dagpengar. Blant dei som sluttar å melda seg når dei er i ferd med å bruka opp dagpengeretten, (gruppa med forbruk 91–99 prosent), er heile 17 prosent sjukmelde på det tidspunktet dei svarer på sluttmeldekortet. Blant dei som har brukt opp retten til dagpengar er det derimot berre 5 prosent som svarer at dei er sjukmelde. Årsaka til denne forskjellen kan vera at dei som vert sjukmelde medan dei har rett til dag-

Tabell 3:

Tilpassing på arbeidsmarknaden for dagpengemottakarar som slutta å melda seg til Aetat i løpet av 1. halvår 2004, etter forbruk av dagpengar i arbeidssøklarperioden. Ordinære arbeidssøklarar som ikkje har vore permitterte.

Forbruk av dagpengar i % av maksimal stønadstid:	0 %	1–30 %	31–60 %	61–90 %	91–99 %	100 %	Alle
- Heiltidsarbeid	68 %	70 %	65 %	55 %	46 %	32 %	65 %
- Deltidsarbeid	17 %	12 %	12 %	15 %	16 %	28 %	14 %
Sum i arbeid	85 %	82 %	76 %	70 %	63 %	59 %	79 %
Skole/utdanning/kurs	2 %	3 %	3 %	3 %	3 %	6 %	3 %
Arbeidslaus	4 %	3 %	3 %	4 %	7 %	20 %	4 %
Langvarig sjukmelding	4 %	5 %	7 %	12 %	17 %	5 %	6 %
Uføretrygd	0 %	0 %	0 %	1 %	1 %	1 %	0 %
Anna	5 %	7 %	10 %	10 %	9 %	9 %	8 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Svarprosent	76 %	76 %	74 %	70 %	70 %	63 %	74 %

KJELDE: AETAT

Tabell 4:

Tilpassing på arbeidsmarknaden etter forbruk av dagpengar og kjønn.

Forbruk av dagpenger i % av maksimal stønadstid:	91–99 %		100 %	
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn
- Heiltidsarbeid	39 %	54 %	23 %	41 %
- Deltidsarbeid	24 %	9 %	38 %	17 %
Sum i arbeid	63 %	63 %	61 %	58 %
Skole/utdanning/kurs	1 %	6 %	2 %	9 %
Arbeidslaus	5 %	9 %	20 %	21 %
Langvarig sjukmelding	19 %	15 %	6 %	5 %
Uføretrygd	1 %	1 %	1 %	1 %
Anna	12 %	7 %	10 %	7 %
Sum	100 %	100 %	100 %	100 %
Svarprosent	78 %	64 %	71 %	57 %

KJELDE: AETAT

pengar får utbetalt sjukepengar med dagpengane som grunnlag, medan dei som har brukt opp retten til dagpengar heller ikkje har rett til sjukepengar.

Tabell 4 viser tilpassing på arbeidsmarknaden blant kvinner og menn som har brukt opp, eller er i ferd med å bruka opp, retten til dagpengar når dei sluttar å melda seg til Aetat.

Blant dei som har eit forbruk på mellom 91- og 99 prosent av maksimal dagpengeperiode er det like stor andel som går til arbeid blant begge kjønn, 63 prosent.

Medan 24 prosent av kvinnene i denne gruppa er i deltidsarbeid gjeld dette berre 9 prosent av mennene. Blant dei som har brukt opp retten til dagpengar er det litt fleire kvinner enn menn som er i arbeid, 61 prosent mot 58 prosent. Blant kvinnene er det fleire i deltidsarbeid enn i heiltidsarbeid i denne gruppa, men også blant menn er det ein høg andel, 17 prosent, som går til deltidsarbeid.

Høgast andel som har brukt opp dagpenge- retten blant dei yngste og dei eldste

Dei som har brukt opp retten til dagpengar har i gjennomsnitt lågare utdanningsnivå enn dei som har avgang med mindre forbruk av dagpengar. I gruppa som har brukt opp retten til dagpengar er det 17 prosent som har grunnskole som høgaste utdanning, mot 1 prosent blant alle tidlegare dagpengemottakarar. 25 prosent av alle tidlegare dagpengemottakarar har høgare utdanning, mot berre 12 prosent blant gruppa som har brukt opp dagpengeretten.

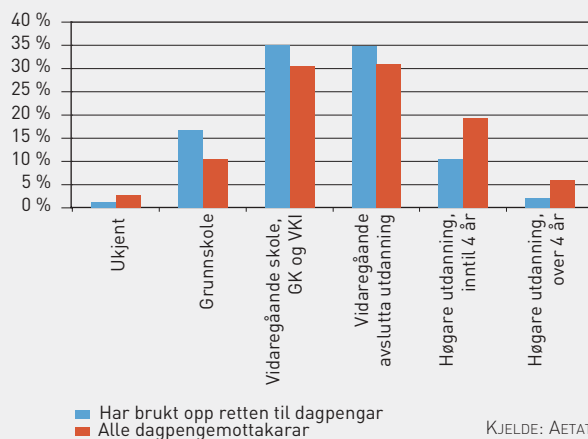
Blant dagpengemottakarar som har brukt opp retten til dagpengar er det fleire i alderen under 25 år og over 50 år, når vi samanliknar med alle som mottar dagpengar. Ei årsak til dette kan vera at mange av dei yngste berre har rett til kort periode med dagpengar, då det vil vera færre blant dei yngste som har tent over 2 G.

Kvar 4 person som har brukt opp retten til dag- pengar har yrkesbakgrunn frå servicearbeid

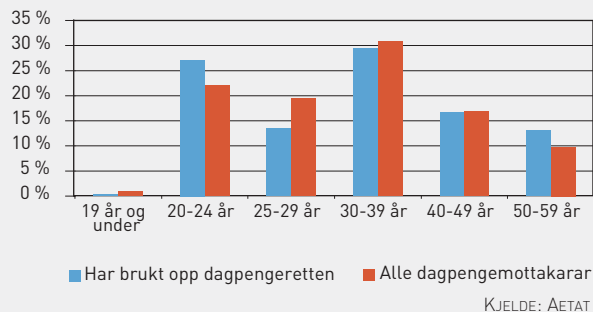
25 prosent av dei som har brukt opp retten til dagpengar har yrkesbakgrunn frå Servicearbeid, medan berre 16 prosent av alle som har hatt dagpengar i arbeidssøkjærperioden har bakgrunn frå denne yrkesgruppa. Også personar med yrkesbakgrunn frå *Handelsarbeid*, *Helse pleie og omsorg* og *Jordbruk, skogbruk og fiske* er overrepresenterte blant dei som har brukt opp retten til dagpengar i løpet av arbeidssøkjærperioden.

Personar med yrkesbakgrunn frå *Naturvitenskapleg arbeid* og *Administrativt og humanistisk arbeid* er underrepresentert blant dei som har brukt opp retten til dagpengar, når vi samanliknar med alle mottakarar av dagpengar.

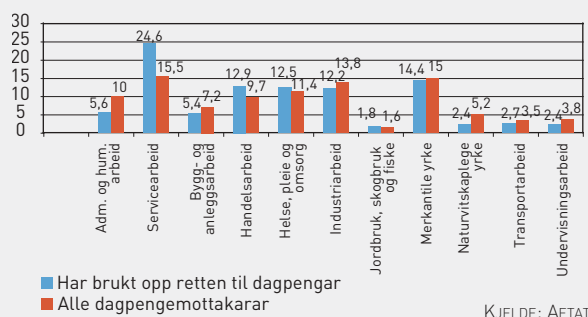
Figur 6:
Tidlegare dagpengemottakarar etter utdanning og forbruk av dagpengar, ordinære arbeidssøkjjarar som ikkje har vore permitterte og som slutta å melda seg til Aetat 1. halvår 2004.

Figur 7:
Aldersfordeling på dagpengemottakarar som har brukt opp dagpengeretten samanlikna med alle dagpengemottakarar. Ordinære arbeidssøkjjarar som ikkje har vore permitterte og som slutta å melda seg til Aetat 1.halvår 2004

Figur 8:
Yrkesbakgrunn blant arbeidssøkjjarar som har brukt opp retten til dagpengar samanlikna med alle dagpengemottakarar. Arbeidssøkjjarar som slutta å melda seg til Aetat i løpet av 1. halvår 2004.

Ventelønn gir lavere jobb-sannsynlighet

AV SIGRID LANDE

SAMMENDRAG

Personer som mottar ventelønn er arbeidssøkere i betydelig lengre tid enn andre arbeidssøkere. Etter avsluttet arbeidssøkerperiode går klart færre enn gjennomsnittet tilbake i arbeid.

Ni av ti arbeidssøkere med ventelønn er i 50- eller 60-årene og ventelønnsinntakere i denne aldersgruppen går sjeldnere over i arbeid enn yngre mottakere. Det er likevel ikke nødvendigvis alder i seg selv som hindrer mottakerne fra å komme i arbeid. Ordinære arbeidssøkere i 50-årene har generelt like høy overgang til arbeid som 30- og 40-åringene.

Etter regelverket kan ventelønnsinntakere som ble arbeidssøkere etter fylte 55 år bli værende på ordningen i flere år, mange helt fram til pensjonsalderen. Inntil nylig gjaldt dette også de som ble ledige som 51–54-åringene. Flertallet av dagens mottakere kan motta ventelønn helt til de går over på alderspensjon. Lang arbeidssøkervarighet kan i seg selv svekke både yrkeskompetanse og jobbmotivasjon, og dermed hindre senere overgang til ordinært arbeid.

Ved siden av høy alder og lang arbeidssøkervarighet, kjennetegnes ventelønnsinntakere av et noe lavere utdanningsnivå enn det som er gjennomsnittet for ordinære arbeidssøkere. Analysen i denne artikkelen viser at selv når en tar hensyn til alder, arbeidssøkervarighet, utdanningsnivå og flere andre kjennetegn ved ventelønnsinntakere, har denne gruppen betydelig lavere sannsynlighet for overgang til arbeid enn det andre ordinære arbeidssøkere har. Det er dermed sannsynlig at ventelønn i seg selv disponerer for lavere overgang til arbeid etter endt arbeidssøkerperiode.

Ventelønnsinntakere som går over i fast ansettelse mister muligheten til senere å falle tilbake på ventelønn. Dette virker hemmende på jobbsøkingen blant mottakerne. I tillegg kan den lave overgangen til arbeid sannsynligvis settes i sammenheng med en oppfatning av ventelønnsordningen som en slags førtidspensjon. En slik oppfatning kan i seg selv føre til redusert jobbmotivasjon blant mottakerne.

INNLEDNING

Den statlige ventelønnsordningen har sin opprinnelse i tjenestemannsloven av 1918¹. Ordningen var opprinnelig ment som en overgangsordning for statsansatte som i en kortere periode var ute av

arbeid. Etter hvert har vi erfart at ordningen fungerer mer som en ordinær inntektssikringsordning for statsansatte, der den vesentlige forskjellen fra dagpenger er den lange maksimaltiden for eldre arbeidstakere.

Ventelønn er i dag regulert i den nåværende tjenestemannslovens² § 13-6:

«Blir en tjenestemann (...) sagt opp og det antas at det ville være vanskelig å skaffe annet høvelig arbeid, kan vedkommende gis ventelønn om det ikke foreligger krav på pensjon. Ventelønn skal fastsettes for høyst tre år om gangen. Ventelønnen gis ikke til fast tjenestemann med mindre enn to års tjeneste eller midlertidig tjenestemann med mindre enn fire års tjeneste.»

Rett til ventelønn forutsetter oppsigelse på ett av følgende grunnlag (§13-1):

- a. Stillingen blir inndratt eller arbeidet er falt bort,
- b. vedkommende på grunn av sykdom er varig uskikket til forsvarlig å utføre sin tjeneste,
- c. vedkommende ikke lenger har de kvalifikasjoner som er nødvendige eller foreskrevet for stillingen»

I tillegg til statsansatte gjelder ventelønnsordningen også for ansatte i enkelte statlige virksomheter som er omdannet til statsforetak, særlovsselskap o.l., selv om disse virksomhetene for øvrig ikke er omfattet av Tjenestemannsloven etter omdanningen³.

Ventelønn kan ikke utbetales for en lenger periode enn den faktiske tjenestetiden i staten. I tillegg reguleres maksimaltiden av den enkeltes alder ved fratredelse fra stillingen. Personer under fylte 50 år kan motta ventelønn i inntil 3 år. Personer som er fylt 55 kan motta ventelønn helt til de har krav på alderspensjon. Inntil 01.01.05 hadde også 50–54-åringene den muligheten. For de av dem som blir ledige etter denne dato er imidlertid maksimaltiden redusert til 4 år.

Ventelønnsinntakere kan ha en deltidsjobb ved siden av ventelønnen, og mange benytter seg av denne muligheten for en ekstraintekt. Som hovedregel kan en tjene inntil 25 prosent av brutto ventelønn før denne avkortes. Deltidsarbeidende beholder muligheten for overgang til avtalefestet pensjon ved

¹ Lov om offentlige tjenestemænd av 15.februar 1918 nr 1.

² Lov om statens tjenestemenn m.m. av 4.mars 1983 nr 3.

³ En parallell til ventelønnsordningen er vartpengeordningen. Vartpenger kan gis til medlemmer av Statens Pensjonskasse som ikke omfattes av tjenestemannsloven.

62 års alder. Mange har allerede fra tidspunktet de ble overtallige en avtale med arbeidsgiver om å fortsette som deltidsansatt eller ekstrahjelp. Kravet på ventelønn faller bort ved fast ansettelse men ikke ved midlertidige ansettelsesforhold.

Det er i dag Aetat som forvalter ventelønnsordningen. Dette ansvaret ble overført fra Statens pensjonskasse ved årsskiftet 2001/2002. Det stilles krav om å være aktiv og reell arbeidssøker, og ventelønnsmottakere må melde seg regelmessig til Aetat på lik linje med andre registrerte arbeidssøkere.

I forbindelse med arbeidet med ny embets- og tjenestemannslov, har et forslag om opphevelse av ventelønnsordningen vært ute på høring⁴. I høringsnotatet begrunnes forslaget med at ordningen i praksis fungerer mer som en form for førtidspensjon enn som midlertidig inntektssikring, og at den praktisk talt eneste forskjellen fra dagpenger gjelder varighet. I tillegg vises det til et bredere mål om å bygge ned ulikhetene mellom statlig sektor og de øvrige sektorer i arbeidslivet for å sikre et mer fleksibelt arbeidsmarked. Avvikling av ventelønnsordningen vil samsvare med dette målet.

YS Stat, LO Stat og Utdanningsgruppenes hovedorganisasjon har i sin felles høringsuttalelse gått sterkt imot en opphevelse av ventelønnsordningen. De viser blant annet til at dagens mottakere, på grunn av høy alder, lav formalutdanning samt en høy andel kvinner, vil få store problemer med å komme tilbake i arbeid hvis ventelønnsordningen oppheves.

I denne artikkelen skal vi først gi en kort oversikt hvor mange arbeidssøkere som har krav på ventelønn samt hvilke bedrifter disse arbeidssøkerne kommer fra. Deretter skal vi se nærmere på hva som kjennetegner dagens ventelønnsmottakere og om disse kjennetegnene kan settes i sammenheng med senere overgang til arbeid. Hvorfor er det slik at arbeidssøkere med ventelønn har en såpass lav overgang til arbeid sammenlignet med arbeidssøkere generelt? Skyldes dette gruppens sammensetning mht kjennetegn som har betydning for overgang til arbeid, eller har vi grunn til å tro at det er trekk ved ordningen som begrenser mottakernes søkeaktivitet og jobbmotivasjon - og dermed svekker den enkeltes muligheter for å komme tilbake i ordinært arbeid?

DEFINISJONER OG AVGRENSNINGER

«Ventelønnsmottakere» omfatter i denne analysen ikke de av dem som er registrert som yrkeshemmede⁵. Disse utgjør mindre enn 1 prosent av mottakerne, og er personer på vei inn i et attføringsløp. Det er ikke mulig å motta ventelønn samtidig som man er på attføring.

Når ventelønns mottakere beskrives med kjennetegn som for eksempel alder, utdanning og yrkespraksis, er datagrunnlaget de som var registrert som arbeidssøkere med ventelønn ved utgangen av desember 2004.

Ved analyse av tilpasning på arbeidsmarkedet etter avgang som arbeidssøker, er det sluttmeldekort levert i 2002, 2003 og 2004 som utgjør datagrunnlaget. Hvis én person har levert sluttmeldekort flere ganger, er bare siste sluttmeldekort regnet med.

Ventelønns mottakere sammenlignes med ordinære arbeidssøkere generelt. Her er det benyttet et tilfeldig utvalg på 10 prosent av alle ordinære arbeidssøkere som leverte sluttmeldekort i løpet av 2002, 2003 og 2004.

Personer som ble inaktive ved eller etter fylte 67 år er ikke med i analysen av tilpasning på arbeidsmarkedet etter endt arbeidssøkerperiode. Ingen av arbeidssøkerne som omfattes har derfor overgang til alderspensjon.

Bivariat analyse: Analyse av sammenhengen mellom to kjennetegn/variabler, en som «påvirker» (uavhengig) og en som «blir påvirket» (avhengig). Eks: «alder» og «avgang til arbeid»: Hvordan varierer avgang til arbeid mellom personer i ulike aldersgrupper? Resultatet avdekker om det er en sammenheng mellom de to variablene. Påvist sammenheng indikerer en årsakssammenheng, men kan også skyldes bakenforliggende faktorer som påvirker den ene eller begge variablene i analysen. En eventuell årsakssammenheng må bekreftes i en multivariat analyse. I denne artikkelen undersøker vi hvordan overgang til arbeid varierer med både alder, arbeidssøkervarighet, utdanning, yrkespraksis og arbeidssøkerstatus.

Multivariat analyse: Analyse av flere uavhengige og én avhengig variabel. Hensikten med en slik analyse er at vi kan isolere effektene av de enkelte variabler/kjennetegn, og dermed se hvilke som har selvstendig betydning for overgang til arbeid og hvilke som bare tilsynelatende har en slik årsaksvirkning.

Logistisk regresjonsanalyse: En type multivariat analysemodell, der vi undersøker hvordan ulike uavhengige variabler påvirker sannsynligheten for at noe skal inntreffe. I denne analysen undersøkes det hvordan ulike kjennetegn påvirker sannsynligheten for overgang til arbeid etter endt arbeidssøkerperiode.

⁴ Ny embets- og tjenestemannslov, høringsnotat og høringsbrev av 07.07.2004, Arbeids- og administrasjonsdepartementet (AAD).

⁵ Heller ikke arbeidssøkere som har vært yrkeshemmede i løpet av de siste 12 måneder er med.

Signifikant: Betegnelse som benyttes når en med stor sikkerhet kan si at et påvist resultat ikke skyldes tilfeldigheter men representerer en virkelig (årsaks-) sammenheng.

Signifikansnivå må velges og settes her til 95 prosent, dvs at sjansen for at resultatet skyldes tilfeldigheter må være mindre enn 5 prosent for at vi skal kunne legge vekt på det. Signifikans undersøkes ved hjelp av statistiske tester.

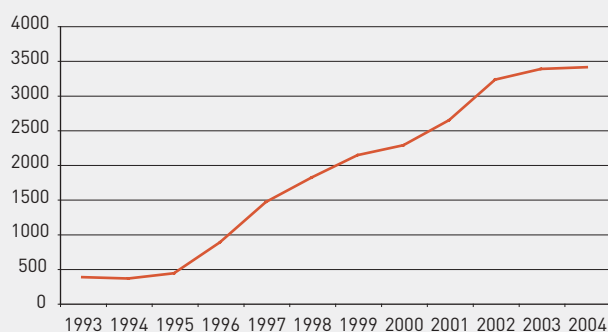
HVOR MANGE ARBEIDSSØKERE HAR VEDTAK OM VENTELØNN?

Ved utgangen av januar 2005 mottok 2 850 personer ventelønn. I tillegg til disse var 300 personer med innvilget ventelønn sykemeldte eller på attføring, og fikk dermed ikke utbetalt ventelønn. Ytterligere 500 personer hadde stopp i utbetalingene på grunn av inntekt som oversteg 82,5 prosent av tidligere stillings lønn. Til sammen hadde 3 650 arbeidssøkere vedtak om ventelønn ved månedsskiftet januar/februar 2005.

Antallet arbeidssøkere med innvilget ventelønn har økt sterkt siden midten av 1990-tallet. Veksten har sammenheng med store omstillinger i flere statlige bedrifter de siste årene. I figur 1 ser vi utviklingen i antallet arbeidssøkere med innvilget ventelønn i perioden 1993–2004. Figuren inkluderer både aktive mottakere, sykemeldte og de som har stopp i utbetalingene på grunn av for høy inntekt.

Personer med innvilget ventelønn går i noen grad ut og inn av ordningen på grunn av midlertidig arbeid eller perioder med sykemelding. Av de som fikk utbetalt ventelønn i desember 2004, har 18 prosent tidligere hatt én eller flere kortere eller lengre avbrudd fra ventelønn, og i den forbindelse fått tilsendt sluttmeldekort fra Aetat.

Figur 1.
Utviklingen i antallet arbeidssøkere med innvilget ventelønn ved utgangen av året i perioden 1993–2004

KILDE: AETAT

Det skjer en viss utskifting av gruppen som får utbetalt ventelønn. I løpet av 2003 mottok 3 044 ulike personer ventelønn, mens gjennomsnittlig antall per måned lå på 2 403 personer. 3 414 forskjellige personer mottok ventelønn i 2004, mens gjennomsnittlig antall mottakere var 2 539.

ARBEIDSSØKERE MED VENTELØNN KOMMER FRA MANGE ULIKE BEDRIFTER

Dagens arbeidssøkere med ventelønn kommer fra en rekke ulike (tidligere) statlige virksomheter. De fleste har bakgrunn fra Posten eller Telenor. I tillegg finner vi personer med bakgrunn fra f.eks NSB, Forsvaret, Norsk Polarinstitutt, Konkurransetilsynet, spesialpedagogiske kompetansesentra og statlige høyskoler.

HOVEDAKTIVITET ETTER AVGANG FRA VENTELØNN

Alle tidligere arbeidssøkere, også de som har mottatt ventelønn, får ni uker etter at de sluttet å melde seg hos Aetat tilsendt et sluttmeldekort. Det er et kort spørreskjema der en blir bedt om å krysse av for hvilken hovedaktivitet en hadde i forhold til arbeids-

Tabell 1.

Hovedaktivitet 2–3 måneder etter avgang fra arbeidssøkerregisteret. Ventelønns-mottakere¹ sammenlignet med alle ordinære arbeidssøkere. Sluttmeldekort levert i perioden jan 2002–desember 2004²

	Ventelønns- mottakere	Alle ordinære arbeidssøkere
Arbeidsledig	12 %	7 %
Deltidsarbeid (<30t/u)	16 %	14 %
Heltidsarbeid (≥30t/u)	32 %	56 %
Langv sykem / rehabilitering	16 %	6 %
Militær-/siviltjeneste	0 %	1 %
Omsorgsarbeid	1 %	3 %
Skole/utdanning/kurs	4 %	8 %
Uføretrygd	11 %	1 %
Annet	8 %	3 %
Total	100 %	100 %

¹ Resultatene omfatter ikke yrkeshemmede (mindre enn én prosent av alle ventelønns-mottakere).

² Personer som ble inaktive ved eller etter fylte 67 år, er utelatt slik at ingen av arbeidssøkerne omfattet i tabellen har overgang til alderspensjon.

KILDE: AETAT

markedet siste uke. For tidligere ventelønsmottakere er svaroppslutningen på undersøkelsen omkring 60 prosent, litt lavere enn for arbeidssøkere generelt. Resultatene fra sluttmeldekortet danner grunnlag for Aetats statistikk over arbeidssøkernes tilpasning på arbeidsmarkedet etter endt arbeidssøkerperiode.

Tabell 1 viser situasjonen til tidligere ventelønsmottakere 2–3 måneder etter at de sluttet å melde seg ved Aetat, sammenliknet med situasjonen for ordinære arbeidssøkere generelt. Resultatene er hentet fra sluttmeldekort levert i perioden januar 2002–desember 2004.

Vi ser at andelen i langvarig sykemelding og uføretrygd eller fortsatt arbeidsledighet, er klart høyere blant de som tidligere har mottatt ventelønn enn det som er gjennomsnittet for alle ordinære arbeidssøkere. Andelen som har gått til heltidsarbeid er betydelig lavere enn gjennomsnittet. Andelen med overgang til arbeid er ikke vesentlig endret i løpet av 2002, 2003 og 2004.

Den høye overgangen til sykemelding og uføretrygd etter endt arbeidssøkerperiode, kan ses i sammenheng med en svært lav overgang fra ventelønn til yrkesrettet attføring. Det er derfor mulig at en blant ventelønsmottakere i avgang fra arbeidssøkerregisteret finner flere med helsemessige problemer enn det som er gjennomsnittet blant ordinære arbeidssøkere i avgang..

ARBEIDSSØKERVARIGHET, ALDER OG OVERGANG TIL ARBEID

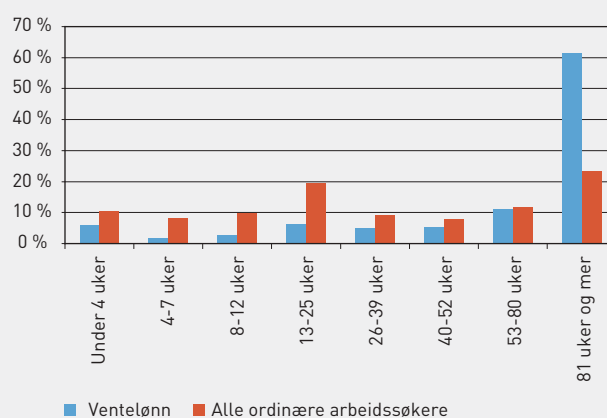
Flertallet av de som mottar ventelønn blir værende på ordningen over lengre tid. 62 prosent av mottakerne har vært arbeidssøkere i 81 uker eller mer⁶. Dette er betydelig flere enn det som er gjennomsnittet for ordinære arbeidssøkere (23 %)⁷. Blant ventelønsmottakere som går ut av arbeidssøkerregisteret finner vi 34 prosent med arbeidssøkervarighet på 81 uker eller mer, mot 9 prosent gjennomsnittlig. Når de med lengst arbeidssøkerperiode bak seg er underrepresentert blant de som går ut av arbeidssøkerregisteret, indikerer dette at gjennomsnittlig arbeidssøkervarighet blant mottakerne øker.

Andelen som kommer i arbeid etter endt arbeidssøkerperiode er lavere blant de som har en lang arbeidssøkervarighet bak seg enn blant de som har vært arbeidssøker i kortere tid. Vi har grunn til å tro at dette skyldes to årsaker. For det første har vi erfart

at lang arbeidssøkervarighet i seg selv kan svekke yrkeskompetanse og jobbmotivasjon blant arbeidssøkerne. For det andre er det en viss seleksjon av arbeidssøkere underveis, ved at de mest ressurssterke arbeidssøkerne kommer i arbeid tidlig.

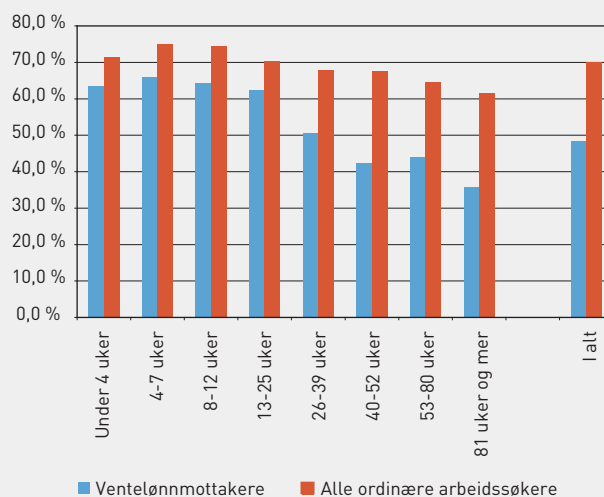
Siden mange av de som går til avgang fra ventelønn har vært arbeidssøkere i lang tid, er det rimelig å anta dette som en av årsakene bak den lave overgangen til arbeid i gruppen som helhet. Imidlertid må

Figur 2.
Ventelønsmottakere fordelt på arbeidssøkervarighet. Sammenliknet med arbeidssøkervarighet blant alle ordinære arbeidssøkere. Desember 2004

KILDE: AETAT

Figur 3.
Andelen tidligere ventelønsmottakere som kom i jobb etter endt arbeidssøkerperiode, fordelt etter arbeidssøkervarighet. Data fra siste sluttmeldekort levert i perioden januar 2002–desember 2004

KILDE: AETAT

⁶ Arbeidssøkere med ventelønn ved utgangen av desember 2004

⁷ «Arbeidssøkervarighet» viser hvor lenge en person har vært registrert som arbeidssøker ved Aetat. Registrert arbeidssøkervarighet fortsetter å løpe også ved kortere avbrudd (mindre enn 4 uker) som uregistrert eller med annen arbeidssøkerstatus.

også andre faktorer spille inn. Som figur 3 også viser ligger overgangen til arbeid blant ventelønns-mottakere under gjennomsnittet i alle varighetsgrupper.

Arbeidssøkere med ventelønn er kjennetegnet av en svært høy gjennomsnittsalder. 88 prosent er over 50 år, mot 18 prosent blant alle ordinære arbeidssøkere. Dette har sammenheng med det regelverket for ordningen som vi beskrev innledningsvis. Personer under 50 år kan maksimalt motta vente-

lønn i 3 år. Blant de som går ut av arbeidssøkerregisteret er 66 prosent av de som kommer fra ventelønn i 50- eller 60-årene, mot 14 prosent gjennomsnittlig. Når den eldste gruppen er underrepresentert i avgangen, indikerer dette at gjennomsnittsalderen blant mottakerne øker.

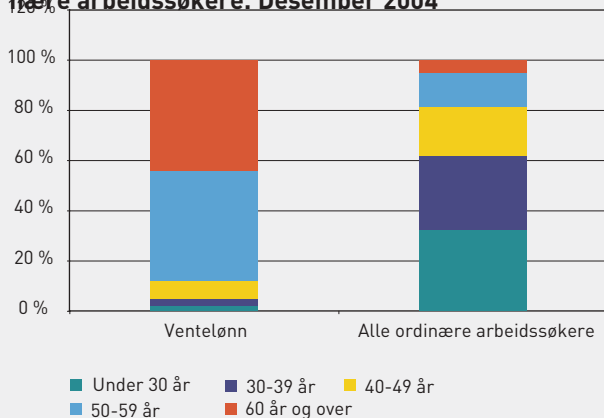
Figur 5 viser andelen med overgang til arbeid i de ulike aldersgrupper. Figuren viser at ventelønns-mottakere i 50-årene har en lavere overgang til arbeid enn yngre aldersgrupper. Blant ordinære arbeidssøkere generelt har 50-åringene en like høy overgang til arbeid som 30- og 40-åringene.

Høy alder har altså større betydning for overgang til arbeid blant ventelønns-mottakere enn blant ordinære arbeidssøkere generelt. Dette indikerer at det ikke er alder som sådan som hindrer tidligere ventelønns-mottakeres overgang til arbeid, men at sammenhengen skyldes andre forhold.

Når andelen med overgang til arbeid generelt er svært lav for ordinære arbeidssøkere i 60-årene, må dette ses i sammenheng med ulike pensjonsmuligheter for denne eldste aldersgruppen.

Figur 4.

Ventelønsmottakere fordelt på alder. Sammenlignet med aldersfordeling blant alle ordinære arbeidssøkere. Desember 2004

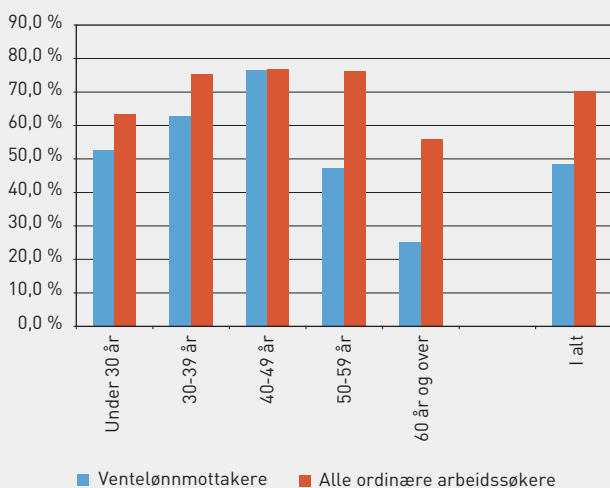
KILDE: AETAT

UTDANNINGSNIVÅ, YRKESBAKGRUNN OG OVERGANG TIL ARBEID

83 prosent av arbeidssøkerne med ventelønn har utdanning på grunnskole- eller videregående skolenivå. Dette er noe høyere enn gjennomsnittet for ordinære arbeidssøkere (73 prosent). Det gjennom-snittlig noe lavere utdanningsnivået blant vente-

Figur 5.

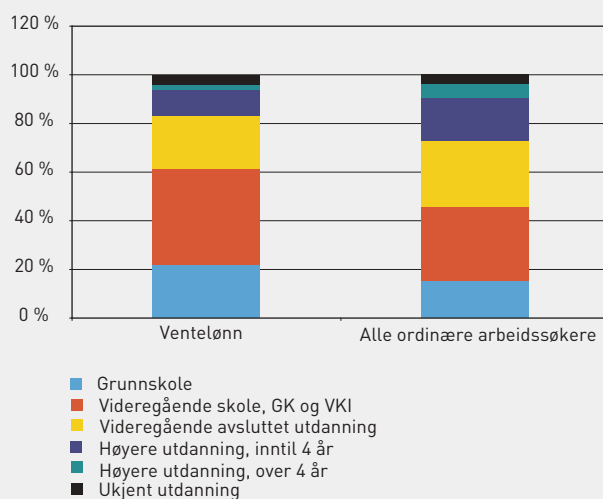
Andelen tidligere ventelønsmottakere som kom i jobb etter endt arbeidssøkerperiode, fordelt etter aldersgrupper. Data fra siste sluttmeldekort levert i perioden januar 2002–desember 2004.

KILDE: AETAT

Figur 6.

Ventelønsmottakere fordelt på utdanningsnivå. Sammenlignet med utdanningsnivå blant alle ordinære arbeidssøkere. Desember 2004

KILDE: AETAT

lønnsmottakere, gjenspeiles når vi ser på de som har gått til avgang i undersøkelsesperioden.

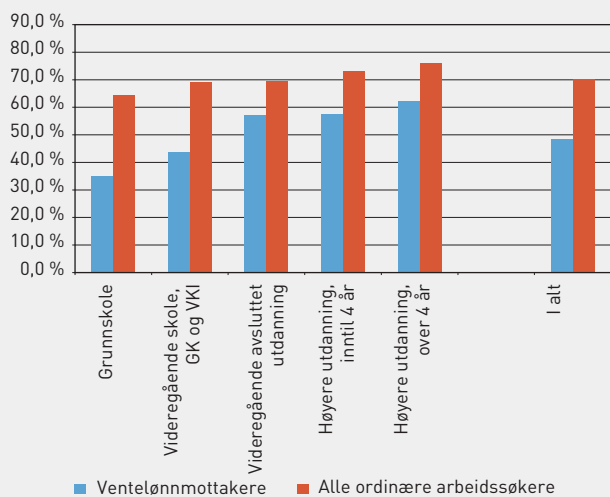
I figur 7 ser vi at andelen med overgang til arbeid øker med økende utdanning. Dette gjelder både ventelønns-mottakere og arbeidssøkere generelt. Det kan derfor se ut til at et lavt utdanningsnivå blant ventelønns-mottakere er medvirkende årsak til den totalt sett lave overgangen til arbeid i gruppen. Imidlertid er effekten av utdanning på avgang til arbeid blant ventelønns-mottakere, ikke lenger signifikant når vi tar hensyn til andre kjennetegn ved mottakerne. Den sammenhengen vi i figur 7 ser mellom utdanningsnivå og avgang til arbeid blant ventelønns-mottakere, må dermed i stor grad tilskrives andre årsaker enn selve utdanningsfaktoren. Vi skal komme tilbake til dette senere i analysen. For hele gruppen av arbeidssøkere finner vi fortsatt signifikant effekt av utdanning når vi senere kontrollerer for andre kjennetegn.

14 prosent av alle ordinære arbeidssøkere har sin siste yrkespraksis i merkantilt arbeid, mens 9 prosent kommer fra administrativt/humanistisk arbeid. Blant arbeidssøkere på ventelønn er de tilsvarende andelene hele 43 og 16 prosent. Hver av de 10 andre yrkesgruppene som er representert utgjør fra 1–8 prosent av alle mottakere.

Den høye andelen med merkantilt bakgrunn har sammenheng med at svært mange ventelønns-mottakere har bakgrunn som postsorterere, postbud, kontormedarbeidere, økonomimedarbeidere eller sekretærer i Posten.

Figur 7.

Andelen tidligere ventelønns-mottakere som kom i jobb etter endt arbeidssøkerperiode, fordelt etter utdanningsnivå. Data fra siste sluttmeldekort levert i perioden januar 2002–desember 2004.

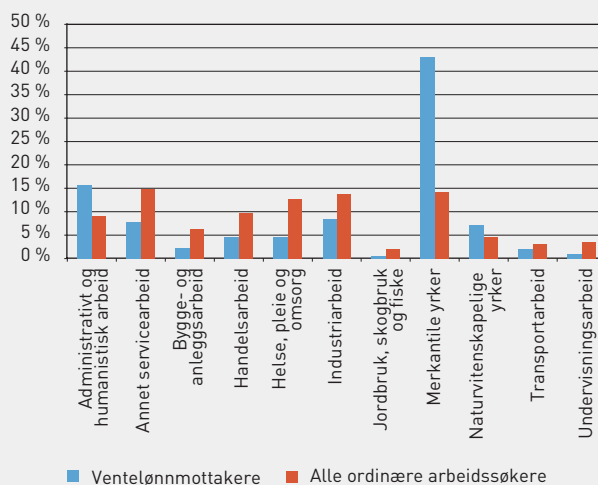
KILDE: AETAT

Den særlig høye andelen med bakgrunn i merkantilt arbeid, gjenspeiler seg blant de ventelønns-mottakere som har gått til avgang fra arbeidssøkerregisteret og besvart sluttmeldekort i løpet av 2002, 2003 og 2004.

Tidligere ventelønns-mottakere med bakgrunn i merkantilt arbeid har en relativt lav overgang til arbeid sammenlignet med de fleste andre yrkes-

Figur 8.

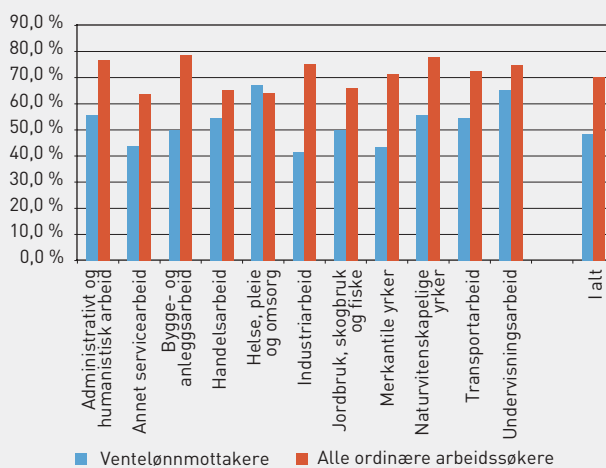
Ventelønns-mottakere fordelt på yrkespraksis. Sammenlignet med yrkespraksis blant alle ordinære arbeidssøkere. Desember 2004

KILDE: AETAT

Figur 9.

Andelen tidligere ventelønns-mottakere som kom i jobb etter endt arbeidssøkerperiode, fordelt etter siste yrkespraksis. Data fra siste sluttmeldekort levert i perioden januar 2002–desember 2004.

KILDE: AETAT

grupper. Slik er det likevel ikke når en ser på hele gruppen av tidligere ordinære arbeidssøkere. Der ligger andelen med overgang til arbeid rett over gjennomsnittet for de med merkantil yrkesbakgrunn.

ARBEIDSSØKERSTATUS OG OVERGANG TIL ARBEID

45 prosent av ventelønnsuttakerne er helt uten arbeid, mot 57 prosent gjennomsnittlig for alle ordinære arbeidssøkere. 38 prosent er delvis sysselsatte

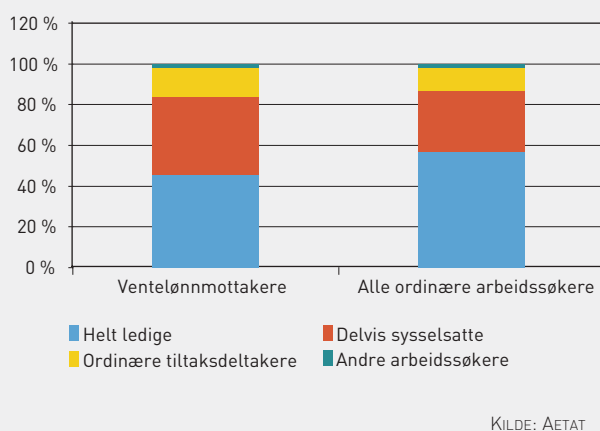
og 15 prosent er ordinære tiltaksdeltakere, mot henholdsvis 30 og 11 prosent gjennomsnittlig. Årsaken til den høye andelen delvis sysselsatte blant ventelønnsuttakerne er forklart innledningsvis. Høy andel i tiltak skyldes en tiltaksordning for ventelønnsuttakere med stor aktivitet, VALS-prosjektet som ble igangsatt 2. halvår 2003.

Overgangen til arbeid blant delvis sysselsatte er høyere enn gjennomsnittet både når vi ser på ventelønnsuttakere og ordinære arbeidssøkere generelt. Deltidsarbeidende opprettholder naturlig nok yrkeskompetanse og jobbmotivasjon bedre enn de som er helt uten ordinært arbeid. Blant helt ledige ligger overgangen til arbeid under gjennomsnittet. Dette i kombinasjon med at vi finner forholdsvis få helt ledige og mange delvis sysselsatte blant de med ventelønn, drar i positiv retning når det gjelder overgang til arbeid blant tidligere ventelønnsuttakere. Lav overgang til arbeid skjer altså på tross av de mange deltidsarbeidende.

Når det gjelder ventelønnsuttakere som kommer fra tiltak, så ser vi at disse har en relativt høy overgang til arbeid sammenlignet med både andre ventelønnsuttakere og tiltaksdeltakere generelt. Dette gir imidlertid ikke noe fullstendig bilde av situasjonen, fordi mange av de som har deltatt i tiltak fortsetter som arbeidssøkere (med annen arbeidssøkerstatus) etter at de har vært i tiltak. Vi kan derfor finne tidligere tiltaksdeltakere også blant helt ledige og delvis sysselsatte. Å gjøre analyser av effekter av tiltaksbruk er alltid komplisert, og vi skal ikke gå inn i noen slik analyse her.

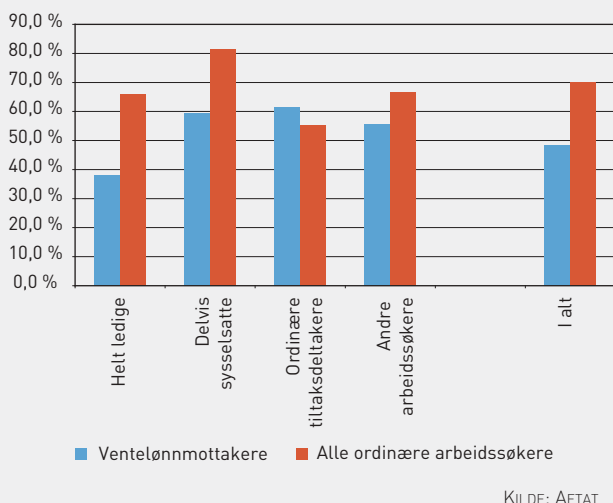
Figur 10.

Ventelønnsuttakere fordelt på arbeidssøkerstatus. Sammenlignet med arbeidssøkerstatus blant alle ordinære arbeidssøkere. Desember 2004

Figur 11.

Andelen tidligere ventelønnsuttakere som kom i jobb etter endt arbeidssøkerperiode, fordelt etter arbeidssøkerstatus. Data fra siste sluttmeldekort levert i perioden januar 2002–desember 2004.

BEGRENSET BETYDNING AV KJØNN OG YRKESØNSKE PÅ OVERGANGEN TIL ARBEID BLANT TIDLIGERE VENTELØNNSUTTAKERE

Noe over halvparten av ventelønnsuttakerne er kvinner (57 %), litt høyere enn for arbeidssøkere generelt (49 %). Vi finner ingen signifikant sammenheng mellom kjønn og avgang til arbeid blant arbeidssøkere med ventelønn. Heller ikke yrkesønske ser ut til å ha noen betydning for overgang til arbeid etter endt arbeidssøkerperiode. Kjønn og yrkesønske gir heller ikke signifikante utslag på overgang til arbeid i den multivariate analysen. Det er likevel mulig at kjønn og yrkesønske har en viss betydning, og at manglende signifikans skyldes at analysen omfatter knapt ett tusen personer, de ventelønnsuttakere som har gått til avgang fra arbeidssøkerregisteret og levert sluttmeldekort i løpet av 2002, 2003 og 2004.

Undersøker vi hele gruppen av tidligere arbeidssøkere finner vi signifikante effekter av både kjønn og yrkesønske på sannsynligheten for overgang til

arbeid etter endt arbeidssøkerperiode, også når det tas hensyn til andre variabler i en multivariat analyse. Bl.a. har menn noe høyere sannsynlighet for å komme over i arbeid enn det kvinner har.

HVILKE FAKTORER HAR BETYDNING FOR OVERGANG TIL ARBEID BLANT VENTELØNNSMOTTAKERE?

Vi benytter logistisk regresjonsanalyse og undersøker hvordan kjennetegnene arbeidssøkerstatus, arbeidssøkervarighet, alder, utdanning og yrkespraksis hver for seg påvirker sannsynligheten for overgang til arbeid etter endt arbeidssøkerperiode blant personer som har mottatt ventelønn⁸. Analysen viser at det for utdanningsnivå og det fagfelt som ventelønns-mottakerne har sin yrkespraksis fra, ikke kan påvises signifikant selvstendig betydning når det gjelder sannsynligheten for å komme over i arbeid etter endt arbeidssøkerperiode. Alder, arbeidssøkerstatus og arbeidssøkervarighet viser derimot signifikant påvirkning.

Nærmere analyser viser at den bivariate sammenhengen vi fant mellom utdanning og overgang til arbeid blant ventelønns-mottakere (figur 7), primært skyldes variabelen alder. 60-åringene er overrepresentert blant mottakere med kun grunnskoleutdanning, og underrepresentert blant de med utdanning på høyeste nivå. Omvendt er 40-åringene underrepresentert blant grunnskoleutdannede. Dette er hovedårsaken til at overgangen til arbeid varierer mellom ventelønns-mottakere med ulikt utdanningsnivå.

Når det gjelder hvilket arbeidsfelt de tidligere ventelønns-mottakerne har sin siste yrkespraksis i, så blir betydningen av dette ikke lenger signifikant når det tas hensyn til alder, arbeidssøkerstatus og arbeidssøkervarighet samtidig. Ventelønns-mottakernes sammensetning mht disse tre kjennetegnene er det altså som forårsaker den bivariate sammenhengen mellom yrkespraksis og overgang til arbeid (figur 9). Bl.a. er 40-åringene underrepresentert blant de med bakgrunn i industriarbeid, mens 60-åringene er underrepresentert i helse-, pleie- og omsorgsykker.

Oppsummerende antyder analysen at lav overgang til arbeid blant tidligere ventelønns-mottakere betinges av alder, arbeidssøkervarighet og arbeidssøkerstatus. Ventelønns-mottakernes fordeling på alder og arbeidssøkervarighet er faktorer som bidrar til den totalt sett lave overgangen til arbeid i gruppen. Når det gjelder arbeidssøkerstatus så blir virkningen motsatt. En noe høyere andel delvis sysselsatte blant ventelønns-mottakere trekker egentlig i positiv retning når det gjelder total overgang til arbeid i denne gruppen. Den lave overgangen til arbeid blant ventelønns-mottakerne skjer altså på tross av de mange deltidsansatte.

HVORFOR GÅR VENTELØNNSMOTTAKERE SJELDNERE TILBAKE TIL ARBEID ENN ANDRE ARBEIDSSØKERE?

Vi har ikke kunnet påvise noen klar sammenheng mellom hhv. utdanning, yrkespraksis, kjønn og yrkesønske – og sannsynligheten for å komme over i arbeid. Det er mulig at det eksisterer slike sammenhenger, men at disse er nokså svake og derfor ikke slår ut når analysen omfatter knapt ett tusen tidligere ventelønns-mottakere.

Selv om vi gjennom multivariat analyse av ventelønns-mottakerne finner at høy alder og lang arbeidssøkervarighet har signifikant negativ innvirkning på overgang til arbeid etter endt arbeidssøkerperiode, er det mulig å tenke seg at disse to faktorene igjen styres av bakenforliggende årsaker.

Lang arbeidssøkervarighet har trolig betydning for overgang til arbeid på to måter: For det første fører langtidsledighet til svekket yrkestilknytning og økende problemer med å komme tilbake i ordinært arbeid. Samtidig går de mest ressurssterke arbeidssøkerne raskere tilbake i arbeid. Dette betyr at de med lengst ledighet bak seg også er de som i utgangspunktet hadde størst problemer med nytilpasning på arbeidsmarkedet.

Når det gjelder betydningen av alder, er det sannsynlig at mye av dette egentlig skyldes at ventelønns-mottakere i 50-årene i mindre grad enn andre arbeidssøkere er innstilt på å returnere til ordinært arbeid på full tid. En slik tolkning understøttes av at ordinære arbeidssøkere i 50-årene generelt har en like høy overgang til arbeid som det 30- og 40-åringene har.

Det ser altså ut til at det å motta ventelønn i seg selv fører til lavere jobbmotivasjon hos mottakerne. Dette ønsker vi å undersøke nærmere gjennom en multivariat analyse av sannsynlighet for overgang til arbeid i hele gruppen av arbeidssøkere. Som én av flere uavhengige variabler benytter vi kjennetegnet «ikke ventelønn / ventelønn». Dersom effekten av denne variabelen på overgang til arbeid viser seg å være signifikant også når vi tar hensyn til alder, arbeidssøkervarighet og en rekke andre kjennetegn, må dette bety at det fortsatt eksisterer forhold knyttet til ventelønnsordningen som trekker overgangen til arbeid ned.

Resultatene av analysen⁹ viser at det å ha mottatt ventelønn fortsatt reduserer sannsynligheten for overgang til arbeid, selv når en tar hensyn til en rekke ulike kjennetegn: alder, arbeidssøkervarighet, kjønn, yrkespraksis, yrkesønske og arbeidssøker-

⁸ Vedlegg 1

⁹ Vedlegg 2.

status. Dette betyr at det fortsatt er uidentifiserte forhold ved ventelønnsordningen eller mottakerne som fører til lav jobbovergang.

Vi har tidligere vært inne på at den lave overgangen til arbeid og den høye overgangen til sykemelding/uføretrygd etter endt arbeidssøkerperiode, kanskje delvis kan forklares ved en lav overgang fra ventelønn til attføringsløp. Vi har ikke gode nok data til å sjekke ut dette. Aetat registrerer i utgangspunktet kun diagnoser på personer som vurderes for attføring. Normalt registreres ikke slike opplysninger på ventelønsmottakere eller andre ordinære arbeidssøkere. Et forsøk på å ta hensyn til om

arbeidssøkerne er registrert med diagnose i den multivariate analysen er gjennomført med de data vi har. Faktoren viste seg å ikke redusere betydningen av variabelen ventelønn / ikke ventelønn.

Som nevnt innledningsvis er det slik at ventelønsmottakere som går over i fast ansettelse mister muligheten til senere å falle tilbake på ventelønn. Dette virker hemmende på jobbsøkingen blant mottakerne. I tillegg kan den lave overgangen til arbeid sannsynligvis settes i sammenheng med en oppfatning av ordningen som en slags førtidspensjon. En slik oppfatning kan i seg selv føre til redusert jobbmotivasjon og blant mottakerne.

Vedlegg 1

Sannsynligheten for å være i arbeid 2–3 måneder etter avgang fra arbeidssøkerregisteret. Tidligere ventelønsmottakere med avgang i perioden januar 2002–desember 2004. Multipel logistisk regresjonsanalyse

	B	S.E.	Sig.	Exp(B)
Alder (ref: under 30 år)			0,000	
30-39 år	0,322	0,410	0,432	1,380
40-49 år	0,995	0,405	0,014	2,705
50-59 år	-0,132	0,380	0,728	0,876
60 år og over	-0,929	0,410	0,023	0,395
Utdanningsnivå (ref: grunnskole)			0,259	
Videregående skole, GK og VKI	0,047	0,230	0,837	1,049
Videregående avsluttet utdanning	0,423	0,253	0,094	1,527
Høyere utdanning, inntil 4 år	0,465	0,315	0,139	1,592
Høyere utdanning, over 4 år	0,483	0,501	0,335	1,621
Siste yrkespraksis (ref: helse, pleie og omsorg)			0,590	
Administrativt og humanistisk arbeid	-0,457	0,368	0,215	0,633
Annet servicearbeid	-0,919	0,411	0,025	0,399
Bygge- og anleggsarbeid	-0,370	0,599	0,536	0,690
Handelsarbeid	-0,690	0,513	0,179	0,502
Industriarbeid	-0,612	0,399	0,125	0,542
Jordbruk, skogbruk og fiske	-0,516	1,173	0,660	0,597
Merkantile yrker	-0,698	0,339	0,039	0,498
Naturvitenskapelige yrker	-0,098	0,455	0,829	0,906
Transportarbeid	-0,568	0,765	0,458	0,567
Undervisningsarbeid	-0,617	0,606	0,309	0,540
Arbeidssøkerstatus (ref: helt ledig)			0,000	
Delvis sysselsatte	0,949	0,176	0,000	2,583
Ordinære tiltaksdeltakere	0,540	0,291	0,063	1,716
Andre arbeidssøkere	0,451	0,697	0,518	1,570
Arbeidssøkervarighet (ref: 81 uker og mer)			0,008	
Under 4 uker	1,002	0,341	0,003	2,724
4-7 uker	0,982	0,386	0,011	2,670
8-12 uker	0,717	0,363	0,048	2,048
13-25 uker	0,665	0,256	0,009	1,944
26-39 uker	0,666	0,290	0,021	1,947
40-52 uker	0,008	0,299	0,979	1,008
53-80 uker	0,151	0,247	0,541	1,163
Konstant	-0,389	0,514	0,448	0,677

KILDE: AETAT

Vedlegg 2

Sannsynligheten for å være i arbeid 2–3 måneder etter avgang fra arbeidssøkerregisteret. Tidligere ventelønsmottakere med avgang i perioden januar 2002–desember 2004. Multipl logistisk regresjonsanalyse

MODELL I	B	S.E.	Sig.	Exp(B)
Ventelønn (ref: Mottar ventelønn)	1,325	0,246	0,000	3,763
Konstant	-1,790	0,491	0,000	0,167
MODELL II	B	S.E.	Sig.	Exp(B)
Ventelønn (ref: Mottar ventelønn)	1,118	0,285	0,000	3,059
Alder (ref: under 30 år)			0,000	
30-39 år	0,490	0,039	0,000	1,632
40-49 år	0,566	0,048	0,000	1,762
50-59 år	0,492	0,057	0,000	1,636
60 år og eldre	-0,431	0,093	0,000	0,650
Arbeidssøkervarighet (ref: 81 uker og mer)			0,000	
Under 4 uker	0,087	0,058	0,134	1,091
4-7 uker	0,034	0,059	0,560	1,035
8-12 uker	-0,202	0,051	0,000	0,817
13-25 uker	-0,229	0,059	0,000	0,795
26-39 uker	-0,317	0,069	0,000	0,728
40-52 uker	-0,433	0,065	0,000	0,649
53-80 uker	-0,618	0,063	0,000	0,539
Kjønn (ref: Kvinner)	0,203	0,038	0,000	1,225
Utdanningsnivå (ref: Grunnskole)			0,000	
Videregående skole, GK og VKI	0,229	0,052	0,000	1,258
Videregående avsluttet utdanning	0,208	0,053	0,000	1,232
Høyere utdanning, inntil 4 år	0,291	0,064	0,000	1,338
Høyere utdanning, over 4 år	0,326	0,088	0,000	1,385
Siste yrkespraksis (ref: Annet servicearbeid)			0,000	
Administrativt og humanistisk arbeid	0,312	0,079	0,000	1,366
Bygge- og anleggsarbeid	0,464	0,090	0,000	1,591
Handelsarbeid	0,088	0,065	0,172	1,092
Helse, pleie og omsorg	-0,064	0,066	0,329	0,938
Industriarbeid	0,252	0,067	0,000	1,286
Jordbruk, skogbruk og fiske	-0,033	0,124	0,793	0,968
Merkantile yrker	0,129	0,066	0,052	1,138
Naturvitenskapelige yrker	0,358	0,106	0,001	1,431
Transportarbeid	0,165	0,116	0,153	1,179
Undervisningsarbeid	0,180	0,109	0,097	1,198
Yrkesønske (ref: Annet servicearbeid)			0,000	
Administrativt og humanistisk arbeid	0,237	0,088	0,007	1,268
Bygge- og anleggsarbeid	0,255	0,099	0,010	1,290
Handelsarbeid	-0,114	0,071	0,110	0,892
Helse, pleie og omsorg	-0,023	0,074	0,754	0,977
Industriarbeid	0,174	0,075	0,020	1,190
Jordbruk, skogbruk og fiske	0,095	0,150	0,527	1,100
Merkantile yrker	0,125	0,071	0,081	1,133
Naturvitenskapelige yrker	0,178	0,100	0,076	1,195
Transportarbeid	0,157	0,107	0,141	1,170
Undervisningsarbeid	0,126	0,117	0,282	1,134
Arbeidssøkerstatus (ref: Helt ledig)			0,000	
Delvis sysselsatte	1,151	0,035	0,000	3,160
Ordinære tiltaksdeltakere	0,862	0,139	0,000	2,368
Andre arbeidssøkere	-0,124	0,107	0,247	0,883
Konstant	-2,613	0,579	0,000	0,073

KILDE: AETAT

Trenger vi en ny konjunkturindikator for arbeidsmarkedet?

Av HÅKON HAGTVET

SAMMENDRAG:

I artikkelen drøfter vi problemstillinger knyttet til valg av en egnet konjunkturindikator for arbeidsmarkedet. I et forsøk på å bidra til utviklingen av en ren konjunkturindikator for arbeidsmarkedet har Aetat beregnet flere tidsbaner som viser utviklingen i avgangsrater fra arbeidsledighet til jobb. I artikkelen presenterer vi den tidsbanen som best beskriver konjunkturutviklingen på arbeidsmarkedet.

Denne tidsbanen viser imidlertid betydelig innslag av kortsiktige svingninger som det er vanskelig å finne enkle forklaringer på. Dette gjør det problematisk å skille uforklart variasjon fra det som kan oppfattes som en mer reell og langsiktig konjunkturutvikling. Av denne grunn har vi vurdert det som lite hensiktsmessig å jevnlig publisere en slik konjunkturindikator.

Avgangsratenes kortsiktige svingninger oppstår delvis fordi strømmen fra arbeid til jobb i enkelte perioder gir en mangelfull beskrivelse av konjunkturutviklingen. Vi argumenterer for at både store rekrutteringsproblemer og endringer i studietilbøyeligheten skaper mekanismer som trekker tidsbanen for avgangsratene vekk fra den faktiske konjunkturutviklingen på arbeidsmarkedet.

De kortsiktige svingningene i avgangsratene bør ikke utelukkende betraktes som et forstyrrende element i beskrivelsen av konjunkturutviklingen. Svingningene må til dels ses på som en beskrivelse av konjunkturutviklingen på arbeidsmarkedet. En slik tolkning medfører at utviklingen på arbeidsmarkedet tidvis kan avvike fra en mer generell oppfattelse av den økonomiske konjunkturutviklingen. En slik konjunkturbeskrivelse er ofte forankret i produksjonsindikatorer. Vi argumenterer for at det på kort sikt ikke er gitt at selsesetningen, eller avgangsratene fra ledighet til jobb, følger produksjonsutviklingen. Det er imidlertid vanskelig å fastslå betydningen av denne effekten på utviklingen i avgangsratene.

EKSISTERENDE KONJUNKTURINDIKATORER

Utviklingen i beholdningen registrerte helt ledige arbeidssøkere spiller en sentral rolle når markedsaktører skal beskrive den siste utviklingen på arbeidsmarkedet. Det er imidlertid problematisk å la denne størrelsen alene tjene som en indikator for arbeidsmarkedet. Utviklingen i beholdningen

Bruttonasjonalprodukt (BNP) avvik fra trend

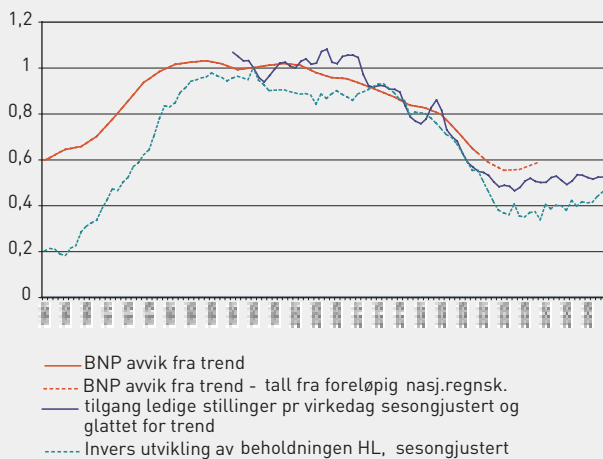
Utviklingen i BNP kan skilles i en del som beskriver konjunkturutviklingen og en del som beskriver en mer langsiktig utvikling, eller trend. Det er ikke åpenbart hvordan et slikt skille skal defineres. Statistisk sentralbyrå har eksempelvis definert at trendveksten i BNP var 2,5% på 90-tallet. En høykonjunktur er definert ved en lengre periode med BNP-vekst over trend, altså et positivt avvik fra trendvekst. For en nærmere beskrivelse av BNP avvik fra trend vises det til Johansen og Eika (2000).

arbeidsledige reagerer tregt på konjunkturrelle endringer. Som en konjunkturindikator vil derfor utviklingen i antall arbeidsledige gi systematisk forsinket angivelse av den reelle utviklingen på arbeidsmarkedet.

En konjunkturindikator for arbeidsmarkedet bør beskrive utviklingen i sannsynligheten for å finne seg jobb for en gjennomsnittlig arbeidssøker. Både endringer på etterspørsel- og tilbudssiden av arbeidsmarkedet vil påvirke en slik størrelse. Nå finnes det ikke noe direkte mål på sannsynligheten for å finne jobb. Derfor må konjunkturutviklingen på arbeidsmarkedet beskrives gjennom utvikling i størrelser som forutsettes sammenfallende med utviklingen på arbeidsmarkedet. Den mest åpenbare økonomiske konjunkturindikatoren er utviklingen i Bruttonasjonalprodukt (BNP), eller som det i resten av teksten skal refereres til, BNP avvik fra trend. Bedriftenes produksjonsutvikling vil langt på vei fange opp utviklingen i bedriftenes etterspørsel etter arbeidskraft. En økning i bedriftenes etterspørsel vil øke sannsynligheten for å finne seg jobb.

Figuren ovenfor viser utviklingen i BNP avvik fra trend og beholdningen helt ledige arbeidssøkere justert for sesongvariasjoner. Grafen som representerer utviklingen i BNP illustrerer at det var en konjunkturtopp mot slutten av 1998. Beholdningen helt ledige arbeidssøkere når toppunktet omtrent samtidig med BNP avvik fra trend, men i den etterfølgende perioden holdt arbeidsledigheten seg omtrent uendret. Ved å kun konsultere utviklingen i beholdningen helt ledige arbeidssøkere, vil man i perioden mellom 1999 og 2001 lett bli villedet til å tro at arbeidsmarkedet ikke var svekket. Først i 2002 gir grafen for beholdningen helt ledige arbeidssøkere en indikasjon på avkjølning av arbeidsmarkedet, selv om denne startet allerede året før. Johansen og Eika (2000) har gjort en studie av konjunkturutviklingen i

Figur 1:
**Utvikling i alternative konjunkturindikatorer
 (indeksert i okt. 01). Januar 1996 – desember 2004¹.**

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ OG AETAT

Norge i perioden 1979 til 1999. Dette arbeidet viser at arbeidsledighetsraten og sysselsettingsraten har et etterslep på henholdsvis 1 og 4 kvartaler sammenlignet med utviklingen i BNP. Til tross for at dette etterslepet dekker en mindre periode enn eksempelet fra figuren ovenfor, er det likevel rimelig å fastslå at utviklingen i beholdningen helt ledige arbeidssøkere er bedre egnet til å belyse virkningen av konjunkturrelle endringer, enn tidspunktet for når de samme endringene inntraff.

Også Aetats stillingsstatistikk er aktuell å vurdere som konjunkturindikator for arbeidsmarkedet. I figuren ovenfor foreligger det en sesongjustert og glattet tidsserie for tilgang av ledige stillinger utlyst i media. I likhet med grafen for beholdningen av helt ledige arbeidssøkere viser også denne grafen en forsinket markering av konjunkturtoppen. I den sammenheng må det gjøres oppmerksom på at Aetat startet registrering av ledige stillinger utlyst i media i 1997. På bakgrunn av den begrensede tidsserien som foreligger er det derfor urimelig å evaluere utviklingen i tilgangen av ledige stillinger opp mot konjunkturutviklingen.

Det er imidlertid en mer prinsipiell hake ved å benytte tilgang ledige stillinger utlyst i media som konjunkturindikator. Å utlyse stillinger i media er én av flere måter å rekruttere arbeidskraft på. Over tid endrer bedriftene den relative bruken av rekrutte-

ringskanalene. Når bedriftene i mindre grad enn tidligere benytter alternative rekrutteringskanaler til å utlyse stillingen i media, vil dette påvirke den månedlige utviklingen i tilgangen ledige stillinger. Eksempelvis har vi grunn til å tro at bedriftene i dag lyser ut stillinger på egne hjemmesider i større grad enn de tidligere gjorde. Aetats stillingsregister fanger ikke systematisk opp denne typen stillinger. Ved siden av å fange opp konjunkturutviklingen på arbeidsmarkedet vil utviklingen i tilgangen ledige stillinger også påvirkes av slike gradvise endringer i bruken av rekrutteringskanaler. Ettersom det ikke er mulig å skille disse to effektene fra hverandre, kan utviklingen i tilgangen ledige stillinger avvike noe fra konjunkturutviklingen på arbeidsmarkedet.

Så hvorfor blir ikke avvik fra BNP benyttet som en konjunkturindikator for arbeidsmarkedet? Først og fremst ligger svaret i at det normalt tar flere år før Statistisk sentralbyrå har produsert faktiske tall for BNP. BNP avvik fra trend er godt egnet til å bestemme historiske konjunktrendringer, men er til liten hjelp for å bestemme konjunkturutviklingen i dag. Senere i artikkelen vil sammenhengen mellom utviklingen på arbeidsmarkedet og utviklingen i BNP drøftes nærmere.

HVA SKJER PÅ ARBEIDSMARKEDET I LØPET AV EN KONJUNKTURSØYKEL?

Beholdningen helt ledige arbeidssøkere er en opp-telling av samtlige registrerte arbeidsledige, både personer som nylig har mistet jobben og personer som har vært ledige over en lengre periode. Mens antall personer som nylig mistet jobben på et vis representerer konjunkturutviklingen i dag, representerer arbeidsledige med lengre varighet også endringer på arbeidsmarkedet som inntraff for måneder og år siden.

I en stilisert versjon av arbeidsmarkedet kan arbeidstakere skilles i to grupper, etter svake og gode individuelle jobbsjanser. I startfasen av en lavkonjunktur kan det argumenteres for at personer med svake individuelle jobbsjanser blir arbeidsledige. Først på et senere tidspunkt i konjunktursyklusen vil bedriften si opp personer med gode individuelle jobbsjanser. Når arbeidsmarkedet på nytt tar seg opp må vi forvente at bedriftene først ønsker å ansette personer med gode individuelle jobbsjanser. Avgangstallene ut av ledighet vil derfor bestå av denne typen personer i en fase der bedriftene på nytt begynner å øke arbeidsstokken. Først når høykonjunkturen er mer moden vil bedriftene ansette arbeidsledige med svake individuelle jobbsjanser.

Hvis strømmene inn og ut av arbeidsledighet følger et mønster som beskrevet ovenfor, vil også sammen-

¹ 4. kvartal 2002 er siste observasjon i tidsserien for BNP avvik fra trend som er beregnet på bakgrunn av endelige nasjonalregnskapstall. For tidsserien som er beregnet på bakgrunn av foreløpige nasjonalregnskapstall er 4. kvartal 2003 siste observasjon. Det er foretatt glidende gjennomsnitt mellom kvartalene for å beregne månedlig utvikling.

setningen av arbeidsledigheten endres i løpet av konjunktursyklusen. Dette er viktige konjunkturrelle momenter som blir undervurdert dersom analysen begrenser seg til å betrakte utviklingen i beholdningen helt ledige arbeidssøkere.

Hvis vi beveger oss tilbake til den virkelige verden blir konjunkturutviklingen også preget av andre momenter som for eksempel ulike regionale utviklingstrekk. Det er også slik at nedbemanninger og ansettelser i stor grad må forklares ut fra bedriftstype, ved siden av arbeidskraftens individuelle egenskaper (heterogenitet). Likevel belyser modellens tankegang en interessant problemstilling. Dersom bedriftene systematisk ansetter en foretrukket type arbeidskraft i en tidlig fase av konjunktursyklusen, kan slike utviklingstrekk spores i arbeidssøkerregisteret.

FRISCHSENTERETS STRAMHETSINDIKATOR

Frischsenteret sitt arbeid med Stramhetsindikatoren ble igangsatt fordi man mente det var mulig å beskrive konjunkturutviklingen på arbeidsmarkedet med strømmene mellom ledighet og jobb. Aetat ble i etterkant av dette arbeidet anbefalt av Frischsenteret å beregne egne tidsbaner for avgangsrater fra ledighet til jobb. Vi har derfor i denne artikkelen begrenset vår analyse til strømmene fra ledighet til jobb. Vel så interessant er kanskje strømmene den motsatte veien. Tanken med en effektiv konjunkturindikator ligger jo nettopp i å gjenspeile utviklingen i sannsynligheten for å komme i jobb, eller alternativt, å gjenspeile sannsynligheten for å miste jobben.

Litt forenklet kan vi si at endringer i sammensetningen av beholdningen helt ledige arbeidssøkere er ideen bak Frischsenterets Stramhetsindikator. I forbindelse med dette arbeidet forutsettes det at en arbeidssøkers avgang fra ledighet til jobb påvirkes både av individuell jobbsannsynlighet (seleksjonseffekt) og en jobbsannsynlighet som er konjunkturbestemt (Røed: 2001).

Stramhetsindikatoren er beregnet ved at seleksjonseffektene er forsøkt fjernet fra den månedlige utstrømmings sannsynlighet fra ledighet til jobb. Å skille konjunktoreffekten fra seleksjonseffekten er problematisk fordi arbeidssøkerregisteret kun i begrenset grad inneholder observasjoner som beskriver individuelle egenskaper. Ved hjelp av en statistisk modell har Frischsenteret forsøkt å estimere uobserverbar heterogenitet hos arbeidssøkere (Gaure og Røed: 2003).

I arbeidet med Stramhetsindikatoren kom Frischsenteret frem til at det for tidsserien som ble evaluert, ikke var nødvendig å justere for uobserverbar heterogenitet. Konjunkturutviklingen på arbeidsmar-

kedet ble nesten like godt beskrevet gjennom rene avgangsrater. Med avgangsrate menes forholdet mellom antall arbeidssøkere i avgang i en måned, og beholdningen arbeidssøkere i samme måned. I etterkant av arbeidet med Stramhetsindikatoren har Aetat Arbeidsdirektoratet beregnet en rekke avgangsrater for delgrupper av registrerte arbeidssøkere som for eksempel helt ledige arbeidssøkere, delvis sysselsatte arbeidssøkere, permitterte arbeidssøkere, arbeidssøkere under tiltak osv.

STRØMMEN FRA ARBEIDSLEDIGHET TIL JOBB

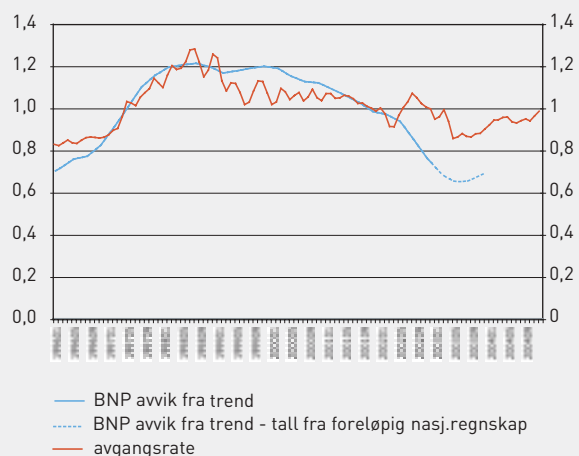
Ikke alle arbeidssøkere som forlater Aetat kommer i arbeid. Enkelte arbeidssøkere forlater arbeidsstyrken samtidig som de forlater Aetat. Eksempelvis er det en del personer som blir uføretrygdet etter en tid som arbeidssøker. I forbindelse med beregning av antall arbeidssøkere som kommer i arbeid, er det derfor nødvendig å forsøke å fjerne personene som ikke kommer i jobb. Det ville vært mulig å få løst dette problemet gjennom å benytte informasjon fra Aetats sluttmeldekort. I denne sammenhengen vil imidlertid ikke Aetats sluttmeldekort være en tilfredsstillende løsning, ettersom ikke alle arbeidssøkere besvarer sluttmeldekortet. Alternativt kunne eksterne registeropplysninger fra perioden etter arbeidssøkeren forlot Aetat kobles til datasettet, men en slik tilnærming ville medført lang produksjonstid av avgangsratene. Målgruppen av arbeidssøkere må derfor utelukkende bestemmes ut fra bakgrunnskjennetegn som var kjent før arbeidssøkeren forlot Aetat. Bakgrunnskjennetegnene bør være typiske for personer som ikke vil forlate Aetat med mindre de har funnet seg en jobb.

Figuren ovenfor viser den sesong- og trendjusterte tidsbanen til avgangsraten for målgruppen som best passer konjunkturutviklingen. Dette var en kombinasjon av helt ledige og delvis sysselsatte arbeidssøkere med rett til dagpenger, varighet under ett år i ledighet, samtidig som arbeidssøkere ikke skal være permittert. En aldersbetingelse som fjerner de eldste og yngste arbeidssøkerne ble også lagt til.

Det er rimelig å betrakte månedsobservasjonen fra august 1998 som tidsbanens globale toppunkt. Dette passer for øvrig inn i konjunkturbildet som er beskrevet gjennom utviklingen til BNP avvik fra trend. Det ser ut som det globale bunnpunktet ble passert sommeren 2003. Foreløpige tall for utviklingen i BNP indikerer at konjunkturbunnen trolig inntraff på dette tidspunktet.

Figuren ovenfor avdekker imidlertid store variasjoner i de månedlige avgangsratene. I sanntid er det derfor problematisk å skille tilfeldige månedlige variasjoner fra en reell konjunkturendring. I perioden

Figur 2:
BNP avvik fra trend og avgangsraten som passet best (indeksert i okt.01). Januar 1996–desember 2004.

KILDE: STATISTISK SENTRALBYRÅ OG AETAT

etter konjunkturtoppen er de lokale vendepunktene så mange at det ut fra tidsbanen i figuren over eksempelvis er vanskelig å fastslå om den tilsynelatende oppgangen høsten 2004 skal tolkes som at arbeidsmarkedet har forbedret seg siden sommeren, eller føyer seg inn i rekken av lokale vendepunkter. Dette illustrerer problemene knyttet til å benytte tidsbanen for avgangsrater som konjunkturindikator.

AVVIKER TIDSBANEN FOR AVGANGSRATENE FRA DEN FAKTISKE KONJUNKTUR-UTVIKLINGEN?

Store månedlige variasjoner gjør at en størrelse blir lite egnet til å belyse konjunktursituasjonen. Det er derfor fristende, og kanskje også rimelig, å umiddelbart forkaste idéen om å bruke avgangsrater som en konjunkturindikator. Denne artikkelen har ikke til hensikt å ta stilling til dette spørsmålet. I den følgende teksten diskuteres spørsmålene knyttet til hvorfor tidsbanen for avgangsratene er ujevn.

Én mulig forklaring er at det ikke foreligger noen enkel sammenheng mellom utviklingen i avgangsrater og konjunkturutviklingen på arbeidsmarkedet. Nedenfor er det trukket frem fire momenter som isolert sett kan bidra til en slik avvikende tidsbane. Det er ikke gjort forsøk på å beregne om slike momenter har vært avgjørende for tidsbanens utvikling. Hvis så er tilfellet vil dette være en prinsipiell innvending mot å benytte avgangsrater til å beskrive konjunkturutviklingen på arbeidsmarkedet.

Til en viss grad forekommer det unøyaktig og mangelfull registrering i arbeidssøkerregisteret. I et register som har vært oppdatert gjennom flere tiår av

et tusentalls saksbehandlere, må vi forvente en viss variasjon i registreringsrutinene. Som vi har vært inne på tidligere i artikkelen inneholder ikke arbeidssøkerregisteret informasjon om påfølgende status i arbeidslivet etter endt ledighetsløp hos Aetat. Begge disse momentene bidrar til å skape støy i de beregnede avgangsratene. Det er imidlertid tvilsomt om en slik type støy gir en god forklaring på de lokale vendepunktene som er avdekket i tidsbanen som er presentert ovenfor. Dette fordi denne støyen trolig er av mer tilfeldig art.

Innføringen av endrede registreringsrutiner og nye datasystemer er vanlige årsaker til brudd i registerstatistikk. Aetat har imidlertid ikke funnet noen tydelig sammenheng mellom tidspunktet for slike endringer og tidspunktene for de lokale vendepunktene i grafen ovenfor.

Et tredje moment er betydningen av utviklingen i rekrutteringsproblemer over konjunktursyklusen. Resultatene fra Aetats bedriftsundersøkelse (se Rapport om Arbeidsmarkedet nr 2 2004) viser at etter forrige konjunkturoppgang var rekrutteringsproblemer spesielt store. Rekrutteringsproblemer knyttet seg til flere enkeltyrker. Etter flere år med stigende etterspørsel etter arbeidskraft hadde sysselsettingen langt på vei absorbert arbeidsledigheten innenfor en del yrker. Da etterspørselen etter arbeidskraft fortsatte å stige er det grunn til å tro at veksten i avgangsratene stoppet opp innenfor en del enkeltyrker. Ikke som en direkte følge av at etterspørselen økte, men som følge av at beholdningen arbeidsledige var blitt meget lav innen enkelte yrker. Ettersom rekrutteringsproblemer gjorde seg gjeldende i en rekke forskjellige yrker, medførte rekrutteringsproblemer trolig at tidsbanen for avgangsratene ikke fanget opp hele konjunkturoppgangen.

Det er imidlertid uklart hvordan rekrutteringsproblemer påvirker avgangsraten over hele konjunktursyklusen. Etter en fase med konjunkturoppgang vil enkelte bedrifter ha behov for å nedbemanne. Det må forventes at nedbemanningen vil omfatte både arbeidskraft innen yrker med og uten rekrutteringsproblemer. Ny arbeidskraft vil dermed bli gjort tilgjengelig som følge av økt arbeidsledighet. I samme fase av konjunktursyklusen vil andre bedrifter fremdeles ha rekrutteringsproblemer innen enkeltyrker. Økt ledighet vil bidra til at disse bedriftene opplever et forbedret tilbud av arbeidskraft. Avgangsratene vil dermed ta seg opp igjen som følge av at arbeidsledigheten har økt. Noe av svingningene i den aggregerte avgangsraten kan dermed ha oppstått som følge av rekrutteringsproblemer. I så fall er det paradoksalt nok konjunkturrelle forhold som bidrar til at tidsbanen for avgangsraten avviker fra den reelle konjunkturutviklingen.

Det fjerde og siste momentet knytter seg til hvordan avgangsratene trolig har blitt påvirket av strømmer inn og ut fra utdanningsinstitusjoner. Det er rimelig å forvente at studietilbøyeligheten blant den eksisterende arbeidsstokken øker i forbindelse med en konjunkturedgang. Helt ledige arbeidssøkere som ønsker å studere vil bidra til å øke avgangsraten i den måneden de forlater Aetat. Ettersom mange utdanninger enten starter på høsten eller etter årsskiftet, vil endringer i studietilbøyeligheten gi sterke utslag i enkeltmåned. Endringer i studietilbøyeligheten blant arbeidsledige vil bryte opp det normale sesongmønsteret.

For å begrense dette problemet ble det regnet ut avgangsrater for arbeidssøkere med alder over henholdsvis 25 og 30 år. Disse respektive tidsbanene ble noe jevnere, men grafen ovenfor viser fremdeles sterke innslag av lokale vendepunkter.

Det må forventes at endret studietilbøyelighet blant personer som ikke har startet sin karriere i arbeidslivet, også påvirker avgangsratene. En konsekvens av økte strømmer inn til utdanningsinstitusjoner er økte strømmer ut igjen når studentene/elevne avslutter skolegang og begynner å søke jobb. Dette vil redusere jobbsannsynligheten blant arbeidsledige og dermed virke dempende på avgangsratene.

I hvilken grad tilgangen på arbeidskraft har blitt bedre de siste 4–5 årene avhenger ikke bare av strømmene inn og ut av utdanningsinstitusjoner, men også av antall personer som forlater arbeidsstyrken og tilgjengeligheten på utenlandsk arbeidskraft. En fullstendig analyse av denne problemstillingen bør også ses i sammenheng med regionale og yrkesvise forskjeller. Omfanget av en slik analyse ligger utenfor arbeidet tilknyttet denne artikkelen. I denne sammenhengen er tilstrekkelig å påpeke at avgangsraten fra arbeidsledighet påvirkes av i) endret studietilbøyelighet i den eksisterende arbeidsstyrken, og ii) at denne studietilbøyeligheten påvirkes av konjunktursituasjonen. Dette er et moment som kan ha bidratt til at tidsbanen for avgangsratene avviker fra den reelle konjunkturutviklingen.

ARBEIDSMARKEDET TRENGER EN EGEN KONJUNKTURBESKRIVELSE

Uforklarlige kortsiktige svingninger er vanlig å observere i de fleste økonomiske størrelser, og må derfor ikke ses på som unikt for avgangsrater. BNP avvik fra trend er i denne artikkelen representert ved en helt jevn kurve. Det kan derfor se ut som om det ikke foreligger kortsiktige svingninger i konjunkturutviklingen. Johansen og Eika (2000) påpeker imidlertid at kortsiktige og tilfeldige utslag i tidsbanen for BNP avvik fra trend er fjernet for å gi et klarere bilde av den langsiktige konjunkturutviklingen.

På samme vis er det mulig å fjerne ujevnheten i tidsbanen for avgangsratene. Ved å fjerne ujevnheten, fjernes også trekk ved den kortsiktige konjunkturutviklingen som kan være unike for arbeidsmarkedet. Dette kan føre til at vi ikke får belyst når arbeidsmarkedet i enkelte perioder utvikler seg forskjellig fra produksjonsutviklingen.

Forholdet mellom utviklingen på arbeidsmarkedet og utviklingen i produksjonen blir ofte belyst i undersøkelser der bedriftene gjør rede for sine forventninger. Bedriftenes sysselsettingsforventninger er tidvis avvikende fra deres produksjonsforventninger. Resultater fra eksempelvis Teknologibedriftenes Konjunkturrapport, Småbedriftsbarometeret til Bedriftsforbundet, samt tidligere bedriftsundersøkelser gjennomført av Aetat, underbygger dette.

Også økonomisk teori peker på at det ikke trenger å være en direkte sammenheng mellom produksjon og sysselsetting. Utviklingen i produksjonen vil kun beskrive utviklingen i etterspørselen etter arbeidskraft, så lenge produksjonsfunksjonen fremstår som en kontinuerlig funksjon av arbeidskraft. Det mest åpenbare tilfellet av brudd på en slik forutsetning, er når produksjonsteknologien forbedres. I forbindelse med teknologiske fremskritt vil det være mulig å produsere mer, uten å øke arbeidskraften. I situasjoner på arbeidsmarkedet der bedriften ikke fritt kan endre arbeidsstokken uten å påføre seg selv ekstra kostnader eller risiko, vil man også kunne oppleve at produksjonen endres uten at arbeidsstokken endres. Kontrakter som binder arbeidsstokken til bedriften for en gitt periode, eller sterke fagforeninger som påvirker størrelsen på arbeidsstokken, er eksempler på situasjoner der bedriftene ikke fritt kan endre arbeidsstokken.

I tidsbanen for avgangsratene fremstår de lokale vendepunktene med rundt 4–6 måneders mellomrom. Hvis disse svingningene ikke passer inn i det generelle konjunkturbildet, bør likevel ikke tidsbanen for avgangsratene umiddelbart forkastes som konjunkturindikator. Det kan tenkes at tidsbanen beskriver faktiske kortsiktige konjunkturedringer på arbeidsmarkedet. Problemet er at vi ikke vet om de kortsiktige svingningene skyldes en kortsiktig konjunkturutvikling, eller om de er drevet av momenter som ikke beskriver selve konjunkturutviklingen.

Kilder:

Simen Gaure and Knut Røed, *How Tight is the Labour Market? A Micro-Based Macro Indicator*, Memorandum 9/2003. Serien publiseres av Sosialøkonomisk institutt, Universitetet i Oslo, i samarbeid med Frischsenteret.

Per Richard Johansen og Torbjørn Eika (2000), *Drivkrefter bak konjunkturforløpet*, NOU 2000:21

Knut Røed (2001), *Hvor stramt er arbeidsmarkedet? Et forslag til en ny konjunkturindikator*, Økonomisk forum, Nr. 3, 25-32.

Arbeidssøkere

Arbeidssøkere er betegnelsen på summen av ordinære arbeidssøkere og yrkeshemmede.

Ordinære arbeidssøkere

Personer som søker inntektsgivende arbeid ved Aetat og som er arbeidsføre og ellers disponible for det arbeidet som søkes. En person anses som registrert arbeidssøker, hvis han eller hun har meldt seg eller fornyet meldingen til Aetat i løpet av de to siste ukene. Ordinære arbeidssøkere består av helt ledige, delvis sysselsatte og ordinære tiltaksdeltakere og andre ordinære arbeidssøkere.

Registrerte helt ledige

Ordinære arbeidssøkere som har vært uten inntektsgivende arbeid de siste to ukene.

Ordinære tiltaksdeltakere

Ordinære arbeidssøkere som deltar på arbeidsmarkedstiltak.

Registrerte delvis sysselsatte

Registrerte delvis sysselsatte arbeidssøkere er personer som enten er delvis permitterte eller som arbeider mindre enn heltid og som ønsker lengre arbeidstid.

Langtidsledige

Registrerte arbeidsledige som har hatt en sammenhengende periode som helt ledig på minst 26 uker.

Yrkeshemmede

Arbeidssøkere som på grunn av fysisk, psykisk eller sosial funksjonshemming har vanskeligheter med å få arbeid, og som vurderes av Aetat med sikte på yrkesmessig attføring eller som er i et attføringstiltak.

Ledige stillinger

Aetats statistikk over ledige stillinger omfatter alle ledige stillinger som enten blir meldt til Aetat som oppdrag eller som er offentliggjort i media (aviser, tidsskrifter o.l.).

Arbeidskraftundersøkelsene (AKU) er en utvalgsundersøkelse som blir gjennomført kvartalsvis av Statistisk sentralbyrå.

Sysselsatte i AKU

Personer som hadde inntektsgivende arbeid i minst en time i undersøkelsesuka, personer som normalt utfører slikt arbeid, men som pga. sykdom, permisjon, ferie osv. ikke arbeidet i undersøkelsesuka, og vernepliktige.

Arbeidsledige (AKU)

Personer som ikke utførte eller var midlertidig fraværende fra inntektsgivende arbeid i undersøkelsesuka, men som ved å kontakte Aetat, annonsere selv, svare på annonse eller lignende, gjorde forsøk på å skaffe seg arbeid i løpet av de fire siste ukene. De må kunne ta på seg arbeid i løpet av de neste to ukene. Denne gruppa må ikke forveksles med aetat sine tall over registrerte arbeidsledige (se ovenfor). Tall fra AKU inkluderer også arbeidssøkere som ikke registrerer seg ved aetat, og en del av de som går på arbeidsmarkedstiltak.

Arbeidsstyrken (AKU)

Summen av sysselsatte og arbeidsledige. Arbeidsstyrken for en gruppe i prosent av det totale antall personer i gruppen benevnes ofte som yrkesaktivitet for gruppen.

Sluttmeldekort (SMK)

Alle arbeidssøkere som har sluttet å melde seg ved Aetat får etter vel 2 måneder tilsendt et sluttmeldekort (SMK) der de blir bedt om å oppgi hovedaktivitet. SMK blir brukt til å utarbeide statistikk som kan belyse andelen personer som kommer i jobb og eventuelt andelen som går ut av arbeidsstyrken. Svaropplutningen er om lag 65 prosent.

Sesongjustering

Tallstørrelser på Aetats ulike arbeidsmarkedstatistikker varierer ofte med årstiden som en følge av at mange fenomener gjentar seg omtrent på samme tid hvert år. Eksempelvis går arbeidsledigheten normalt opp om sommeren og etter årsskiftet. Dette har sammenheng med at mange skoleelever (studenter) avslutter utdanningen og melder seg som arbeidssøkere etter at semestrene er avsluttet. I tillegg følger deler av sysselsettingen bedriftenes kontraktperioder. Slike kontrakter utløper ofte før sommeren og ved årsskiftet.

For å skille ut underliggende endringer og rense bort sesongmessige forhold justerer Aetat en del tidsserier i et statistikkprogram, X12 Arima. Dette programmet baserer seg på historisk informasjon om sesongsvingninger.

Det er sesongvariasjoner i de fleste av størrelsene Aetat presenterer statistikk over. Mønsteret i sesongvariasjonene og betydningen av sesongeffektene er imidlertid forskjellige. Når det gjelder utviklingen i antall yrkeshemmede er for eksempel sesongvariasjonene betydelig mindre enn for antall helt ledige. Likevel er det av betydning å justere for en sesongrelatert nedgang som finner sted i juni og august i forbindelse med

at mange yrkeshemmede avsluttet skolegang før sommerferien.

Etter at en tidsserie er korrigert for sesongvariasjoner vil det for enkelte størrelser fremdeles være store endringer mellom månedsobservasjonene. I enkelte tilfeller er det vanskelig å tillegge slike endringer mening. Det kan da være til hjelp å tydeliggjøre en trend i månedsobservasjonene. Tidsserien justeres ved å tillegge avvikende månedsobservasjoner mindre vekt. Dette gir en mer glattet tidsserie. Tilgang ledige stillinger per virkedag er et eksempel på en størrelse hvor det er behov for å glatte tidsserien for å få tydeligere fram en trend. Statistikkprogrammet X12 Arima benyttes i forbindelse med justering av trend.

Yrkesklassifisering

Aetat benyttet Standard yrkesklassifisering (STYRK) som er basert på ILO-standarden ISCO-88.

Naturvitenskapelige yrker

Biologiske yrker
Biologiteknikere m.fl.
Ingeniører og teknikere
Sivilingeniører, sivilarkitekter og lignende
Systemutviklere og programmerere,
dataingeniører- og teknikere
Andre naturvitenskapelige yrker

Helse, pleie og omsorg

Medisinske yrker (leger, tannleger, veterinærer,
farmasøytter etc.)
Omsorgsarbeidere og hjelpepleiere
Sosionomer, barnevernspedagoger mm.
Sykepleiere, vernepleiere og jordmødre
Annet pleie og omsorgspersonale

Undervisningsarbeid

Førskolelærere
Grunnskolelærere
Annet undervisningspersonale

Administrativt og humanistisk arbeid

Administrative ledere og politikere
Saksbehandlere innen offentlig administrasjon
og diverse akademiske yrker
Underholdning, religion og informasjon

Merkantile yrker

Funksjonærer innen administrasjon og forretningsfag og kontorarbeid
Kundeservicearbeid

Handelsarbeid

Butikkmedarbeidere (o.l.)
Annet salgsarbeid

Jordbruk, skogbruk og fiske

Transportarbeid

Dekks- og maskinmannskap
Førere av budbiler og kollektive transportmidler
og lignende

Bygge- og anleggsarbeid

Rørleggere
Tømrere og snekkere
Vei- og anleggsarbeidere
Annet bygge- og anleggsarbeid inkludert hjelpearbeid

Industriarbeid

Elektrikere, elektronikere o.l.
Mekanikere
Næringsmiddelarbeid
Prosess- og maskinoperatører
Støpere, sveisere, platearbeidere o.l.
Andre håndverkere og hjelpearbeid innenfor
industrien

Servicearbeid

Diverse servicearbeid/hjelpearbeid uten krav til utdanning
Frisører, kosmetologer o.l., mannekenger og andre modeller
Husholdnings- og restaurantarbeid mm.
Rengjøringspersonale o.l.
Annet servicearbeid

Aetat Arbeidsdirektoratet

C.J. Hambros plass 2 A1
Postboks 8127 Dep.
0032 OSLO

Telefon: 23 35 24 00
Telefaks: 23 35 27 54

www.aetat.no

PB-0532 3/2004
ISSN 1502-7902